

**ÇEKİNGEN KİŞİLİK İNANÇLARI VE ÇOCUKLUK ÇAĞINDA
DENEYİMLENEN DUYGUSAL İHMAL ARASINDAKİ İLİŞKİDE
YETİŞKİN KAYGILI VE KAÇINGAN BAĞLANMA TÜRLERİNİN
ARACI ROLÜ**

YAĞMUR AKSOY

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
OCAK, 2023**

ÇEKİNGEN KİŞİLİK İNANÇLARI VE ÇOCUKLUK ÇAĞINDA
DENEYİMLENEN DUYGUSAL İHMAL ARASINDAKİ İLİŞKİDE
YETİŞKİN KAYGILI VE KAÇINGAN BAĞLANMA TÜRLERİNİN
ARACI ROLÜ

YAĞMUR AKSOY

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı,
2023

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA) derecesi
için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
OCAK, 2023

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇEKİNGEN KİŞİLİK İNANÇLARI VE ÇOCUKLUK ÇAĞINDA
DENEYİMLENEN DUYGUSAL İHMAL ARASINDAKİ İLİŞKİDE YETİŞKİN
KAYGILI VE KAÇINGAN BAĞLANMA TÜRLERİNİN ARACI ROLÜ

YAĞMUR AKSOY

ONAYLAYANLAR:

Dr. Öğr. Üyesi Esra Savaş İstanbul Gelişim Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Dr. Öğr. Üyesi Emel Erdoğan Işık Üniversitesi

Prof. Dr. Feryal Çam Çelikel Işık Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 24/01/2023

THE MEDIATING ROLE OF ADULT ANXIOUS AND AVOIDANT ATTACHMENT IN THE RELATIONSHIP BETWEEN AVOIDANT PERSONALITY BELIEFS AND CHILDHOOD EMOTIONAL NEGLECT

ABSTRACT

Childhood neglect and abuse can be passed through generations and can create a base for different psychological problems in later phases of one's life. However, inadequate amount of research on emotional abuse and neglect has been observed. The purpose of this study was to research the mediating role of adult anxious and avoidant attachment styles in the relationship between childhood emotional neglect and avoidant personality beliefs. 393 participants aged between 18-65 ($M = 33.24$, $SD = 11.72$) participated to the research as volunteers. Personality Belief Questionnaire (PBQ), Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33) and Experiences in Close Relationship-Revised (ECR-R) were used in online settings to collect the data. Meaningful and positive correlations were observed between emotional neglect, emotional abuse, physical neglect, and overprotection- overcontrol with avoidant personality beliefs and adult insecure attachment styles. Relationships with physical and sexual abuse were negatively correlated or were not significant. Multiple regression results showed that childhood emotional abuse and overprotective-controlling behaviors of the parent predicted avoidant personality beliefs, positively. Similarly, both adult insecure attachment styles positively predicted avoidant personality beliefs. Especially, the effects of emotional abuse and anxious attachment style seem to have a bigger role, compared to the other subdimensions. A stepwise regression analysis between anxious attachment and emotional abuse showed that being anxiously attached in a romantic relationship has a bigger influence on avoidant personality beliefs than abused emotionally in childhood. Parallel mediation results indicated that early experienced emotional neglect positively predicted avoidant personality beliefs through adult anxious attachment style. According to the multiple regression results, emotional neglect did not predict avoidant personality beliefs. Therefore, an alternative model with experiences of childhood trauma was set. In

alternative model, anxious attachment path was also significant. Research findings were discussed in the consideration of the present literature, and suggestions for later research, experts and families were presented.

Key words: Avoidant Personality, Personality Beliefs, Adult Attachment Styles, Childhood Trauma, Emotional Neglect.

ÇEKİNGEN KİŞİLİK İNANÇLARI VE ÇOCUKLUK ÇAĞINDA DENEYİMLENEN DUYGUSAL İHMAL ARASINDAKİ İLİŞKİDE YETİŞKİN KAYGILI VE KAÇINGAN BAĞLANMA TÜRLERİNİN ARACI ROLÜ

ÖZET

Çocukluk çağında deneyimlenen ihmal ve istismar, nesilden nesle aktarılabilir ve ilerleyen dönemlerde farklı psikolojik problemlerin gelişimine zemin hazırlayabilir. Ancak literatür incelendiğinde, istismar ve ihmalin özellikle duygusal türünün incelendiği araştırmaların yetersiz olduğu gözlenmiştir. Araştırmanın amacı, çocukluk çağındaki duygusal ihmal yaşantısı ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide, yetişkin kaygılı ve kaçingan bağlanma türlerinin aracı rolünü incelemektir. Yaşları 18-65 yaş arasında değişen 393 katılımcı ($O = 33.24$, $SS = 11.72$) araştırmaya katılım sağlamıştır. Veriler, Kişilik İnançları Ölçeği (KİÖ), Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği (CTQ-33) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II) aracılığı ile çevrimiçi olarak toplanmıştır. Analiz sonuçları, duygusal ihmal ve istismar, fiziksel ihmal ve aşırı koruma-kontrol ile çekingen kişilik inançları ve yetişkin güvensiz bağlanma stilleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü korelasyon bulunduğunu göstermektedir. Fiziksel ve cinsel istismar ile negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamsız ilişkiler saptanmıştır. Çoklu regresyon sonuçları, çocukluk çağı olumsuz yaşantılarından duygusal istismar ve ebeveynin aşırı koruma-kontrol davranışının çekingen kişilik inançları üzerinde pozitif yönde yordayıcı etkisi bulunduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, güvensiz bağlanma stillerinin her ikisinin de çekingen kişilik inançları üzerinde yordayıcılık etkisine sahip olduğu bulgulanmıştır. Diğer alt boyutlarla karşılaştırıldığında, özellikle duygusal istismarın ve kaygılı bağlanma stiline etkilerinin ön planda olduğu belirlenmiştir. Kaygılı bağlanma ve duygusal istismar arasında stepwise metodu kullanılarak yapılan regresyon analizi, romantik ilişkilerdeki kaygılı bağlanmanın çekingen kişilik inançları üzerinde çocukluk çağında duygusal olarak ihmal edilmeye kıyasla, daha etkili olduğunu göstermektedir. Paralel aracılık modeli sonuçları, erken dönemde maruz kalınan duygusal ihmalin, çekingen kişilik inançları üzerindeki yordayıcılık etkisinin erişkinlik dönemi kaygılı bağlanma stili üzerinden

sağlandığını göstermektedir. Çoklu regresyon analizi sonucunda, duygusal ihmalin çekingen kişilik inançlarını üzerinde yordayıcılık etkisinin olmadığı saptanmıştır. Bu nedenle çocukluk çağı ruhsal yaşantıları ile alternatif bir model kurulmuştur. Alternatif model de özellikle kaygılı bağlanma üzerinden giden ilişkilerin anlamlı olduğunu saptamıştır. Araştırmanın bulguları, mevcut literatür ışığında tartışılmış ve gelecek araştırmalara, klinisyenlere ve ailelere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çekingen Kişilik, Kişilik İnançları, Yetişkin Bağlanma Stilleri, Çocukluk Çağı Travmaları, Duygusal İhmal.

TEŞEKKÜR

Öncelikle, tez yazım sürecimi daha sağlıklı şekilde planlamama yardımcı olan ve hızlanmam için beni teşvik eden tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Esra Savaş'a ilgisi ve sabrı için teşekkürlerimi sunarım. Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programındaki hocalarıma, bilgi ve tecrübeleriyle yol gösterdikleri ve bana kattıkları her şey için teşekkürü borç bilirim.

Doç. Dr. Özlem Çaykent'e ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akıncı'ya tez sürecimde beni yönlendirdikleri, sorularımı sabırla dinledikleri ve emekleri için çok teşekkür ederim.

Stresli anlarımda desteğini esirgemeyen ve yazmaktan kaçtığım her an bana inandığını gösteren yakın dostum Zöhre Özlem Karagöz'e, en zorlandığım anlarda devam etmeme yardımcı olan ve endişelerime ortak olan canım arkadaşlarım İlkem İşcan ve Kadriye Turan'a destekleri için çok teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecine birlikte başlayıp birlikte bitirdiğim dönem arkadaşlarım Beyza Önürme, Melis Onglu ve Aylin Barut'a saat fark etmeksizin birbirimize sağladığımız destek ve akran süpervizyonu için teşekkür ederim.

En yakın arkadaşım İsmet Araç'a, yüksek lisans sürecim boyunca bana desteğini ve sevgisini hissettirdiği, her anlamda yanımda olduğu ve beni motive ettiği için teşekkür ederim.

Son olarak, hayatımın her anında bana güvenen, koşulsuz sevgisini ve inancını gösteren annem Süreyya Uğurca ve babam Semih Aksoy'a en özel teşekkürlerimi sunarım. Bu tezi size ithaf ediyorum.

Yağmur AKSOY

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2	4
2. LİTERATÜR	4
2.1 Kişilik	4
2.1.1 Kişilik Teorileri.....	5
2.2 Kişilik Bozuklukları, İnançları ve Özellikleri	8
2.2.1 Çekingen Kişilik Bozukluğu, İnançları ve Özellikleri.....	12
2.3 Travma ve Çocukluk Çağı Travmatik Deneyimleri	15
2.3.1 DSM Tarihi Boyunca Travma	15
2.3.2 Çocukluk Çağı Travma Deneyimleri	16
2.4 Bağlanma.....	19
2.4.1 Bağlanma Kuramı	19
2.4.2 Yetişkin Bağlanma.....	24
2.5 İlgili Araştırmalar	27

2.5.1 Duygusal İhmal ve Çekingen Kişilik Bozuklukları/ İnançları İlişkisi.....	27
2.5.2 Duygusal İhmal ve Bağlanma İlişkisi.....	28
2.5.3 Bağlanma ve Çekingen Kişilik Bozuklukları/ İnançları İlişkisi.....	30
2.6 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	31
2.7 Araştırmanın Hipotezleri.....	32
BÖLÜM 3.....	34
3. YÖNTEM.....	34
3.1 Örneklem.....	34
3.2 İçleme ve Dışlama Kriterleri.....	36
3.3 Veri Toplama Araçları.....	36
3.3.1 Sosyodemografik Bilgi Formu.....	36
3.3.2 Kişilik İnançları Ölçeği (KİÖ).....	37
3.3.3 Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği (CTQ-33).....	37
3.3.4 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II).....	38
3.4 İşlem.....	39
3.5 Veri Analizi.....	39
BÖLÜM 4.....	42
4. BULGULAR.....	42
4.1 Araştırma Kapsamında Uygulanan Ölçeklerin Psikometrik Analizi.....	43
4.2 Çekingen Kişilik İnançları Toplam Puanlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi.....	45
4.3 Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	49
4.4 Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	52
4.5 Process Paralel Aracılık Modeli Sonuçları.....	55
4.5.1 Process Paralel Aracılık Modeli Sonuçları: CTQ-33.....	58
BÖLÜM 5.....	62
5. TARTIŞMA.....	62
5.1 Sosyodemografik Değişkenler ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkinin Tartışılması.....	62
5.1.2 Yaş Grupları ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi.....	63
5.1.3 Çalışma Durumu ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi.....	64
5.1.4 Ekonomik Durum ve Eğitim Durumu ile Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi.....	65

5.1.5 İlişki Durumu ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi.....	66
5.1.6 Düzenli İlaç Kullanımı ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi	67
5.1.7 Psikiyatrik/ Psikolojik Tanı Alma ve Tedavi Görme ile Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi	68
5.2 Değişkenler Arası İlişkilerin Tartışılması	69
5.3 Yordayıcı Etkilerin Tartışılması	73
5.4 Aracılık Modeli Sonuçlarının Tartışılması	75
5.4.1 Duygusal İhmal ve Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Yetişkin Güvensiz Bağlanma Stillerinin Aracılık Rolünün Değerlendirilmesi	76
5.4.2 Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ve Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Yetişkin Güvensiz Bağlanma Stillerinin Aracılık Rolünün Değerlendirilmesi	78
5.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	78
BÖLÜM 6.....	82
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	82
6.1 Araştırmanın Sonuçları.....	82
6.2 Klinisyenlere Öneriler	83
6.3 Gelecek Araştırmalara Öneriler.....	84
6.4 Ailelere Öneriler	84
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	104
EK A BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	104
EK B SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU.....	105
EK C KİŞİLİK İNANÇLARI ÖLÇEĞİ, ÇEKİNGEN KİŞİLİK İNANÇLARI ALT BOYUTU.....	107
EK D ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMA ÖLÇEĞİ	109
EK E YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ- II.....	110
ÖZGEÇMİŞ.....	113

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Çekingen Kişilik Bozukluğunun Yerleşik Düşünceleri/ İnançları	14
Tablo 3.1 Demografik ve Diğer Bilgilere Dair Sıklık Analizi Sonuçları	35
Tablo 4.1 Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analiz Sonuçları	44
Tablo 4.2 ÇKIÖ Toplam Puanlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi: Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları.....	46
Tablo 4.3 ÇKIÖ Toplam Puanlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi: ANOVA Sonuçları	48
Tablo 4.4 Değişkenler Arası Korelasyon İlişkileri	50
Tablo 4.5 Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları: Enter Metodu.....	53
Tablo 4.6 Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları: Stewise Metodu.....	54
Tablo 4.7 Duygusal İhmal ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stillerinin Process Paralel Aracılık Model Analizi	57
Tablo 4.8 Process Paralel Aracılık Modeli, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler.....	58
Tablo 4.9 Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stillerinin Process Paralel Aracılık Model Analizi.....	60
Tablo 4.10 Alternatif Process Paralel Aracılık Modeli, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 İki Boyutlu Bağlanma Modeli ve Dörtlü Bağlanma Modeli İlişkisi.....	26
Şekil 2.2 Aracılık Modeli.....	33
Şekil 4.1 Duygusal İhmal ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stillerinin Process Paralel Aracılık Modeli.....	56
Şekil 4.2 Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stillerinin Process Paralel Aracılık Modeli.....	59

KISALTMALAR LİSTESİ

APA: American Psychological Association

CTQ-33: Childhood Trauma Questionnaire

ÇKB: Çekingen Kişilik Bozukluğu

ÇÇKKİSL: Çocukluk Çağı Kötüye Kullanım ve İhmal Soru Listesi

ÇKİ: Çekingen Kişilik İnançları

ÇKİÖ: Çekingen Kişilik İnançları Ölçeği

DES: Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

KB: Kişilik Bozukluğu

KB1: Kaçınan Bağlanma

KB2: Kaygılı Bağlanma

KİÖ: Kişilik İnançları Ölçeği

NCCAN: National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect

SAB: Sosyal Anksiyete Bozukluğu

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

YİYE-II: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Duygusal ihmal, çocuğun başarı ve yeteneklerinin yok sayılması, isteklerinin önemli görülmemesi, sevgi, ilgi ve alakadan mahrum bırakılması olarak tanımlanmaktadır (Beyazova ve Şahin, 2011). Crittenden (1999), duygusal ihmalin temellerinin ailede çocukla kurulan iletişimdeki başarısızlığa dayandığını belirtmektedir. Duygusal ihmalin var olduğu, çocuğun istek ve ihtiyaçlarının fark edilmediği ve bu nedenle karşılanmadığı büyüme ortamında, aile tarafından dile getirilmeyen ancak üstü kapalı mesajlar oluşmaktadır. Bu mesajlar erken yaşta içselleştirilebilir ve yetişkinlik döneminde olumsuz etkileri ortaya çıkabilir (Akın, Demirtaş ve Özkan, 2020).

Literatür incelendiğinde, duygusal ihmalin duygusal istismar ya da diğer çocukluk travmaları ile birlikte yer aldığı görülmektedir (Dinleyici ve Şahin-Dağlı, 2016) ancak tek başına duygusal ihmal, çocuğun sağlıklı gelişimine olumsuz etki etmektedir (Yağmur, 2008). Bununla birlikte, ihmal ve istismarın sadece duygusal türüne odaklanan az sayıda araştırma bulunmaktadır. Duygusal ihmal ve istismar oranının, cinsel ve fiziksel istismardan daha yüksek olabileceği düşünülmektedir (Reddy, Picket ve Orcutt, 2002) ancak duygusal ihmal ve istismarın miktarının ve yoğunluğunun belirlenmesindeki problemler, ölçümünde (Helvacı-Çelik ve Hocaoğlu, 2018) ve tespit edilmesinde zorluklar yaratmaktadır (Üstündağ, 2020). Ek olarak, bir kültürde ihmal ve istismar olarak algılanan bir durum, bir başka kültürün bir parçası olarak karşımıza çıkabilir, örneğin çocuğun kaç yaşına geldiğinde evde yalnız başına bırakılabileceği, ne

kadar süre yalnız kalabileceği, farklı kültürlerde farklı şekillerde yanıt bulmaktadır ve bir durum, bazen ihmal ve istismar olarak adlandırıldığı gibi, bazı kültürlerde olağan olarak görülmektedir (Glaser, 2002). Kùltürler arası farklılıklar nedeniyle, aynı tanımda birleşmenin zorluğu da ölçüm bağlamında problemlere yol açmaktadır. Sayılan etmenlerle birlikte, duygusal ihmal literatürde daha az ilgi görmüş olabilir (Reddy, Picket ve Orcutt, 2002). Bu nedenle duygusal ihmale odaklanmak ve konuya ilişkin bulgular sunmak önemlidir.

Çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimler, yaşamın ilerleyen dönemlerinde psikopatolojilerin gelişmesinde rol oynayabilir (Briggs-Gowan ve diğerleri, 2010). Araştırmalar çocuklukta deneyimlenen duygusal ihmal ve erişkinlikteki kişilik bozuklukları arasında pozitif bir korelasyon ilişkisi bulunduğuna işaret etmektedir (Bkz. Taner ve Gökler, 2004). Çekingen kişilik bozukluğu (ÇKB) ve çocukluk çağında maruz kalınan duygusal ihmal deneyimi arasında da pozitif ilişkiler bulgulanmıştır (Bkz. Johnson, Smailes, Cohen, Brown ve Bernstein, 2000; Neumann, 2017).

Bireyin çocukluk döneminden, bugüne kadar gelen süreçte deneyimlediği sosyal ortamlarda çekingenlik, olumsuz yorumlara ve yargılanmaya karşı aşırı hassas olma hali ve yetersiz olduğuna ilişkin inancı, DSM-V tarafından ÇKB olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). Her kişilik bozukluğunun kendine ait kişilik inançları bulunmaktadır (Arntz ve diğerleri, 2004; Beck ve diğerleri, 2001). Çekingen kişilik bozukluğunun inançları ise toplumda istenmeyen biri olduğu, çevrenin kendisini yargılayacağı, yargılandığı ve eleştirildiği durumlarda çevrenin haklı olduğu çünkü zaten beceriksiz ve yetersiz olduğu, gerçek kimliğinin ortaya çıkması durumunda dışlanacağı ve sevilmeyeceği yönündedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

ÇKB, diğer kişilik bozukluklarına kıyasa toplumda daha fazla gözlenmektedir ve günlük yaşamdaki işleyişi en çok etkileyen kişilik bozukluğu olduğu düşünülmektedir (Weinbrecht ve diğerleri, 2016). Buna karşın literatürde ÇKB'ye ve çekingen kişilik inançlarına (ÇKİ) dair kısıtlı araştırma bulunmaktadır. Bu nedenle çekingen kişilik inançlarına odaklanmanın ve duygusal ihmal ile ilişkisini ortaya koymanın önemli olduğu düşünülmüştür.

Erken dönemde yaşanan travmatik deneyimler yetişkinlik döneminde kuracağımız romantik ilişkiler üzerinde de olumsuz etkiler yaratabilir. İhmal ve/ veya istismara maruz

kalan çocukların duygusal yakınlık ve anlamlı ilişkiler kurmada problemler yaşayabileceği bulgulanmıştır (Perry, 2013). Raby, Labella, Martin, Carlson ve Roisman (2017) tarafından yürütülen boylamsal çalışma, çocukluk çağındaki ihmal ve istismarın, yetişkinlikte terkedilme kaygısı yüksek bir bağlanma stili benimsenmesinde risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır. Brennan, Clark ve Shaver (1998), güvensiz yetişkin bağlanmayı incelerken iki boyutlu bir yaklaşım kullanılmasını önermiştir. Boyutlar kaygı ve kaçınma olarak adlandırılmıştır. Kaygı boyutu reddedilmeye ve terk edilmeye duyulan bir kaygıyı ve kaçınma boyutu ise bir başkasıyla yakın ilişkide olmaya duyulan isteksizlik ve bu yakınlıktan kaçınma durumunu temsil etmektedir.

ÇKB ve ÇKİ ile yetişkin güvensiz bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, pozitif yönlü bir ilişki raporlamaktadırlar (Bkz. Crawford ve diğerleri, 2007). Özellikle kaygı düzeyinin yüksek olduğu saplantılı bağlanmanın ve kaçınan bağlanmaya kıyasla kaygılı bağlanmanın ÇKB ile daha yüksek korelasyona sahip olduğu ortaya konmuştur (Crawford ve diğerleri, 2007; Lorenzini ve Foragy, 2013). Yetişkinlik dönemi romantik ilişkilerinde güvensiz bağlanma ve kişilik bozukluklarına odaklanan birçok araştırma bulunmaktadır (Levy, 2005) ancak odak noktası başka kişilik bozuklukları üzerindedir.

Araştırma ÇKİ ve duygusal ihmal arasındaki ilişkide yetişkinlik dönemi romantik ilişkilerindeki kaygılı ve kaçınan bağlanmanın aracı rolünü incelemektedir. Literatür taramasının ardından üç değişkenin ilgili olabileceği düşünülmüş ancak üçünü birlikte ele alan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bunun yanında ihmal ve istismarın duygusal türüne ve henüz gelişen bir alan olan kişilik inançlarına odaklanmasıyla literatüre katkı yapabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM 2

2. LİTERATÜR

2.1 Kişilik

Kişilik üzerine çalışan psikologlar, tek bir tanım üzerinde fikir birliği sağlamamak ile birlikte, sürmekte olan bir tartışmanın içerisinde kişiliğin tanımına ilişkin değerlendirmelerini ortaya koymaktadırlar (Mayer, 2005; Mcadams ve Pals, 2006; Taymur ve Türkçapar, 2012). Ancak birçok araştırmacının kişilik tanımında ortak olarak bahsettiği noktalar bulunmaktadır; Kişilik tanımı, içerisinde sürerli ve tutarlı davranış kalıplarını barındırmaktadır (Burger, 2015) ve birçok kuramcı, kişiliği tanımlarken fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal olmak üzere kişiliğin hemen her şeyle ilgisi olduğuna değinmektedir (Ewen, 2009).

Kişilik (personality), Latince bir terim olan “Persona” dan türemiştir. Persona, Antik Yunan’da tiyatro oyuncularının kullandığı maske anlamını taşımaktadır. Maskenin ardındaki gizli özelliklerdense, kişinin fiziksel özelliklerini taklit etmenin etkisi maske tanımıyla özdeşleşmektedir. Zamanla terim kişinin dışarıdan gözlemlenebilen özelliklerini tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Bu tanımlar incelendiğinde, odak noktasının kişinin görünen özelliklerini tanımlamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak tarihsel süreçte odak noktası kaymış ve kişinin yüzeye çok fazla çıkmayan, gizli ve psikolojik özelliklerini tanımlamak olmuştur ve bu bağlamda günümüzde yapılan tanıma yaklaşmıştır. Bugün kişilik, otomatik olarak sergilenen ve neredeyse psikolojik işleyişin hemen her alanında kendisini gösteren karmaşık kalıplar

olarak tanımlanmaktadır (Millon, T., Grossman, Millon, C., Meagher ve Ramnath, 2004). Mayer (2007), kişiliği zamanla gelişen ve davranış ile ifade edilebilen parçalar bütünü olarak tanımlamıştır. Pervin, Cervone ve John (2005) kişiliği bireyin sahip olduğu tutarlı duygu, düşünce ve davranış örüntüleri olarak tanımlamıştır. Bir başka tanım ise bireysel farklılıklara odaklanmaktadır, Köroğlu ve Bayraktar (2010) kişiliği, bireyin kendine özgü ve belirgin olan ayrılıklarının birleşimi olarak tanımlamıştır. Kişilik, günlük hayatta verilen tepki ve tutumlardan oluşan bir örüntüdür ve bu örüntünün tutarlı ve öngörülebilir yanları vardır.

2.1.1 Kişilik Teorileri

Kişiliğin nasıl oluştuğunu, yapısını ve bağıntısını anlayabilmek ve davranışları tahmin edebilmek amacıyla kişilik teorileri ortaya atılmıştır. Bu teoriler insanların belli olay ve koşullara nasıl tepki vereceklerine ve uyum sağlayacaklarına dair tahminler yürütmektedir (Gerring ve Zimbardo, 2013).

Psikanalitik kuramda kişilik gelişiminin üzerindeki bilinçdışı etmenlerin etkisine odaklanılır. Freud özellikle hayatın ilk beş senesindeki deneyimlerin kişilik üzerinde önemli etkileri olduğuna değinmektedir. Oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere beş psikoseksüel gelişim dönemi tanımlamıştır. Kişi her dönem farklı bir çatışma yaşamaktadır ve bu çatışmalar gelişimine yön vermektedir (Simanowitz ve Pearce, 2003). Freudyen görüşü savunan bazı düşünürler, Freud'un kuramını geliştirmiş ve cinsel dürtülerin önemini daha az vurgulamıştır. Kişilik gelişiminin hayat boyu devam ettiğini vurgulayarak, ego, insan ilişkileri ve kültür gibi kavramlara yer vermiştir (Gerring ve Zimbardo, 2013).

Jung kişilik gelişiminde cinsel dürtüler kadar kişinin amaçlarının ve gelecek hedeflerinin de etkisi olduğunu savunmuştur. Sezgi (sensing), düşünme (thinking), hissetme (feeling) ve duyum (intuiting) olmak üzere dört işlev; dışadönük (extravert) ve içedönük (intravert) olmak üzere iki tutum tanımlamıştır. Bu işlev ve tutumların birleşiminden doğan sekiz kişilik tipinden bahsederek iki boyutlu kişilik tipolojisine değinmiştir (Friedman ve Schustack, 2014). Jung gibi Adler de kişilik gelişiminde hedeflerin önemi üzerinde durmuştur. Adler'e göre kişilik gelişiminde sosyal faktörlerin etkisi büyüktür. Kişiliğin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için sosyal ilginin

(Gemeinschaftsgefühl) gerekliliğini savunur. Bu kavram Türkçeye tam çevrilememektedir ancak insanlığa ait olma, topluluğun bir üyesi olduğunu hissetme ve dayanışma gibi kavramlarla açıklanabilir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2012). Adler, üstün olmaya dair gösterilen çabanın kişiliğin özü olduğuna inanmaktadır. Ona göre kişi çaresiz ve umutsuz hissettiği olaylarla karşılaştığında kendisini aşağılık hissedebilir ve bu his sürekli hale geldiğinde aşağılık kompleksine (inferiority complex) dönüşebilir. Bu kompleksin üstesinden gelmeye çalışan kişi başkalarına bu şekilde hissettiğini belli etmemeye çalışarak abartılı bir kibir gösterebilir. Bu durumu ise üstünlük kompleksi (superiority complex) olarak açıklamaktadır (Friedman ve Schustack, 2014). Bu iki durum arasındaki çatışmada kişiliğin şekil aldığını ve bireylerin aşağılık hissetmemeye dair gösterdikleri çabayla birlikte yaşadıkları hayatı biçimlendirdiklerini savunmaktadır (Gerring ve Zimbardo, 2013).

Karen Horney da teorisinde ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin, çocuklukta yaşanan deneyimlerin ve çevresel etmenlerin kişiliğe etkilerinden bahsetmektedir. Sevgi, sıcaklık ve güvenlik ihtiyacı giderilmemiş olan çocuk, ailesine temel düşmanlık duyguları besleyebilir ve bunun sonucunda kaygı hissedebilir. Kaygı ve düşmanlık duyguları arasında baş etme yolları geliştirir ve bu yollar kişiliğin parçalarını oluşturabilir (O'Connell, 1980; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). Horney'ın teorisinde bahsi geçen kişi, limitsiz bir büyüme ve gelişme potansiyeline sahiptir ancak bu kişi güvenlik ve dayanıklı bir benlik algısı ihtiyacı içerisindedir (Horney, 1937).

Freud, kuramında biyolojik etmenlerin kişilik gelişimine etkileri üzerinde de durmuştur. Kişiliğe biyolojik bakış, kişinin eğilimlerine, kalıtsal özelliklerine ve genetik sınırlılıklarına odaklanır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). Davranışçı yaklaşımı benimseyen ve radikal davranışçılığı ortaya atan Skinner da, kuramında biyolojik etmenler ve öğrenme arasındaki etkileşime değinmiştir. Diğer teorilerden farklı olarak davranışçı teoriler, kişinin iç dünyasında olup bitenlerden daha çok, bireyin gözlenebilir ve ölçülebilir süreçlerine odaklanarak kişilik gelişimine değinirler. Skinner'a göre kişilik, pekiştirilen davranışların bir bütünüdür. Öğrenme süreciyle birlikte alışkanlık haline gelen davranışlar kişiliği oluşturur (Friedman ve Schustack, 2014). Dollard ve Miller, davranış ve durumlar ele alınırken içsel süreçlerle birlikte incelenmesini desteklemiştir. Bu bağlamda psikanaliz ve davranışçılık arasında bir bağlantı kurarak birleştirici görev

üstlenen bir kuram ortaya koymuştur. Erken dönemde yaşanan olayların kişinin tepkilerini, dolayısıyla davranışlarını etkileyebileceğini ve bunun sonunda kişilik gelişiminin de etkilendiğini savunmuştur (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012).

Bandura'ya göre kişilik, davranışsal faktörlerle birlikte bilişsel ve çevresel faktörlerin arasındaki etkileşim sonucunda meydana gelmektedir. Kendisini “sosyal davranışçı” olarak tanımlamış ve sosyal öğrenmenin önemi üzerinde durmuştur (Cüceloğlu, 2016). Kişinin sadece çevreden değil, içsel olarak da pekiştirilmesinden bahseder. Birey kendi amaçlarına yönelik olarak ve içerisinde bulunduğu çevreyi de göz önünde bulundurarak düşünür, değerlendirir ve düzenleme yapar, kişilik bilişsel becerilerle iç içedir (Friedman ve Schustack, 2014).

Kişinin çevreyi algılayış biçiminin üzerinde duran Kelly, kişisel yapılar kuramını ortaya atmıştır. Bu kurama göre insanların yapıları, olayları anlayış biçimleri ve durumlara getirdikleri açıklamalar, insan davranışına dair yorum yapmamıza yardımcı olabilir. Kuramında beklentilere ve algılamaya dair farklılıklara değinir. Kişilik gelişiminin üzerinde ebeveynlerin etkisi olduğunu da vurgulamıştır (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2012).

Allport (1961) kişiliği gelişebilen ve dönüşebilen, dinamik bir mekanizma olarak açıklamaktadır. Kişiliğin tanımında fiziksel ve psikolojik yanlara odaklanmak gerektiğinin ve bu yanların birbirleriyle devinen bir etkileşime girdiğinin altını çizmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2012). Dilin kişilik özellikleri üzerindeki etkisinden hareketle, Odbert ile birlikte kişilik özelliklerine dair ilk kapsamlı listeyi oluşturmuştur (Sevi-Tok ve Arkar, 2012; Taymur ve Türkçapar, 2012). Binlerce kelimenin yer aldığı liste, beş başlıca faktör ile tanımlanmaya başlamıştır. Cattell, Eysenk, Costa ve McCrae gibi isimler, daha sonrasında Beş Faktör olarak bilinen kişilik özelliklerinin oluşmasında önemli katkılarda bulunmuştur (Taymur ve Türkçapar, 2012). Beş faktör dışı dönüklük- içe dönüklük, vicdanlılık, nörotizm- stabilite, yaşantıya açıklık, uzlaşmacılık (uyum) adı verilen boyutlardan oluşmaktadır. Her boyut kişilik özelliklerinden oluşan alt başlıklara sahiptir (Sevi-Tok ve Arkar, 2012).

Hümanistik ve varoluşçu yaklaşımlar, diğer kuramlardan farklı olarak kişinin çevresel ve biyolojik etmenleri aşabileceğinin ve kendisini özgür kılabileceğinin vurgusunu yapmaktadırlar. Kişilik insanın yaşamakta olduğu yolun kendisidir; kişi bu

yolda anlam ve kendini bulma arayışındadır, içsel çatışmalar yaşamaktadır. Her birey içsel çatışmalarına farklı çözümler üretebilir, farklı çözümler farklı kişiliklere işaret edebilir (Wong, 2006).

Kişilik kuramlarının öncesinde Theophrastus, kişilik tiplerine dair yapılandırılan ilk sistemi “Karakterler (The Characters)” kitabında aktarmaktadır ve kişiliği çeşitli olaylara verilen benzer örüntüdeki tepkiler olarak tanımlamaktadır. Kitabında 30 farklı kişilik tipinden bahsetmektedir ve bu kişilik tipleri bugün yapılan kişilik bozuklukları tanımlarıyla benzerlik göstermektedir (Crocq, 2013).

2.2 Kişilik Bozuklukları, İnançları ve Özellikleri

Kişilik bozuklukları (KB), bireyin farklı ortamlarda yeterli ve uygun şekilde davranmasının önüne geçen, uzun süredir devamlılık gösteren içsel deneyimler ve davranış örüntüleri olarak tanımlanabilir. Ergenlik dönemi ya da erken yetişkinlik gibi yaşamın erken dönemlerinde başlaması, zaman zaman belirtilerin artma ve azalma dönemleri olsa bile çoğunlukla stabil ve kronik olarak ilerlemesi, sosyal ilişkiler, iş ve eğitim yaşantısı gibi farklı alanlarda yarattığı olumsuz etkiler ve bireyin kendisiyle olan iletişimini etkilemesi ana özellikleridir (Coodlige ve Segal, 1998).

Kişilik bozukluklarının tarihi Hipokrat’a (MÖ 460- MÖ 370) dayanmaktadır. Farklı vücut sıvılarının, davranışlar ve kişilik yapısı üzerine etkileri olduğunu savunmaktadır. Örneğin, safra sıvısının melankolik bir kişilik oluşumunun sebebi olabileceğine inanmıştır (Burton, 2018). İklim ve sıcaklığın da kişilik özelliklerine etkilerinin olabileceğinin üzerinde durmuştur. Ilıman iklimlerin hakim olduğu yerlerde yaşayan toplumların daha arkadaş canlısı, sakin ve cömert olabileceğini; Soğuk ve sert hava şartlarına sahip iklimlerde yaşayanların ise öfke gibi duyguları daha uçlarda gösterebileceğini aktarmıştır (Coodlige ve Segal, 1998).

Köroğlu ve Bayraktar (2010), kişilik bozukluğu tanısı koyma aşamasında, kişinin hayatının birçok alanında (örneğin iş yaşamı ya da özel hayatındaki ilişkileri) uzun süredir kendisini gösteren zorluklar yaşandığına ilişkin kendisinden bilgi alınması gerektiğini belirtmiştir. Kişilik bozukluğunda görülen özelliklerin ego-sintonik, yani kişi tarafından kabul edilen, benimsenen özellikler olduğunu eklemektedir. Bu özellikler alloplastiktir,

kişi kendisi yerine çevresinde bir sorun olduğunu düşünerek çevreyi değiştirmeye çalışmaktadır.

Kişilik bozukluklarının DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) bağlamında seyri incelendiğinde, DSM-I’de 12 tip kişilik bozukluğunun tanımlandığı görülmektedir (American Psychiatric Association [APA], 1952) Gelişimsel, duygusal ve kültürel olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır. DSM-I, kişilik bozukluklarını tanımlamaya dair sağlam bir başlangıç yapmış olmasına rağmen bozuklukları açıklama noktasında yetersiz görülmektedir. Bununla birlikte, deneysel çalışmaların yürütülmesine dair bir sınırlılık söz konusudur, geçerliği ve güvenilirliği düşük olarak değerlendirilmektedir (Coodlige ve Segal, 1998).

DSM-II’de 10 kişilik bozukluğu listelenmektedir (APA, 1968). Verilen bozukluklardan 7 tanesi DSM-I’de de yer almaktadır ve 3 yeni bozukluk eklenmiştir. Ancak, DSM-I’de yer alan 4 bozukluk yer almamaktadır. DSM’nin her iki versiyonunda da kişilik bozukluklarının kalıcılığına değinilmiştir. DSM-II’de farklı olarak kişilik bozukluklarının ergenlik döneminde ya da yaşamın daha erken dönemlerinde baş gösterebileceği aktarılmıştır. DSM-II’de kişilik bozukluklarının psikotik ve nevrotik semptomlardan farklı olduğunun üzerinde durulmuştur, birinci versiyondan farklı olarak “tanımlanamaz” ve “diğer” başlıkları da bulunmaktadır (Coodlige ve Segal, 1998).

DSM-III’te kişilik bozukluklarına dair önemli değişiklikler görülmektedir. Beş eksenli yapıda olan DSM-III’te, kişilik bozuklukları ikinci eksende yer almaktadır. Böylelikle, eş zamanlı gelişen problemler saptanabilmektedir. Hastaya/ danışana klinik bir rahatsızlık ile birlikte kişilik bozukluğu eştanısı konabilmektedir (Frances, 1980). DSM-III ile birlikte dürtü kontrolü, kişilerarası etkileşimler, duygu, düşünce ve davranışlar, kişilik bozukluklarının tanımlanmasında daha büyük bir rol oynamaya başlamıştır (Taymur ve Türkçapar, 2012). Ek olarak, 11 kişilik bozukluğunun 3 küme altında toplandığı görülmektedir. Paranoid, şizotipal ve şizoid kişilik bozuklukları A kümesini oluşturmaktadır ve tuhaf olarak tanımlanmaktadır. B kümesini dramatik/ dengesiz olarak tanımlanan narsistik, histrionik, antisosyal ve sınır kişilik bozuklukları oluşturmaktadır. Son olarak, C kümesi ise anksiyete ve korkuya dair özelliklerin öne çıktığı düşünülen bağımlı, kaçınan, kompulsif ve pasif agresif kişilik bozukluklarından oluşmaktadır (APA, 1980).

DSM-III'te bazı kişilik bozuklukları için tanı koyma aşamasında tüm kriterlerin karşılanması şartı bulunurken, bazıları için bu kriter geçerli olmamaktadır. Bu durum hem monotetik hem de politetik ölçütlere göre tanılama yapıldığını göstermektedir. Ancak DSM-III-R, 1987'de yayımlandığında tüm kişilik bozuklukları için politetik ölçütler baz alınmıştır; belirtilerin farklı varyasyonları karşılandığında, teşhis konabilmektedir (Loranger, Janca ve Sartorius, 1997).

DSM-IV'te kişilik bozukluğu, kişide öznel bir sıkıntıya sebebiyet veren ve/ veya kendisini toplumsal ve mesleki işlevsel problemler ile gösteren katı eğilimler ve uzun süreli uyum bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (APA, 1994). DSM-IV-TR (2005), kişilik bozukluğunun teşhisinde biliş, duygulanım, kişilerarası iletişim ve dürtü kontrolü alanlarından en az ikisinde bir etki görülmüş olmasına dikkat edilmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur. Genel tanı ölçütlerinde, kişilik bozukluklarının esneklik göstermemesine, farklı alanlardaki işlevselliği olumsuz etkilemesine, ergenlik ya da genç erişkinlik dönemlerinde baş göstermesine, başka bir ruhsal ya da fiziksel durumla açıklanamamasına ve madde kullanımına bağlı gelişmemesine yer vermektedir (APA, 2005). Genel tanı ölçütleri DSM-V'te de DSM-IV-TR'de olduğu gibi yer almaktadır.

DSM-V'te kişilik bozukluklarına ilişkin görülen en önemli farklılık, DSM-III'te benimsenen eksen iki yapının kaldırılması olmuştur. Araştırma odağı olmasını sağlayabilmek amacıyla kişilik bozuklukları ikinci ekseninde yer almaktaydı ancak diğer ruhsal bozukluklar ve kişilik bozuklukları arasındaki ayrımın ortadan kaldırılmasının klinik açıdan daha sağlıklı ve pratik olacağı düşünülerek DSM-V'te kişilik bozuklukları eksen iki kodlamasından kaldırılmıştır. Paranoid, şizoid, şizotipal, narsistik, histrionik, antisosyal, borderline, bağımlı, obsesif kompulsif ve kaçınan olmak üzere 10 kişilik bozukluğu bulunmaktadır. A ve B kümelerinde DSM-3 ile karşılaştırıldığında bir değişim görülmemektedir ancak C kümesindeki pasif agresif kişilik bozukluğu DSM-III-R'de Ek-B'ye alınmış, DSM-V'te ise tamamen kaldırılmıştır (Bilge ve Sertel-Berk, 2017).

DSM-V'teki kişilik bozuklukları kriterleri, DSM-IV-TR'de olduğu gibi kategorik olarak yer almaya devam etmektedir. Kategorik yaklaşım kişiliğe ve kişilik patolojisine dikotomik bir bakış açısı sergilerken, boyutsal yaklaşım kişiliğin belli boyutları içeren bir yapılanma olduğunu savunarak kişiliği anlamlandırmaya ve tanımlamaya çalışmaktadır (Taymur ve Türkçapar, 2012). Boyutsal yaklaşım, patolojinin şiddetini ve komorbiditeyi

açıklamaya dair daha kullanışlı olarak değerlendirilmektedir. Kişi bir özelliği farklı yoğunlukta ve farklı şekillerde taşıyor olabilir (Trull & Durrett, 2005).

Kategorik yaklaşım bağlamında bir tanıya dair var ya da yok gibi kesin hükümler verilmesi klinik alanda daha pratik gibi görünse de ve ortak bir dil oluşturma hususunda yardımcı olsa da “normal” ile patolojik bir durum arasında yapay bir ayırım, bir çizgi oluşturmaktadır (Aslan, 2008). Bu durumun gözetilmesi sonucu, DSM-V’te boyutsal değerlendirmeye alan açan kişilik bozukluğu kriterleri içeren “Araştırılması Gereken Alanlar” başlığı bulunmaktadır. Burada bulunan kriterlere göre, işlevselliğin yanında uyumsuz kişilik özelliklerinin de tanı koyma aşamasında incelenmesi gerekmektedir (Sezer-Katar, Gökçen-Gündoğmuş ve Örsel, 2022).

Bu başlık altında bulunan kriterler göz önünde bulundurulduğunda, kişilik bozukluğu tanısı koyabilmek için kendilik (kimlik ve kendini yönlendirme) ve kişilerarası (empati ve yakınlık) alanlarındaki işlevsellikte bozulmalar görülmesi ve bu işleve dair bozulmanın bir ya da daha fazla uyumsuz kişilik özelliği ile bağlantılı görülmesi gerekliliği bulunmaktadır (APA, 2013). Uyumsuz kişilik özellikleri uzak olma, terslik/geçimsizlik, psikotizm, disinhibitasyon ve olumsuz duygulanım olarak beş boyutta gruplanmaktadır. Örneğin kaçınan kişilik bozukluğu, olumsuz duygulanım ve uzak olma ana başlıklarının altında bulunan özelliklere sahip olmalıdır (Sezer-Katar ve diğerleri, 2022; Weinbrecht, Schulze, Boettcher ve Renneberg, 2016).

Sezer-Katar ve diğerleri (2022), yaptıkları çalışmada DSM-V’te boyutsal yaklaşımla bağlantılı olarak ele alınan kişilik özellikleri ile bilişsel kuramda yer alan kişilik inançları arasında anlamlı bir ilişki gördüklerini raporlamaktadır. Bilişsel kuram, kişilik bozukluğunun oluşumunda kişinin işlevsel olmayan inançlarının önemli etkilerini vurgular. Kişilik bozukluğunun gelişiminde rol oynadığı düşünülen kişilik inançları, kişilik patolojisi ile yüksek bir korelasyon göstermektedir (Arntz, Dreessen, Schouten ve Weertman, 2004; Taymur ve Türkçapar, 2012; Türkçapar ve diğerleri, 2007).

İşlevsiz inançlar, bilişsel kuramın vaka formülasyonunda ve terapi hedeflerinde merkezi öneme sahiptir. Kişinin stresle baş etme stratejileri, gelişimsel geçmişi ve olaylara verdiği tepkiler, işlevsiz inançlarla ilişkilidir (Beck, 1998). Bilişsel terapi çerçevesinde danışan ve terapist bu inançları keşfetmek ve yavaş yavaş değiştirmek için birlikte çalışır.

Seanslar süresince eş zamanlı olarak danışanın hayatının farkı alanlarında işlevsiz inançların değişiminin etkisi görülebilir (Bhar, Beck ve Butler, 2011).

2.2.1 Çekingen Kişilik Bozukluğu, İnançları ve Özellikleri

Çekingen kişilik terimi, sosyal geri çekilmeyi ve kaçınmayı, dışlanma, utanma ve yargılanmaya dair aşırı duyarlılık nedeniyle bir baş etme stratejisi olarak kullanan kişilerin özelliklerini tanımlamak için ilk defa 1969'da Millon tarafından kullanılmıştır (Alden, Laposa ve Taylor, 2006) ve daha sonra DSM-III'te yer almıştır (Sevinçok, F. Dereboy ve Ç. Dereboy, 1998). Toplumda görülme sıklığı %1 oranına yakındır ancak %15 oranında görüldüğüne dair bulgular da bulunmaktadır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

Çekingen kişilik bozukluğu, DSM-V tarafından bireyin yaşamının erken dönemlerinden bugüne kadar olan yaşantısında deneyimlediği sosyal çekingenlik, yetersizlik hissiyatı ve olumsuz yorumlara karşı aşırı hassas olma durumu şeklinde tanımlanmaktadır. Birey, kişilerarası iletişim gerektiren işlerden reddedileceği, yargılanacağı ve onaylanmayacağı korkusuyla kaçınabilir, onu seven insanların bulunmadığı ortamlarda bulunmamayı tercih edebilir, rezil olacağı ve dalga geçileceği korkusuyla samimi ilişkilerden çekinebilir, sosyal bağlamda eleştirileceği ve reddedileceği endişesi taşıyabilir, yetersizlik hissiyatı nedeniyle yeni ilişkiler kurmak konusunda geri durabilir, kendini sosyal olarak beceriksiz, çekici olmayan ve başkalarının aşağısında görebilir, risk almak ve yeni aktivitelerle uğraşmak konusunda isteksiz olabilir (APA, 2013).

Çekingen kişilik bozukluğuna sahip kişi kabul göremeyeceğine ilişkin yerleşik bir düşünceye sahiptir, bu nedenle bunun gerçekleşme olasılığı olan ortamlardan uzak durmaya çalışabilir ve ilişki başlatmaya dair sorunlar yaşayabilir ancak ilişki kurmaya dair bir istek içerisindedir. İş yaşamında, arkadaş ilişkilerinde ve romantik ilişkilerde kendini yetersiz ve albenisi olmayan biri olarak algıladığı için sosyal bir endişe duyabilir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010; Perrota, 2021).

Kendisini tanımlarken huzursuz, gergin ve rahatsız kelimelerini kullanmayı tercih edebilir. Yalnız ve değersiz hissettiğini, başkalarının güvenilir olmadığına dair düşüncelere sahip olduğunu, kendisini küçük gördüğünü ve kurduğu yaşamın boş olduğunu düşündüğünü dile getirebilir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

Çekingen kişilik bozukluğuna dair araştırmalar psikolojik, sosyal ve somatik boyutlarda önemli bozulmalar ortaya koymaktadırlar. Kişiler, psikolojik bağlamda stresli ve baskı altında hissetmektedirler, özgüven problemi yaşamaktadırlar. Sosyal boyuta baktığımızda, bu bozukluğa sahip bireylerin eğitim seviyelerinin ve gelir düzeylerinin düşük olduğu ortaya konmuştur. Somatik hastalıklara meyilli olduklarına dair araştırma bulguları da bulunmaktadır. Günlük yaşamda, diğer kişilik bozukluklarıyla karşılaştırıldıklarında daha fazla bozulma ve işlevsizlik görülmektedir (Weinbrecht ve diğerleri, 2016).

DSM-V'in üçüncü bölümünde bulunan kişilik bozukluklarına ilişkin alternatif yaklaşımlar kısmında, çekingen kişilik bozukluğuna dair kimlik, kendini yönlendirme, empati ve yakınlık alanlarında bozulmalar meydana gelebilmektedir. Ek olarak endişeli olma, geri çekilme, anhedoni ve yakınlıktan kaçınma gibi özellikler de kaçınan kişilik bozukluğu tanısı konması düşünölen bireylerde dikkat edilmesi gereken patolojik kişilik özelliklerindedir (Weinbrecht ve diğerleri, 2016).

Bilişsel kuram, her kişilik bozukluğunun kendi içerisinde işlevsel olmayan birçok inanca sahip olduğuna değinmektedir ve yapılan çalışmalar her kişilik bozukluğunun kendine ait bir kişilik inancı dizisi olduğu hipotezini desteklemektedir (Arntz ve diğerleri, 2004; Beck ve diğerleri, 2001). Çekingen kişilik bozukluğuna sahip olan kişi, toplumsal olarak istenmeyen ve yetersiz biri olduğuna inanabilir. İnsanların eleştirel olduğunu ve kendisini eleştiriyorlarsa haklı olduklarını düşünebilir. Rahatsızlık verici durumlara katlanamayacağına ve bu tür durumlardan kaçınması gerektiğine dair bir inanç sistemi geliştirmiş olabilir (Türkçapar ve diğerleri, 2007). Tablo 2.1 üzerinden çekingen kişilik inançları incelenebilir.

Tablo 2.1 Çekingen Kişilik Bozukluğunun Yerleşik Düşünceleri/ İnançları

-
- Toplumsal açıdan beceriksiz biriyim, iş yerinde ya da toplumsal durumlarda aranan biri değilim.
 - Diğer insanlar eleştirici, aldırmaz, başkalarını aşağılayıcı ya da dışlayıcıdır.
 - Hoş olmayan duygulara katlanamam.
 - İnsanlar bana yakınlaşırlarsa "gerçek" beni bulup çıkartacaklar ve beni dışlayacaklardır.
 - Aşağı ya da yetersiz görünmek katlanılabilir değildir.
 - Her ne pahasına olursa olsun hoş olmayan durumlara düşmekten kaçınırım.
 - Hoş olmayan bir şeyi düşünürsem ya da hissedersen, bunu savuşturmaya ya da ilgimi dağıtmaya çalışırım (sözgelimi başka bir şey düşünme, bir şey içme, bir ilaç alma ya da televizyon seyretme).
 - İlgi çektiğim ortamlardan uzak durmalıyım ya da olabildiğince göze çarpmamalıyım.
 - Hoşa gitmeyen duygular giderek kabarır ve denetimimiz dışına çıkar.
 - Başkaları beni eleştirirse kesinlikle haklı olmalıdır.
 - Başarısızlıkla sonuçlanacak bir şey yapmaktansa hiçbir şey yapmamak daha iyidir.
 - Bir sorunu düşünmezsem bunun için bir şeyler yapmak zorunda kalmam.
 - İlişkilerde yaşanan herhangi bir gerginlik belirtisi ilişkinin kötü gittiğini gösterir, dolayısıyla ilişkiyi sonlandırmalıyım.
 - Bir sorunu görmezden gelirim sorun olmaktan çıkar.
-

Kaynak. (Köroğlu ve Bayraktar, 2010)

Kaçınan kişilik bozukluğunun gelişiminde ebeveynler ile kurulan ilişkinin önemli bir yeri bulunmaktadır; bakım verenin aşırı koruyup kollayıcı ya da küçümseyici tavrı, kaçınan kişilik bozukluğunun oluşmasında bir etken olarak gösterilebilir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

2.3 Travma ve Çocukluk Çağı Travmatik Deneyimleri

Travma (trauma) sözcüğünün etimolojisi M.Ö. 1500’lü yıllara dayanmaktadır ve kökeni Yunanca, Persçe ve Sanskritçe olan “tere” kelimesi ile bağlantılıdır. Kelimenin iki anlamı bulunmaktadır. Hem vücutta bulunan bir delik anlamına hem de geçit anlamına (passing through) gelebilmektedir. Metaforik olarak, beden ve ruh bütünlüğünde bir kırılma ya da bütünlükte oluşan bir delik sonrası ani değişimlere işaret etmektedir (Wilson ve Lindy, 2013).

2.3.1 DSM Tarihi Boyunca Travma

DSM tarihi boyunca travma kavramı incelendiğinde, DMS-III’ten önce travmayla ilişkili bozukluklara değinilse de doğrudan bir travma tanımı yapılmamıştır (Çolak, Kokurcan, Özsan-Hüseyin, 2010). DSM-III ile birlikte Travma Sonra Stres Bozukluğu (TSSB) tanısı anksiyete bozukluklarının altında yer almaya başlamıştır. DSM-III’ten önce zorlu bir yaşam olayına verilen tepkilerin kişide bir eğilim varsa ortaya çıkabileceği görüşü hakimdir. Ancak DSM-III’teki “hemen herkeste sıkıntıya sebep olabilen olay” tanımı anormal bir duruma verilebilecek normal bir tepkiye tekabül etmekte ve travma tepkilerini meşrulaştırmaktadır (APA, 1980). DSM-III-R ile birlikte hem travmatik olaylara dair örnekler verilmiş hem de travmatik olayların sadece savaş, işkence, tecavüz gibi sıklıkla travma sonrası stres bozukluğuna neden olan olaylar olmadığı, daha hafif olarak değerlendirilebilecek bir trafik kazasının da travma sonrası stres bozukluğuna sebep olabileceği aktarılmıştır (APA, 1987).

DSM-III-R’de yapılan tanımın eksik olduğu düşünülerek DSM-IV’te bozukluk, kriterlerle birlikte daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Zorlu bir olaya herkesin farklı bir tepki verebileceği göz önünde bulundurularak özelliğin önemi vurgulanmıştır (APA, 1994).

DSM-V’te travmatik olayın sadece yaşanması ya da tanık olunması değil, başkasından duyulması, bir başkasının yaşadığının bilinmesi, medya gibi elektronik kanallar üzerinden bilgi alınması gibi durumlarda da TSSB’nin söz konusu olabileceğine değinilmiştir. Cinsel şiddete özel olarak yer verilmiştir (APA, 2013).

2.3.2 Çocukluk Çağı Travma Deneyimleri

Travmatik olaylar, erken yaşta deneyimlendiklerinde, ilerleyen dönemlerde psikopatolojilerin gelişiminde rol oynayabilmektedir (Briggs-Gowan ve diğerleri, 2010; Danese ve Baldwin, 2017). Örneğin kişilik bozuklukları, çocukluk çağında yaşanan travmatik deneyimlerden etkilenebilir (Zhang, Chow, Wang, Dai ve Xiao, 2012). Bireyin 18 yaşın altındayken deneyimlediği fiziksel ve duygusal istismar ve ihmal ve cinsel istismar ile birlikte bakım verenin ölümü, bakım verenden ayrı kalınması, şiddet, boşanma, göç, kaza ve doğal afetlere tanıklık edilmesi çocukluk çağı travmaları olarak tanımlanabilir (Herman, 2011). Çocukluk çağı travmalarının tekrarlanabiliyor oluşu, birçok çocuk için travma ile yaşadığı evde karşılaşma durumu (van der kolk, 2018), genellikle kötü muamelenin çocuğa en yakın kişiler tarafından sergilenmesi ve yaşamın ilerleyen döneminde uzun süren etkilerinin görülmesi nedeniyle tanımlanma ve tedavi edilme aşaması zor olarak görülmektedir (Johnson, 2000).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından çocuk istismarı, bir yetişkinin bilerek ya da bilmeyerek uyguladığı, çocuğun genel sağlığını ve gelişimini negatif biçimde etkileyen davranışlar olarak tanımlamıştır (Helvacı-Çelik ve Hocoğlu, 2018). Kara, Biçer ve Gökalp (2004) büyüme ve gelişmeyi olumsuz yönde etkileyebilecek her türlü davranışın çocuk istismarı olarak tanımlanabileceğini ve insanlık tarihi boyunca her kültürde görüldüğünü aktarmıştır.

Öfkeyi boşaltma, ceza verme ya da çocuğun itaat etmesini sağlama niyetiyle, elle veya bir alet kullanarak çocuğa vurmak, itmek, sarsmak, yakarak ya da ısırarak çocuğun bedeninin bir yerden iz bırakmak ya da iz bırakmasa da şiddet uygulayarak çocuğun sağlığına, gelişimine ve onuruna zarar vermek fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır (Hancı, 2002; Topbaş, 2004). Bakımveren, 18 yaşından küçük çocuğunun vücudunda morluklar, izler, kesikler, kırık kemikler, kafatasında zedelenme, yanıklar, zehirleme, yumuşak dokuda ve organlarda yaralama meydana getirdiyse, çocuk ebeveyni tarafından fiziksel olarak istismara uğramış olarak değerlendirilir (Caliso ve Milner, 1992). Fiziksel istismar, doğurduğu sonuçlarla birlikte tespit edilmesi en kolay çocukluk çağı travmalarındandır ancak bazı kültürler ve geleneksel değerler çerçevesinde çocuklara yapılan bu muamele istismar olarak algılanmamaktadır ve çocuk terbiyesi için

gerekli olduğu bile düşünölebilir. Bu durum tespitini zorlaştırabilir (Helvacı-Çelik ve Hocaoğlu, 2018; Kara, Biçer ve Gökalg, 2004)

Duygusal istismar, çocuuğun duygusal gelişimini olumsuz olarak etkileyen ve kimlik gelişimine uzanan yolda kendisine engeller oluşturan bir faktör olarak açıklanabilir (Kütük ve Bilaç, 2017). Duygusal istismar adı altındaki davranışlar, çocuuğun yalnız bırakma, onu hor görme, sıklıkla eleştirme, alaycı bir şekilde konuşma, ilgi çekmek için çocuuğun kullanma, kendisine önem vermeme, aşırı bir şekilde baskılama ve koruma, korkutma ve cezalandırma amaçlı tehditte bulunma şeklinde maddelenebilir (Kulaksızıoğlu, 2020). Bu davranış ve tutumların sonucu olarak çocuk bilişsel, fiziksel ve duygusal olarak etkilenebilir ve şimdi veya gelecekte zarar görebilir (Kütük ve Bilaç, 2017).

UNICEF cinsel istismarını, çocuuğun rızası alınmadan bir yetişkin tarafından cinsel ihtiyaçların karşılanması için kullanılması, çocuuğun fuhuş ve pornografiye yönlendirilerek para kazanma amacına alet edilmesi olarak açıklamaktadır (Yurdakök ve İnce, 2010). Cinsel gereksinimi sağlamak için tehdit etme, güç kullanma ve kandırma gibi yollara başvurulmuş olabilir (Aktepe, 2009). 100 çocuktan 10 ila 40 tanesi cinsel istismara uğramaktadır. Çocuuğun suçluluk ve utanç duyması, bu duruma kendisinin sebep olduğunu düşünmesi gibi nedenlerle bildirilmeyen vakalar da düşünöldüğünde, bu oranın gerçeği yansıtmakta yetersiz kaldığı söylenebilir (Alpaslan, 2011).

şar, Necef, Mutluer, Fatih ve Türk-Kurtça (2021) Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği'ni geliştirme aşamasında yaptıkları araştırmada, ebeveynin çocuuğun aşırı bir derecede korumaya ve kontrol etmeye çalışmasının diğer çocukluk travma türleriyle aynı derecede travmatik olabileceğini bulgulamıştır. Bir ebeveynin çocuuğun dışarıdaki dünyanın tehlikelerinden koruması doğal görünebilir ancak aşırı koruma davranışı gösteren ebeveyn, yüksek derecede denetleyici, yönlendirici ve çocuuğun başına gelebileceklerle dair tetikte olabilir, çocuktan ayrılırken zorluklar yaşayabilir, çocuuğun tek başına ve bağımsız davranmasını engellemeye çalışabilir ve çocuk üzerinde aşırı bir kontrol gösterebilir (Thomasgard ve Metz, 1993). Çocuuğun bağımsız şekilde çevresini keşfetme imkanını kısıtlama ve gereğinden fazla şekilde çocuuğun aktivitelere karışma gibi davranışlar aşırı koruma ve kontrole örnek gösterilebilir. Tek başına davranmasına yapılan bu müdahale, çocuuğun kendini yeterli olarak algılamasını olumsuz yönde etkilerken, dışarıdan gelen

tehlikelerle baş etme becerisinin de hasar almasına sebep olabilir (Wood, McLeod, Sigman, Hwang ve Chu, 2003).

Çocuğun fiziksel, eğitimsel, duygusal ve tıbbi alanlardaki temel gereksinimlerini karşılamada ebeveynin yetersiz bir tutum sergilemesi ihmal olarak tanımlanmaktadır (National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect [NCCAN], 2003). Büyüme ve gelişme süreci içerisinde güvenilir, tehlikeden arındırılmış ve sağlıklı bir ortamın sağlanmamış olması ihmalin göstergesidir. Çocuğa yeterince yemek sağlamamak, çok uzun süre çocuğu yalnız bırakmak, onunla iletişim kurmamak, konuşmamak ve sorularını yanıtlamamak gibi davranışları içerir (Helvacı-Çelik ve Hocaoğlu, 2018).

Ebeveynin bakım verme, beslenme, giydirme ve eğitim ihtiyaçlarını karşılama alanlarında çocuğa zarar vermesi fiziksel ihmal olarak tanımlanmaktadır (Bilgen ve Karasu, 2017). Çocuğa verilmesi gereken tıbbi hizmetlerin geciktirilmesi ya da hiç verilmemesi, çocuğun tek başına, yalnız bırakılması, çocuğu evden kovma ve evden bir sebeple kaçan çocuğu eve geri kabul etmeme, onu tehlikelerden koruma konusundaki başarısızlık, onu zarar verici maddelerden uzak tutma konusunda yeterince önlem alınmaması gibi durumlar fiziksel ihmale örnek gösterilebilir (Şar, 1998).

Ailenin çocukla duygusal iletişim kurmadaki başarısızlığı, duygusal ihmalin temelini oluşturmaktadır (Crittenden, 1999). Çocuğun sevgi ve ilgiden yoksun bırakılması, var olan yeteneklerine yeterli önemin verilmemesi, başarılarının tebrik edilmemesi, isteklerinin önemsenmemesi ve çocuğun yok sayılması, çocuğun duygusal ihmale maruz kaldığı anlamına gelmektedir (Beyazova ve Şahin, 2011).

Duygusal ihmal, diğer ihmal ve istismar türlerine göre tespit edilmesi daha zor bir durumdur ve bu nedenle üzerinde durulması gereken bir konudur (Üstündağ, 2020; Yağmur, 2008). Çocuklukta deneyimlenen duygusal ihmal ve istismar oranının, cinsel ve fiziksel istismardan daha fazla olabileceği belirtilmektedir ancak yoğunluğunu ve miktarını belirlemek, buna dair bir ölçüm yapmak zor olduğu için ihmal ve istismarın duygusal türü daha az dikkat çekmektedir (Reddy, Picket ve Orcutt, 2002). Psikiyatri örneklemiyle yapılan bir araştırmada, çocukluk yaşantıları içerisinde duygusal ihmal ve istismarın sıklığı araştırılmıştır ve %81.6 oranında duygusal ihmal bulgulanmıştır (Helvacı-Çelik ve Hocaoğlu, 2018). Birçok araştırmada duygusal ihmal, istismar ile ele

alınmaktadır ancak tek başına duygusal ihmal de, çocuğun sağlıklı gelişimini kettlemektedir (Yağmur, 2008).

2.4 Bağlanma

Bağlanma sistemi, yavrunun hayatta kalabilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Evrimsel bir sistemdir; doğadaki tüm memeli türlerinde görülmektedir, insana özgü değildir (Yıldızhan, 2017).

Çocuğun duygusal, fiziksel ve zihinsel yönlerden en hızlı geliştiği dönem, bebeklik olarak adlandırılan 0-2 yaş arasını kapsamaktadır. Henüz becerileri gelişmemiş olan bebek, bu süreçte kendisine bakım veren kişiye bağımlı durumdadır ve bu bağımlılık fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesi dışında, bebeğin duygusal ve zihinsel gelişimi için de önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreçte bebekle bakım verenin kuracağı ilişkinin sonucu olarak bağlanma kaçınılmazdır (Tüzün ve Sayar, 2006).

Erkuş (1994), bebeklikteki bağlanma kavramını, bakım sağlayan kişiye olumlu tepkiler gösterilmesi, korku yaratan bir durum anında bu kişinin aranması ve o geldiğinde eş zamanlı bir rahatlama hissi, zamanın büyük bir çoğunluğunun bu kişiyle geçirilmek istenmesi gibi duygu ve davranış örüntüleri olarak açıklamaktadır. Bowlby'e (1958) göre, yaşamın ilk yılında bebek, bakımının sorumluluğunu üstlenen anne figürü ile bağ kurar. Bağlanma geliştirdiği kişiyle daha yakın olmak için istek ve çaba gösterir, bağ kurduğu kişi ile yan yana olamadığında ise stresli ve üzüntülü görünür (aktaran, Öztürk, Türel ve Oğur, 2020).

Bağlanma biçimi, bireyin yaşamının erken döneminde bakım vereni ile kurduğu ve yaşamının ilerleyen dönemlerinde de insanlarla kuracağı ilişkileri etkileyeceği düşünülen bir fenomendir. Bağlanma kuramcıları, bebeklik döneminde belirlenen bağlanma biçiminin, hayatının devam eden yıllarında çok fazla değişikliğe uğramayacağı kanaatindedir (Kesebir, Özdoğan-Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011).

2.4.1 Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı, John Bowlby ve Mary Ainsworth'ün yaptığı çalışmalar sonucu olarak ortaklaşa oluşturulan bir kuramdır. Bowlby'nin bağlanma alanındaki çalışmaları

devrim niteliğindedir; anne ve çocuk arasında kurulan bağın ayrılma, kaybolma ve ölüm gibi durumlarla bozulmasından bahsederek, bağlanma teorisinin ilkelerini formülize etmiştir. Ainsworth, Bowlby'nin ortaya koyduğu fikirlerin araştırılmasına ve test edilmesine olanak sağlamış, böylelikle teorisinin gelişmesine ve genişlemesine de yardımcı olmuştur (Bretherton, 1992).

Bowlby, hayvanlar ile yürüttüğü çalışmaları sonucu, anneyi takip etmenin ve ona yapışmanın yavrunun hayatta kalma şansını arttırdığını gözlemlemiştir. Ancak insanlarda bağlanmanın, yaşama şansını artırmaktan öte bir role sahip olduğunu düşünmektedir. İnsanın çocuklukta bağlanmasının; (1) çevreyi keşfederken geri dönebilecek güvenli bir yer olması, (2) fiziksel ihtiyaçların karşılanabildiği bir alan olması ve (3) dünyanın güvenli bir yer olma şansını artırmasıyla üç işlevi olduğunu vurgulamaktadır (Tüzün ve Sayar, 2006).

Bağlanma, doğumdan önce başlamaktadır ve bebeğin doğduğu ilk günden itibaren bakım verenle (çoğunlukla annesi) kurulan etkileşimle birlikte şekillenmektedir. Birincil bakım sağlayanla kurulan bağ sağlıklı ise, güvenli bağlanma biçimine; bu bağ sağlıklı, dengesiz ve yetersiz ise güvensiz bağlanma biçimine dair temeller atılmaktadır (Ainsworth, 1963).

Uganda'da anneler ve bebekleriyle yaptığı çalışmalar sonucunda Ainsworth, üç farklı bağlanma örüntüsü ortaya koymuştur. Bunlar güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma ve henüz bağlanma sağlamamış olan bebeklerin örüntüleridir (Dalgar, Civil, Savaş ve Şahin, 2022). Güvenli bağlanan bebekler, anneleri varken çevrelerini keşfetmişler ve memnun görünmüşlerdir. Anneleri yokken çok az bir endişe belirtisi göstermişlerdir. Bunun aksine güvensiz bağlanan bebekler, annelerinin yardımına rağmen çevreye çok az ilgi göstermişler ve annelerinin ortamda olmadığı durumda çok fazla ağlamışlardır. Henüz bir bağlanma stiline sahip olmayan bebekler ise annelerine karşı değişen davranışlar sergilemişlerdir. Duyarlı anneye sahip olan ancak henüz bağlanmayan bebekler güvenli bağlanmaya ve duyarsız anneleri olan ve henüz bağlanmayan bebekler ise güvensiz bağlanmaya meyilli bulunmuştur (Bretherton, 2003).

Ainsworth, Blehar, Waters ve Walls (1978) Bowlby'nin gözlemlediği davranışları araştırmak üzere Yabancı Durum Deneyini gerçekleştirmiştir. İlk aşamada anne ve bebek oyuncaklarla dolu bir odaya girer. Anne bir süre bebeğin odayı keşfetmesine alan açar,

sonrasında bebekle oynamaya başlar. Oyun esnasında odaya bir yabancı girer, anne ile sohbet eder ve bebeğe yaklaşır. Yabancıнын odaya girişinden kısa bir süre sonra, anne odadan ayrılır ve yine kısa bir süre sonra geri gelir. Anne geldikten sonra yabancı odayı terk eder, anne bebekle kalır. Ardından, bebeği yalnız bırakmak için odadan çıkar. Anneden önce yabancı geri gelir ve en son aşamada ise anne tekrar odaya geri döner. Aşamaların hepsi ayrı ayrı yaklaşık 2 ila 3 dakika arasında sürmektedir (Linzdey, Thampson, ve Spring, 1989).

Araştırma sonucunda, yabancı durumda kalan bebeklerin davranışlarının üç biçimde şekillendiğine varılmıştır; Bebekler güvenli bağlanabilirler ve kaygılı-kararsız ya da kaygılı-dirençli ve kaçınan olmak üzere güvensiz bağlanabilirler (Arslan ve Teze, 2016).

Güvenli bağlanmada, bakım veren çocuğu hem fiziksel hem de duygusal olarak besleyebilir, çocuk sıkıntılı olduğunda bunu anlar ve çocuğun rahatlamasına yardımcı olur. Çocuk annesini aradığında, anne çocuk için oradadır, onu güvende hissettirir (Dalgac, Civil, Savaş ve Şahin, 2022). Yabancı durumda güvenli bağlanan bebekler, kuşkuyla görünse bile yabancıyı kabul etmiştir. Annelerinin gitmesi onları üzer ve geri gelmesi ise mutlu eder (Arslan ve Teze, 2016).

Ainsworth ve diğerleri (1978) laboratuvar ortamında deneyi gerçekleştirmeden önce anne-çocuk etkileşimine dair ev ortamında da gözlemler yapmıştır. Bu gözlemlerde bebeğe tutarsız tepkiler gösteren, bazen ulaşılabilir ancak bazen de ulaşılabilir olmayan, bebeğin etkinliklerinin kesintiye uğramasına sebep olan bakım verenlerin çocuklarında, kaygılı-kararsız/ dirençli bağlanma türü gözlenmiştir. Bu bebekler yabancı durumda, bakım verenin nerede olduğuna odaklandıkları için keşfe çıkamaz duruma gelmiştir ve kaygılı gözükmekle birlikte kızgın da görünmektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Yabancı odada olduğunda kuşkulandır, annelerine sıkıca sarılır, annenin odayı terk etmesinden geriye dönüşüne kadar olan kısa süre içerisinde çok rahatsız görünmektedir ve anne geldikten sonra sakinleşmekte zorluk yaşar (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Kaçınan bağlananlarda ise hakim davranış kaçınmadır. Anne odaya geri döndüğünde anneye karşı kaçınma davranışı sergilemiştir. Bazı bebekler anne yerine rahatlamak ve oyuna devam etmek için yabancıyı tercih etmiştir (Arslan ve Teze, 2016). Dikkatini anneden çok oyuncaklara vermeye çalışmış ve fiziksel temastan, yakınlıktan kaçınmıştır. Annelerin gelişi ya da gidişi büyük bir rahatsızlık ve huzursuzluk durumu

yaratmadığı gibi, büyük bir coşku ve rahatlama da uyandırmamıştır (Hazan ve Shaver, 1994).

Yabancı durumun çıktıklarına benzer olarak Howe (2005), güvenli, kaçınan, kararsız ve düzensiz olmak üzere dört tip bağlanma stilinden bahsetmektedir. Bu bağlanma stilleri, bakım verenin davranışlarına göre şekillenmektedir. Güvenli bağlanan çocuk tutarlı, sevgi dolu ve duyarlı bir bakıcıya sahiptir ve bakıcı yanından ayrıldığında bile, duyduğu rahatsızlığın daha sonra yine bakıcı tarafından giderileceğinin bilincindedir. Bunun yanında, kaçınan bağlanan çocuk bakıcının kendisini reddedeceğine inanmaktadır. Duygularını kontrol altına almaya çalışır ve sevilmediğine inanır, bakım verenin reddedici ve düşmanca tavrına adapte olmaya çabalar. Kararsız tip ise bakım verenden tutarsız bir bakım almıştır, tahmin edilemez davranışlara maruz kalmış olabilir. Bakıcı çoğunlukla kendi ihtiyaçlarıyla ilgilendiği için çocuk ihmal edilmiş olabilir. İhtiyacı olan ilgili ve sevgiyi edinebilmek için kararsız bağlanan çocuk farkına varılması için çabalar. Düzensiz bağlanma stilinde ise, çocuk zaman zaman ilgi ve sevgi görürken, zaman zaman bakıcının ihmal ve istismarına maruz kalmıştır. Duygu düzenleme problemleri yaşayabilir, bakım verenden kendisini uzak tutmaya çalışır ve başkalarına güvenme ve açılma konusunda zorluklar yaşayabilir (Levendosky, Bogat ve Huth-Bocks, 2011).

Bağlanma sistemindeki en temel hedef, çocuk ve bakım veren arasındaki yakınlığın korunmasıdır çünkü böylece çocuk çevreden gelebilecek bir tehlike durumunda korunur ve çocuğun çevreyi keşfedebilmesi için gereken şartlar sağlanabilir. Bu yakınlık, çocuk çevresini keşfederken kendisine “güvenli bir temel” ve tehlike sırasında kendisini koruyabilecek “sağlam bir sığınak” oluşturur. Anne ve çocuk ayrıldığında ya da birbirlerine ulaşmaları engellendiğinde, sistem etkinleşir (Bowlby, 1973).

Bağlanmaya ilişkin araştırmalarında Bowlby, bakım verenlerinden ayrılan, çocuk bakım evlerine yerleştirilen çocukların davranışlarını gözlemlemiş ve çocukların ayrılma sonrasında benzer tepkiler verdiğini görmüştür. Bakım verenden ayrılan çocuklar, ilk olarak ağlama, bakım verenin nerede olduğuna dair araştırma ve başkalarının kendisini sakinleştirme amaçlarına ve ayrılmaya karşılık olarak protesto davranışları sergilemektedir. Bu davranışların ardından açık bir üzüntü ve edilgenliği içeren umutsuzluk evresi gelmektedir. Son olarak da duygusal kopma gözlenir. Bakım veren

protesto sırasında geri döndüğünde çocuk fiziksel temasa ve ayrılmamak için bir güvenceye ihtiyaç duyarken, bununla birlikte kaygı seviyelerinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Umutsuzluk evresinden sonra bakım veren geri döndüğünde ise, çocuğun mesafeli olduğu, örneğin fiziksel yakınlıktan kaçınma davranışı sergilediği ancak belli bir sürenin ardından yakınlık arayışına tekrar girebildiği görülmüştür (Hazan ve Shaver, 1994).

Main'e (1990) göre, yakınlığın aranması ve korunması, çevreyi keşfetme aktivitelerinde annenin güvenli bir üs olma amacıyla kullanılması, güvenli bir ortam için annenin sağlam bir sığınak olarak kullanılması ve anneden ayrılma durumunda protesto davranışının gösterilmesi birincil koşullu stratejilerdir ve güvenli bağlanmanın oluşmasındaki ön şartlar olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında güvensiz bağlanma davranışları ise ikincil koşullu stratejiler olarak adlandırılmaktadır. Bu davranışlar annenin fazla müdahaleci, tahmin edilemeyen şekilde, reddedici, duyarsız ve ihmalkar davranması sonucunda çocuğun sergilediği zamanından önce bağımsız olma ve bağlanılan kişiden/ nesneden kopma davranışlarıdır (Main, 1990). İkincil koşullu stratejilerin çok sık kullanılması ve başa çıkma stratejileri haline gelmesi sonucunda, ileride kurulacak yetişkin ilişkileri olumsuz etkilenebilir (Bartholomew, 1993).

Birincil ve ikincil koşullu stratejilerin tutarlı ve sık kullanılması, farklı zihinsel modellerin geliştirilmesine neden olabilir. Olumlu benlik ve başkaları modeli, kişinin birincil koşullu stratejileri kullandığı ve kendini sevmeye değer görürken, başkalarını da güvenilir, destekleyici ve ulaşılabilir olarak algıladığı zaman geliştirilebilir. Bunun tersi olarak ikincil koşullu stratejilerin kullanıldığı durumda, kişinin değersizlik duygu ve düşünceleri içerisinde olduğu ve başkalarını güvenilmez, her zaman ulaşamaz ve tutarsız olarak algıladığı olumsuz benlik ve başkaları modeli geliştirilebilir. Benliğe ve başkalarına yönelik olan bu modeller, özellikle olumsuz ise yetişkinlik döneminde esnekliklerini kaybedebilirler ve değişmeye dair yüksek derecede dirençli olabilirler (Bowlby, 1973; Main, 1990)

2.4.2 Yetişkin Bağlanma

Hazan ve Shaver (1987) çocukluk çağında deneyimlenen bağlanma stiline romantik ilişkilerde de sergilenebileceğine ve romantik sevginin de bir bağlanma biçimi olabileceğine inanmıştır. Bu düşüncelerden yola çıkarak Ainsworth ve diğerlerinin (1978), yaptıkları yabancı durum deneyi sonucunda sınıflanan bağlanma stillerinin, yetişkin romantik ilişkilerine paralel olarak devam edebileceğini savunmuştur. Çocukluk döneminde güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma stillerine sahip olan bireylerle araştırma yürütmüştür. Araştırma sonuçları güvenli bağlanan katılımcılara kıyasla, güvensiz bağlanan iki grubun aşk kavramına bakış açılarının daha olumsuz olduğunu, romantik ilişkiler bağlamında daha fazla negatif deneyime sahip olduklarını ve daha kısa süreli romantik ilişkiler yaşadıklarını göstermektedir. Bunun yanında güvensiz bağlanan katılımcılar aileleriyle olan ilişkilerini daha olumsuz bir şekilde tasvir etmiş, başkası tarafından kabul edilebilirlik ve özgüven düzeylerini güvenli bağlananlarla karşılaştırdığında daha düşük olarak belirtmişlerdir.

Bartholomew (1990) yaptığı araştırma sonucunda bakım veren ile bağlanma ve yetişkin bağlanma arasında, özellikle bağlanmanın kaçınan türü üzerinde farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. İlişkiyi önemsemeyen ve yakın ilişkilerde gerilim yaşamadığını belirten katılımcılarla, romantik yakınlıktan rahatsız olan ve yakın ilişkilerde gerilim yaşadıklarını belirten katılımcıların farklı bağlanma biçimlerine sahip olabileceklerini öne sürmüştür. Araştırmanın sonuçları üzerine Bartholomew ve Horowitz (1991) kaçınan bağlanmayı iki kategoride inceleyerek Dörtlü Bağlanma Modelini ortaya atmıştır. Model, Bowlby'nin benlik ve başkaları modellerine temellendirilmiştir. Bireyin kendine bakışı pozitif ve negatif olmak üzere iki yönlü olabilir (kendisini sevmeye değer olarak algılayan ve sevmeye değer olarak algılamayan benlik). Aynı şekilde başkalarına bakış açısı da pozitif ve negatif olarak değerlendirilebilir (başkalarının güvenilir ve ulaşılabilir olarak algılanması ile güvenilmez ve reddedici olarak algılanması). Böylece güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu olmak üzere dört ayaklı bir bağlanma modeli ortaya çıkmıştır.

Olumlu benlik ve başkaları modellerini içeren güvenli bağlanma stilinde, kişi kendini başkaları tarafından kabul edilmeye ve sevmeye değer görmekte, kendisini

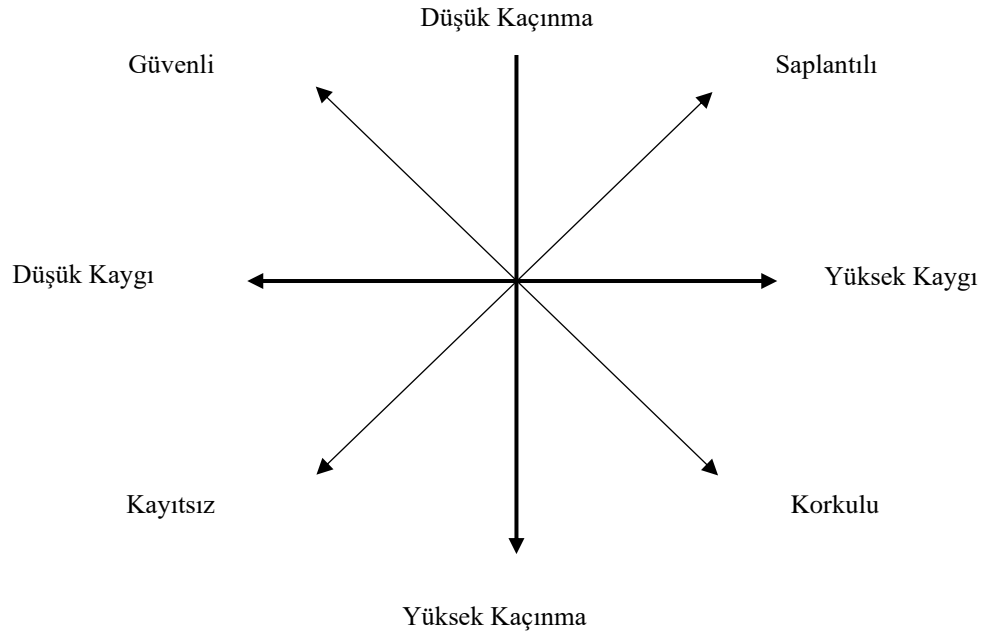
değerli olarak algılanmaktadır. Kişi başkalarının güvenilebilir, ulaşılabilir, destekleyici ve iyi niyetli olacaklarına dair bir beklenti içerisinde. Güvenli bağlanan kişi başkalarıyla yakınlık kurmak konusunda bir problem yaşamamakla birlikte tek başına ve bağımsız kalma durumunda da başarılıdır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Saplantılı bağlanmada ise kişi kendine dair olumsuz bir algı içerisindeyken başkalarını olumlu algılar, bu bağlanma stili olumsuz benlik ve olumlu başkaları modellerinin birleşimini oluşturmaktadır. Kişi kendini değerli bulmaz ve sevilmeye değer görmezken, başkalarına dair olumlu bir bakış benimsedikleri için onay alma ihtiyacı ve kendisini kanıtlama çabası içerisinde. Romantik ilişkisiyle bağlantılı olarak meşgul görünmekte, çok fazla düşünmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu stile sahip olan yetişkin birey, sosyal ortamlarda kendine güvenmekte problem yaşayabilir, ilişkisinde kıskanç davranışlar sergileyebilir ve partnerinin kendi ihtiyaçlarını anlamadığını düşünmeye yatkın olabilir (Collins, 1996). Saplantılı bağlanma, Hazan ve Shaver'in araştırmasında güvenli bağlanma ve kaygılı-kararsız bağlanma stillerine denk düşmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Korkulu bağlanma stili, güvenli bağlanma stiline tam tersi olarak yorumlanabilir (Sümer ve Güngör, 1999). Olumsuz benlik ve başkaları modellerinin birleşiminden oluşmaktadır. Kişi kendinin sevilemez ve değersiz olduğuna dair bir inanç içerisinde, aynı zamanda başkaları da reddedicidir ve güvenilebilir olarak algılanmamaktadırlar. Dördüncü bağlanma stili ise kayıtsız bağlanmadır, burada kişi kendine karşı olumlu bir bakış açısı içerisindeyken başkalarını olumsuz algılanmaktadır. Yakın ilişki gerekli değildir, kişinin başkalarına ihtiyacı yoktur ve yakın ilişkidense özerklik ve tek başlılık daha önemlidir (Bartholomew, 1990).

Bağlanmaya kategorik yaklaşım, kişinin deneyimlerini kısıtlaması ve bireysel farklılıkları gözetmedeki sınırlılığıyla eleştirilmeye başlanmış ve bağlanmaya boyutsal yaklaşım alanda önemli bir tartışma konusu olmaya başlamıştır. Daha bütüncül bir bakış açısı sunmasıyla boyutsal yaklaşımın ve psikometrik özellikler bağlamında ise kategorik yaklaşımın yararları bulunmaktadır (Fraley ve Shaver, 2000). Tartışmaya ek olarak Fraley ve Waller (1998) araştırmaları sonucunda yetişkin bağlanmanın kategorik yaklaşımla çalışmaya uygun olmadığı sonucuna varmıştır.

Brennan, Clark ve Shaver (1998) literatürdeki araştırmaları taramalarının ardından yetişkin bağlanmadaki bireysel farklılıkların temelde iki boyutlu bir sistemde incelenebileceğini ortaya koymuştur. Boyutlardan biri kaygı olarak adlandırılmaktadır. Reddedilmeye ve ayrılmaya dair duyarlılığa tekabül etmektedir. Kaçınma olarak adlandırılan diğer boyut ise bağlılığa ilişkin duyulan rahatsızlık ya da başkalarıyla yakınlaşmaya istekli olmama durumuna karşılık gelmektedir. Boyutlar, Bartholomew'in kategorik modeline uyumludur (Fraley ve Shaver, 2000). İki boyutlu model ve dörtlü bağlanma modeliyle uyumu Şekil 1.1 üzerinden incelenebilir.

Not. Bireysel farklılıklar üzerine kurulan iki boyutlu model, Bartholomew (1990) Dörtlü Bağlanma Modeli ile teorik bağlantıları da göstermektedir.

Şekil 2.1 İki Boyutlu Bağlanma Modeli ve Dörtlü Bağlanma Modeli İlişkisi (Fraley ve Shaver, 2000).

Yetişkin bağlanma üzerine yapılan son çalışmalar, bebeklikte kurulan bağlanmanın yetişkinlik döneminde yaşanan farklı deneyimlerle birlikte değişebileceğini ortaya koymaktadır. Zayas, Mischel, Shoda ve Lawrence-Aber (2011) tarafından yürütölen boylamsal araştırmada, bebek 18 aylıkken bakım vereni ile kurduğu bağlanmanın yetişkin ilişkilerindeki bağlanma stillerini pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla

birlikte, erken yaşta edinilen bu deneyimin, sonrasında deneyimlenen romantik ilişkiler içerisinde farklılaşabileceğine değinilmiştir. Fraley (2019), ebeveynliğe geçiş yapmanın, romantik ilişkilerdeki ayrılıkların, çatışmaların ve partner desteğinin, savaş ile bağlantılı travma yaşantısının ve terapi geçmişinin yetişkin bağlanma üzerinde değişim yaratabileceğini belirtmektedir.

2.5 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, mevcut literatürde, araştırma değişkenleri konu alan makalelere ve bulgularına değinilecektir. Üç değişkenin de birlikte bulunduğu çalışmalar literatürde yer almadığı için, ikili ilişkilere yer verilecektir.

2.5.1 Duygusal İhmal ve Çekingen Kişilik Bozuklukları/ İnançları İlişkisi

Literatürdeki çalışmalar yaşamın erken döneminde duygusal ihmale uğramış bireylerin ilerleyen dönemlerde olumsuz etkilerini deneyimleyebileceklerini desteklemektedir (Cankardaş, 2018). Çocukluktaki duygusal ihmal deneyimi, yaşamın ilerleyen döneminde depresyon, anksiyete ve öğrenme bozukluklarıyla (Bogdan, Williamson ve Hariri, 2012), disosiyasyonla (Wright, Crwaford ve Del Castillo, 2009), sosyal ilişkilerde bozulmalarla (De Paul ve Guibert, 2008; Kim ve Cicchetti, 2010) kendine güven ve sevgi hislerindeki azalmayla (Cankardaş, 2018) fiziksel gelişim problemleriyle (B.J. Sadock ve V.A. Sadock, 2003), yeme bozukluklarıyla (Pederson ve Wilson, 2009) ve kişilik bozukluklarıyla (Taner ve Gökler, 2004) bağlantılı olabilir.

Neumann (2017) tüm ihmal ve istismar türlerinin kişilik bozukluklarıyla olan ilişkisini incelediği araştırmasını 110 hasta ile psikiyatri kliniği dahilinde yürütmüştür.

Duygusal ihmal ve kaçınan kişilik bozukluğu arasında pozitif korelasyon raporlamıştır.

Johnson ve diğerleri (2000) tarafından yapılan, ihmal türlerinin kişilik bozukluklarıyla ilişkisinin incelendiği boylamsal araştırmada, 738 aile ile 1975 ile 1993 yılları arasında görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, çocuğun 1-10 yaşları arasında deneyimlediği ihmal, ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde kişilik

bozukluğu geliştirmesinde tetikleyici faktör olarak değerlendirilmiştir. Duygusal ihmal, özellikle çekingen ve paranoid kişilik bozukluğu gelişiminde bir risk olarak görölmüştür.

Carvalho ve diğerleri, (2015) tarafından yapılan ve uyumsuz kişilik özellikleri ve çocukluk olumsuz yaşantıları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma, klinik olmayan örneklemele yürütölmüş ve 8114 katılımcı online anketi yanıtlayarak araştırmaya katkı sağlamıştır. Bulgular, özellikle ihmal ve istismarın duygusal biçiminin uyumsuz kişilik özellikleriyle korelasyon içerisinde olduğunu göstermektedir.

Duygusal ihmalin tek başına çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemesine (Yağmur, 2008), toplumda en yaygın görölen ve hızlı şekilde yükselen erken dönem olumsuz yaşam deneyimi olmasına (Müller, Bertsch, Bülau, Herpertz ve Buchheim, 2018) ve kaçınan kişilik bozukluğunun diğer kişilik bozuklukları ile karşılaştırıldığında toplumda görölme sıklığının daha fazla olmasına (Carr ve Francis, 2009; Weinbrecht ve diğerleri, 2016) karşın, literatürde çocuklukta travma deneyimleri ve kişilik özellikleri/ inançları ilişkisine dair araştırmalar yetersiz kalmaktadır (Carvalho ve diğerleri, 2015). Ancak, çocuklukta duygusal ihtiyaçları ebeveynleri tarafından karşılanmayan, duygusal destek alamadığını ve güvenli bir ortamda büyümediğini belirten bireylerin (duygusal ihmal tanımı içerisindeki etmenler), ileri dönemlerdeki sosyal becerilerini (bir insanla yakınlık ve empati kurabilme, arkadaş edinebilme) inceleyen araştırmalar, iki değişken arasında pozitif bir korelasyon bulgulamaktadırlar; Duygusal ihmal deneyimi olan bireyler, yetişkinlik dönemlerinde sosyal olarak işlevsiz duruma gelme riski taşıyabilirler (Müller ve diğerleri, 2018). Sosyal işlevsizlik (social dysfunctioning) karşıdakinin duygularını ve ihtiyaçlarını anlama noktasında problemler, sosyal ortama duyulan korku hissiyatı ve kaçınma ihtiyacı olarak tanımlanabilir (Blakely ve Dziadosz, 2007). Tanımda aktarılan sosyal ortama karşı duyulan korku ve kaçınma isteği, DSM-5'te verilen kaçınan kişilik bozukluğu tanı ölçütlerinde yer almaktadır (APA, 2013). Bu bağlamda duygusal ihmal ve kaçınan kişilik bozukluğu belirtileri arasında bir köprü kurulabilir.

2.5.2 Duygusal İhmal ve Bağlanma İlişkisi

Çocukluk çağındaki olumsuz deneyimler bakım verenle bağlanmada olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Egeland ve Sroufe (1981) yaşamın erken döneminde kötü muameleye maruz kalan 31 bebek ve ebeveynleri tarafından yeterli bakımı gören 33 bebek

ile yürüttükleri çalışmada, yeterli bakımı alamayan ve ihmal/ istismar yaşantısı olan bebeklerin çok daha az oranda güvenli bağlanma geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Baer ve Martinez (2006) yaptıkları meta-analiz çalışmasında farklı ihmal/ istismar deneyimi olan çocukların bakım verenleri ile güvensiz bağlanma stillerini geliştirmeye meyilli olduklarını saptamışlardır.

Perry (2013), ihmal ve istismar yaşantısı olan çocukların duygusal yakınlık kurmada problem yaşayabileceğini ve “karışık/ rastgele bağlanma (indiscriminant attachment)” stiline sahip olabileceklerini belirtmektedir. Yaşamın erken dönemlerinde tutarsız bir ebeveynle büyüyen çocuk, hiç tanımadığı bir yabancıya sarılabilir, onunla yakınlık kurmaya dair davranışlar sergileyebilir. Bunun sebebi çocuğun güvenlik arayışı olabilir.

Sadece bakım veren ile değil, yetişkin romantik ilişkilerinde kurulan bağlanma da çocukluk çağındaki olumsuz yaşantılardan etkilenebilir. Erken dönemlerde deneyimlenen istismar ve ihmal, yetişkin ilişkilerinde güvensiz bağlanmanın gelişmesinde risk faktörü olarak yer alabilir (Bifulco ve diğerleri, 2006). Raby, Labella, Martin, Carlson, Roisman (2017) tarafından yapılan boylamsal çalışmanın sonuçları, çocukluk çağında yaşanan ihmal ve/ veya istismar yaşantısının, bireyin yetişkinlik dönemi romantik ilişkilerinde Bartholomew’in (1990) dörtlü bağlanma modelindeki saplantılı bağlanma stilini benimsemeye meyilli olabileceğini göstermektedir.

Çocukluk çağında duygusal ihmal ve istismar deneyimleri, günümüz literatüründe artık daha fazla dikkat çeken problemler olmasına rağmen, yetişkin romantik ilişkilerle bağıntısını inceleyen az sayıda araştırma bulunmaktadır (Lassri, Luyten, Cohen ve Shahar 2016). Bunun yanında ihmal ve istismarın duygusal türü oranının, fiziksel ve cinsel istismar oranından çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Literatürde daha az yer alma sebepleri bu yaşantıları ölçmenin zorluğu olabilir (Helvacı-Çelik ve Hocaoğlu, 2018). Ancak çocukluk çağı duygusal ihmal yaşantısının sonuçları düşünüldüğünde çok daha yıkıcı olabilir. Dokunmadan, yakınlıktan, uyarılardan ve bakımdan uzak çocuklar, yaşamın ilerleyen adımlarında bir anlamlı ilişki kurma beceri ve kapasitesinden yoksun olabilirler (Perry, 2013).

2.5.3 Bağlanma ve ekingen Kişilik Bozuklukları/ İnançları İlişkisi

Bağlanma kuramı, güvensiz bağlanma ve kişilik bozukluklarının bağlantılı olduğunu belirtmektedir ancak bağlanma ve kişilik bozuklukları arasındaki mekanizma tüm hatlarıyla açık bir şekilde sunulamamaktadır. Çünkü bu ilişkiyi etkileyen üçüncü faktörler bulunması olasıdır. Örneğin, Brennan ve Shaver (1998) boşanma gibi çevresel faktörlerin, bakım verenle güvensiz bağlanma kurulmasına sebebiyet verebileceğini belirtmektedir. Alexander (1992) güvensiz bağlanma ve cinsel istismar yaşantısının bir araya gelmesiyle kişilik bozukluklarını yordayabileceğinin üzerinde durmuştur (aktaran Crawford ve diğerleri, 2007).

Romantik ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, yetişkin güvensiz bağlanmanın birçok özelliğinin, kişilik bozukluklarının işaretlerini ve semptomlarını andırıldığı görülmektedir (Adshead ve Sarkar, 2012). Bu nedenle, güvensiz bağlanma ve kişilik bozuklukları arasında yürütölen birçok araştırma bulunmaktadır (Levy, 2005) ancak bu çalışmalar yüksek oranda borderline kişilik bozukluğuna odaklanmaktadır. Bunun yanında çekingen ya da narsistik kişilik bozukluğu ile bağlanma ilişkisini inceleyen araştırmaların, literatürde daha az olduğu gözlenmektedir (Levy, Johnson, Clouthier, Scala ve Temes, 2015).

Yapılan çalışmaların sonuçları, özellikle romantik ilişkilerinde reddedilmeye duyarlı olan ve kaygı düzeyi yüksek olduğu bilinen saplantılı bağlanma ve çekingen kişilik bozukluğu arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulgulanmıştır (Bkz. Lorenzini ve Foragy, 2013; Sheldon ve West, 1990; West, Rose ve Sheldon-Keller, 1994)

Meyer, Pilkonis, Proietti, Heape ve Egan (2001), 149 katılımcıyla gerçekleştirdikleri araştırmada çekingen kişilik bozukluğu semptomlarının yoğunluğu ile güvenli bağlanma arasında negatif yönlü bir ilişki saptamıştır.

İki boyutlu yaklaşımı temel alarak yetişkin kaygılı ve kaçınan bağlanma ile kişilik patolojisi arasındaki ilişkiyi incelemek için 239 çift ikizle yapılan araştırma hem kaçınan hem de kaygılı bağlanma ile kişilik bozukluklarının ilişkili olduğunu bulgulamaktadır. Ancak bu ilişkinin kaygılı bağlanma ile daha güçlü şekilde kurulduğunu belirtmektedir (Crawford ve diğerleri, 2007).

2.6 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocuk istismarı ve ihmali, öğrenebilen ve nesilden nesile aktarılan bir örüntüdür. Çocukluklarında ihmal ve istismar deneyimi olan bireylerin kendi çocukluklarına da benzer deneyimi yaşatma olasılıkları yüksek olarak değerlendirilmektedir (Özgentürk, 2014; Perry, 2013). Söz konusu araştırma ihmal ve istismar yaşantılarına ve özellikle duygusal ihmale odaklanarak, bulguları ışığında bu örüntünün kırılmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Çocukluk çağı ruhsal travmalarından özellikle duygusal ihmale odaklanılmasının en önemli sebebi duygusal ihmalin, çoğunlukla diğer istismar ve ihmal yaşantılarıyla birlikte ele alınması ve sadece duygusal ihmale odaklanan araştırmaların, literatürde az sayıda bulunmasıdır (Yağmur, 2008). Ancak tek başına duygusal ihmal önemli bir yerdedir çünkü fiziksel olarak ihmal edilmediği halde, çocukluk çağında duygusal ihmali deneyimlemiş bireylerin beyin gelişiminde anormallikler olabileceği tespit edilmiştir (Cankardaş, 2018). Ek olarak duygusal ihmal, bireyin ilişkilere bakış açısını, arkadaş edinme ve diğer insanlarla ilişki kurma becerisini ve öğrenme süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bireyin kendini algılama biçimi, sosyal becerileri ve hayatta kalmak için gereken davranış biçimleri üzerinde de etkilere sahiptir (Rees, 2008).

Araştırmanın amacı klinik olmayan örneklem üzerinde çocukluk çağında yaşanan duygusal ihmal ile çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınan yetişkin bağlanma stillerinin aracı rolünü araştırmaktır. Kişilik bozukluğu çalışmalarının çoğunluğu tanı almış klinik örneklem ile yürütülmüştür fakat bu patoloji, klinik olmayan örneklemle de çeşitli semptomların ölçülmesiyle araştırılabilir (Reeves ve Taylor, 2007). Örneğin kişilik bozukluğunun gelişiminde önemli rol oynadığı düşünülen kişilik inançları, kişilik patolojisi ile yüksek bir korelasyon göstermektedir (Taymur ve Türkçapar, 2012; Türkçapar ve diğerleri, 2007). Bu bağlamda kişilik inançlarını inceleyen araştırmalar çoğalmaktadır fakat kişilik bozukluğu tanısı almamış bireylerde kişilik inançlarını ölçen çalışmalar sınırlıdır.

Bu gerekçelerle, araştırmanın bozukluk tanısı almamış ancak çekingen kişilik inançlarına sahip olan bireylerle uygulanan terapi kapsamında değinilecek noktaların

genişletilmesine ve duygusal ihmalin literatürde göreceği önemin artmasına yardımcı olacağı düşünölmektedir.

2.7 Araştırmanın Hipotezleri

Çocukluk çağı ruhsal travmaları (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol) ve çekingen kişilik inançları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

- H1₀: Çocukluk çağı ruhsal travmaları (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol) ve çekingen kişilik inançları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.
- H1₁: Çocukluk çağı ruhsal travmaları (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol), çekingen kişilik inançları ile pozitif yönde ilişkilidir.

Çocukluk çağı ruhsal travmalarının (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol), çekingen kişilik inançları üzerinde yordayıcı etkisi var mıdır?

- H2₀: Çocukluk çağı ruhsal travmalarının (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol), çekingen kişilik inançları üzerinde yordayıcılık etkisi bulunmamaktadır.
- H2₁: Çocukluk çağı ruhsal travmalarının (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol), çekingen kişilik inançlarını pozitif yönde yordar.

Çocukluk çağı ruhsal travmaları (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol) ile kaygılı ve kaçınan bağlanma türleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

- H3₀: Çocukluk çağı ruhsal travmaları (fiziksel ve duygusal ihmâl ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol) ile kaygılı ve kaçınan bağlanma türleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

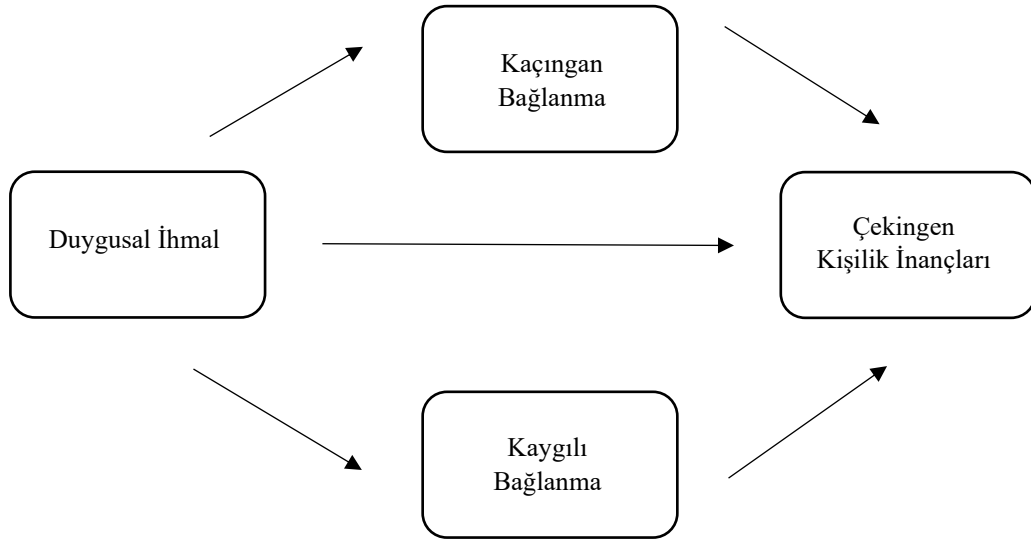
- H3₁: Çocukluk çağı ruhsal travmaları (fiziksel ve duygusal ihmal ve istismar, cinsel istismar ve aşırı koruma-kontrol) ile kaygılı ve kaçınan bağlanma türleri pozitif yönde ilişkilidir.

Kaygılı ve kaçınan bağlanma türlerinin, çekingen kişilik inançları üzerinde yordayıcılık etkisi bulunmakta mıdır?

- H4₀: Kaygılı ve kaçınan bağlanma türleri, çekingen kişilik inançları üzerinde yordayıcılık etkisine sahip değildir.
- H4₁: Kaygılı ve kaçınan bağlanma türleri çekingen kişilik inançlarını pozitif yönde yordar.

Çocukluk çağındaki duygusal ihmal yaşantısı ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınan bağlanma türlerinin aracı etkisi bulunmakta mıdır?

- H5₀: Çocukluk çağındaki duygusal ihmal yaşantısı ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınan bağlanma türlerinin aracı bir etkisi yoktur.
- H5₁: Çocukluk çağındaki duygusal ihmal yaşantısı ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınan bağlanma türlerinin aracı etkisi bulunmaktadır.

Şekil 2.2 Aracılık Modeli

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1 Örneklem

Katılımcılar, Google Forms üzerinden oluşturulan araştırma formu ile online olarak araştırmaya katılım göstermişlerdir. Katılım, onam formunda da belirtildiği üzere gönüllülük esasına dayanmaktadır. 454 katılımcı araştırmaya katılmıştır ancak analizler sonucunda veri setinden 61 katılımcı çıkarılmıştır. İstatistiksel işlemlerin sağlandığı 393 katılımcının yaş aralığı 18-65 arasında değişmektedir ($O = 33.24$, $SS = 11.72$). Tablo 3.1 üzerinden sıklık analizi sonuçları incelenebilir.

Tablo 3.1 Demografik ve Diğer Bilgilere Dair Sıklık Analizi Sonuçları

Demografik Bilgiler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	308	78,4
Erkek	76	19,3
Diğer	4	1,0
Belirtmek istemiyorum	5	1,3
Yaş		
18- 40	297	75,6
41-65	96	24,4
Eğitim Durumu		
Ortaokul	1	0,3
Lise	46	11,7
Üniversite	265	67,4
Yüksek Lisans	69	17,6
Doktora	12	3,1
İlişki Durumu		
Evli	117	29,8
Partneriyle birlikte yaşıyor	18	4,6
İlişkisi var	77	19,6
Bekar	128	32,6
Boşanmış	28	7,1
Eşinden ayrı yaşıyor	5	1,3
Diğer	20	5,1
Ekonomik Durum		
Alt	13	3,3
Alt-Orta	74	18,8
Orta	217	55,2
Orta-Üst	86	21,9
Üst	3	0,8
Çalışma Durumu		
Evet	230	58,5
Hayır	163	41,5
Düzenli İlaç Kullanımı		
Evet	101	25,7
Hayır	292	74,3
Psikiyatrik Tanı		
Evet	74	18,8
Hayır	319	81,2
Psikolojik/ Psikiyatrik Tedavi Alma Durumu		
Evet	144	36,6
Hayır	249	63,4

3.2 İleme ve Dışlama Kriterleri

Araştırmada kullanılan çocukluk ağı Ruhsal Travma leği (CTQ-33) ve Kişilik İnançları leği'nin (KIÖ) Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması 18 yaşından büyük katılımcılarla gerçekleştirilmiş ve bu nedenle araştırmadaki alt yaş sınırı 18 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Aktu (2016), 65 yaşın son yetişkinlik döneminin bitişi olduğunu belirtmektedir. Ek olarak, DSÖ 65 yaşi yaşlılık sınırı olarak belirlemiştir. 65 yaşın üzerini yaşlı ve 80 yaşın üzerini ise çok yaşlı olarak adlandırmaktadır (aktaran, şenol ve Akdeniz, 2009). Katılımcılara ocukluk çağındaki yaşantılarına değinen sorular yöneltilmiştir ve yaşın artmasıyla beraber bilişsel becerilerde problemler yaşanmasıyla (Yaltkaya, Balkan ve Oğuz, 2000) birlikte yaşlılık sınırı olan 65'in st sınır olarak belirlenmesi, bu sorulardan alınacak güvenilir yanıtlar bağlamında daha uygun bulunmuştur. Katılımcıların 18 ila 65 yaş arasında olmaları araştırmanın ileme kriteridir. Yaş, alışma durumu, psikiyatrik tanı alma ve psikiyatrik/ psikolojik tedavi görme, dışlama kriteri olarak alınmamakla birlikte, analiz sonuçlarında anlamlı farklılaştırıcı etkileri bulunduğu için istatistiksel olarak bu değişkenlerin etkisi kontrol edilmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Katılımcılara sırasıyla sosyodemografik bilgileri elde edebilmek amacıyla "Sosyodemografik Bilgi Formu", kişilik inançlarını ölçebilmek amacıyla "Kişilik İnançları leği", ocukluk çağında yaşadıkları deneyimleri görmek amacıyla "ocukluk ağı Ruhsal Travma leği" ve son olarak bağlanma stillerine dair bilgi sahibi olmak amacıyla "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II" evrimii olarak uygulanmıştır. Bilgilendirilmiş Onam Formu araştırmanın en başında katılımcılara sunulmuştur.

3.3.1 Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu form, değişkenlere ilişkin ölçeklerden önce katılımcıların karşısına çıkmıştır ve araştırmayı etkileyebileceği dşnlen bilgilerle birlikte sosyodemografik bilgiler de bu form aracılığıyla alınmıştır. 11 sorudan oluşan form, katılımcının cinsiyeti, doğum tarihi, eğitim durumu, ekonomik durumu, ilişki

durumu, çalışma durumu, düzenli ilaç kullanımı, psikiyatrik/ psikolojik tanı alıp almadığı ve bir terapi süreci deneyimi olup olmadığına ilişkin bilgilerin alınmasına olanak sağlamıştır.

3.3.2 Kişilik İnançları Ölçeği (KİÖ)

Beck ve Beck (1991) tarafından geliştirilmiş olan KİÖ, kişiliğin bilişsel boyutunu değerlendirmek amacıyla işlevsel olmayan inançları incelemek için geliştirilmiştir (Türkçapar ve diğerleri, 2007). Türkçapar ve diğerleri (2007) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .95 olarak bulunmuştur. 9 alt boyutu bulunan ölçeğin kaçınan kişilik inançları alt boyutu Cronbach alfa değeri .67'dir. Test tekrar test değerlendirmeleri sonucunda farklı iki zamanda yapılan ölçümler sonrası alt boyutlar için yüksek derecede anlamlı korelasyon değerleri elde edilmiştir (Çekingen kişilik inançları için $r = .75$). Yapı geçerliliğini incelemek adına faktör analizi ve alt ölçekler arası korelasyon analizleri kullanılmıştır. Alt ölçeklerin anlamlı düzeyde birbirleriyle korelasyon gösterdikleri saptanmıştır. 126 maddeden oluşan ölçekte her kişilik bozukluğuna ait inançlar 14 madde ile ölçülmektedir. Katılımcılar ölçek maddelerine "0= Hiç inanmıyorum" ve "4= Tümüyle inanıyorum" olmak üzere 4 basamaklı ölçekte cevap verirler. Alt boyutların her birinden 0-56 arası puan alınabilir. Ölçekten alınan puan yükseldikçe kişilik inançları seviyesinin de yüksek olduğu yorumu yapılır. Bu araştırmada ölçeğin sadece kaçınan kişilik inançları alt ölçeği katılımcılara uygulanmıştır. Ölçeğin örneği EK C üzerinden incelenebilir. Mevcut araştırmada Kişilik İnançları Ölçeği'nin Çekingen Kişilik İnançları alt boyutu için güvenilirlik katsayısı .81 olarak bulunmuştur.

3.3.3 Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği (CTQ-33)

Bernstein ve diğerleri (1994) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Şar, Öztürk, İkikardeş (2012) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada kullanılan ölçek, Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan 28 maddelik (CTQ-28) ölçeğin yenilenmiş ve genişletilmiş halidir. CTQ-28, fiziksel ve duygusal ihmal ve istismar ve cinsel istismar olmak üzere 5 alt boyut içermektedir. Yeni ölçek (CTQ-33) aşırı koruma-kontrol adı altında ailenin çocuğun davranışlarına müdahale etme durumunu

da ölçen bir alt boyut daha içermektedir. Ölçek, 33 maddeden oluşmaktadır. Çocukluk ihmal ve istismar yaşantılarını ve ailenin aşırı korumacı/ kontrolcü müdahalelerini geriye dönük sorularla sorgulayan bir ölçüm aracıdır. Cronbach alfa değeri .87'dir. 6 alt boyutun Cronbach alfa değerleri .77 ve .90 arasında değişmektedir (Duygusal ihmal için .89). Türkçe güvenilirlik çalışmasında ölçek 2 hafta arayla katılımcılara uygulanmış ve korelasyon .90 olarak saptanmıştır. Her alt boyut 5 madde ile ölçülür ve her alt boyuttan 5- 25 arası bir puan alınabilir. Alınabilecek toplam puan ise 25-150 puan arasındadır. Yüksek puanlar çocukluk çağı travmaları deneyiminin ve yoğunluğunun seviyesini belirtir. Ek olarak travmanın inkarını ölçen 3 tane minimizasyon maddesi bulunmaktadır. Katılımcı minimizasyon maddelerinden 0-3 puan alabilir. Maddeler "1 = Hiçbir Zaman" ve "5 = Çok Sık" aralığında yanıtlanabilir. Likert tipi beş bölmeli bir yapıya sahiptir. Geçerlik çalışmalarında Çocukluk Çağı Kötüye Kullanım ve İhmal Soru Listesi (ÇÇKKİSL) ve Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği (DES) ile CTQ'nun sonuçlarının ilişkileri incelenmiştir. DES, ÇÇKKİSL ve CTQ arasında arasındaki tutarlılık, ölçeğin yapısal geçerliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ölçek maddelerine EK D üzerinden ulaşabilir. Mevcut tez çalışmasındaki güvenilirlik katsayıları, CTQ-33 toplamı için .82, duygusal ihmal alt boyutu için .87, duygusal istismar alt boyutu için .84, fiziksel ihmal alt boyutu için .76, fiziksel istismar alt boyutu için .72, cinsel istismar alt boyutu için .90 ve aşırı koruma kontrol alt boyutu için .82 olarak belirlenmiştir.

3.3.4 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II)

YİYE-II, "bağlanmaya ilişkin kaygı" ve "bağlanmaya ilişkin kaçınma" davranışlarını ölçmek amacıyla Fraley, Waller ve Brennan (2000) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal (2005) tarafından yürütülmüştür. Ölçek, kaygı ve kaçınma alt boyutlarını ölçen 18'er olmak üzere toplam 36 maddeye sahiptir. Katılımcılar her maddeyi "1 = Hiç katılmıyorum" ve "7 = Tamamen katılıyorum" şeklinde yanıtlandırır. Bağlanmanın kaçınma alt boyutu için çift sayılı maddeler; Kaygılı alt boyutu için tek sayılı maddelerin toplam puanı ve ortalamaları alınır. Alt boyutların her birinden 18-126 arasında puan alınabilir. Puanların artışı bağlanma seviyesindeki artışı açıklamaktadır. Kaçınma alt boyutu için Cronbach alfa katsayısı .90 ve kaygı alt boyutu için .86 olarak belirlenmiştir.

Kaçınma için test-tekrar-test güvenilirliği .81 ve kaygı için .82'dir. Geçerlik çalışması için faktör analizi ve alt boyutların özsaygı, ilişki doyumu, onaylanmama kaygısı, ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etme değişkenleriyle ilişkilerine bakılmıştır. Kaygı boyutu, özsaygı ve ilişki doyumu ile negatif anlamlı bir ilişki içerisindedir ($r = -.32, p < .01$; $r = -.23, p < .05$). Pozitif yönde anlamlı ilişki kaygı boyutu ve onaylanmama kaygısı, ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etme değişkenleri arasında gözlenmiştir ($r = .55, p < .01$; $r = .34, p < .01$; $r = .44, p < .01$). Kaçınma boyutuyla özsaygı ($r = -.19, p < .01$) ve ilişki doyumu ($r = -.49, p < .01$) arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Onaylanmama kaygısı ve yalnızlıktan hoşlanma ile kaçınma boyutu arasında olumlu anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .17, p < .01$). YİYE-II maddeleri EK E üzerinden incelenebilir. Mevcut araştırmada güvenilirlik katsayısı, her iki alt boyut için de .93 olarak belirlenmiştir.

3.4 İşlem

Işık Üniversitesi etik kurulundan 10.06.2021 tarihinde alınan onayın ardından veri toplama aşaması başlatılmış ve Ağustos 2022'de sonlandırılmıştır. Ölçeklerin öncesinde katılımcıları, ekte yer alan Bilgilendirilmiş Onam Formu karşılamıştır. Form aracılığıyla katılımcılar verdikleri bilgilerin gizli kalacağına ve sadece bilimsel amaçlar için kullanılabileceğine dair bilgilendirilmiştir. Katılımda gönüllülük esasına değinilmiş ve diledikleri zaman araştırma formunu doldurmayı bırakabilecekleri belirtilmiştir. Ardından, katılımcılar sırasıyla Çekingen Kişilik İnançları Ölçeği, Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'ni yanıtlamışlardır. Toplam katılım süresi 10-15 dakika olarak belirlenmiştir.

3.5 Veri Analizi

Verilerin analizi IBM SPSS 23.0 aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. SPSS'e aktarılan veriler üzerinde kayıp ve uç değer analizleri yapıldıktan sonra geriye kalan katılımcılar ile analizler sağlanmıştır. KİÖ, CTQ-33 ve alt boyutları için ve YİYE-II alt boyutlar için toplam puanlar hesaplanmıştır.

Örnekleme tanımlayabilmek için sosyodemografik bilgiler araştırmanın başında Sosyodemografik Bilgi Formu ile toplanmıştır. Güvenirlik ve normallik analizlerinin ardından, çekingen kişilik inançlarının sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşma durumunu ölçebilmek Bağımsız Gruplar T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Cinsiyet değişkeninin değişkenler ve alt boyutları üzerindeki etkileri “select cases” seçeneği işaretlendikten sonra incelenmiştir. Tablo 2.1’de de görüldüğü üzere “Belirtmek istemiyorum” ve “Diğer” seçeneğini işaretleyen katılımcılar 9 kişiden oluşmaktadır ve temsiliyet bağlamında yeterli bulunmamaktadır. Yaş sürekli değişkeni 18-40, 41-65 olmak üzere iki kategoride incelenmiştir. Levinson (1986) orta yetişkinlik döneminin 40 yaşın ardından başlayarak 65 yaşa kadar devam ettiğini belirtmektedir, bu nedenle yaş değişkeninin gruplandırılmasında 41-65 yaş kategorizasyonu referans alınmıştır. Grupların dengeli dağılması amacı doğrultusunda, eğitim durumu 6 kategoriden, “Lise ve öncesi”, “Üniversite” ve “Üniversite Sonrası” olmak üzere 3 kategoriye; ilişki durumu 7 kategoriden “İlişki içerisinde” ve “İlişki içerisinde değil” olmak üzere 2 kategoriye ve ekonomik durum 5 kategoriden “Alt”, “Orta” ve “Üst” şeklinde 3 kategoriye ayrılmış, sosyodemografik değişkenler ile yapılan analizler, bu kategorizasyon üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ardından çocukluk çağı ruhsal travmaları, duygusal ve fiziksel ihmal ve istismar, cinsel istismar, aşırı koruma kontrol, kaçınan/ kaygılı bağlanma, inkâr puanları ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkileri inceleyebilmek için Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

CTQ-33’ün alt boyutları duygusal ve fiziksel ihmal ve istismar ve aşırı koruma kontrol; YİYE-II alt boyutları kaygılı ve kaçınan bağlanma ve çekingen kişilik inançları arasında çoklu regresyon analizleri sağlanmıştır. Cinsel istismar, daha önce yapılan korelasyon analizinde istatistiksel olarak anlamsız ilişki göstermesiyle, regresyon analizine dahil edilmemiştir. Analizin öncesinde, regresyon varsayımları kontrol edilmiş, değişkenlerin normallik, çoklu bağlantılılık, doğrusallık, eş varyanslılık ve hataların normal dağılımı varsayımlarını karşıladığı ve çoklu regresyon için uygun olduğu saptanmıştır. Mahalonobis uzaklığı puanlarının saptığı belirlenen iki katılımcı için “select cases” seçeneği kullanılmış, sonrasında çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Enter metodu ile gerçekleştirilen çoklu regresyon analizinin ardından hangi alt boyutun hangi

seviyede çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansı açıkladığını anlayabilmek için Stepwise metodu ile analiz tekrar sağlanmıştır.

Son olarak Hayes'in (2013) geliştirdiği Process Macro eklentisiyle Paralel Aracılık Modeli (Model 4) Analizi uygulaması yapılmıştır. Duygusal ihmal ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınan bağlanmanın aracı rolü incelenmiştir. Çocukluk çağı ruhsal travmalarının bağımsız değişken olarak yer aldığı alternatif bir aracılık modeli de kurulmuştur.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Çalışmada çocukluk çağında deneyimlenen duygusal ihmal yaşantısı ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide kaygılı ve kaçınan yetişkin bağlanma stillerinin aracı rolü araştırılmıştır. Hipotezlere dair uygulanan analiz sonuçlarından önce, sırasıyla psikometrik analizlere, Bağımsız Gruplar T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçlarına, Pearson Korelasyon analizlerine, çoklu regresyon analizlerine ve Process analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcılar ölçeklere çevrimiçi olarak erişim sağlanmıştır ve anket hazırlama aşamasında her maddeye “gerekli” şartı atanmıştır. Bu nedenle kayıp veri bulunmamaktadır. Araştırma dahilinde 454 katılımcıya ulaşılmış ancak Z skoru -3.29 ila +3.29 arasında bulunmayan katılımcıların çıkarılmasıyla (Tabachnick ve Fidell, 2007) 393 katılımcı ile analizler sağlanmıştır.

Ters kodlanması gereken maddelere dair işlemler sağlanmış ve veri seti analizler öncesinde kontrol edilmiştir. Normallik varsayımı çerçevesinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ve +2 arasında olması kabul görmektedir (George ve Mallery, 2010). Araştırma kapsamında ilgili değerlerden hepsi bu aralık içerisinde yer almamaktadır. CTQ-33 fiziksel ve cinsel istismar alt boyutları normallik varsayımını sağlamamaktadır. Bu nedenle dönüştürme (transformation) işlemleri uygulanmıştır.

4.1 Araştırma Kapsamında Uygulanan Ölçeklerin Psikometrik Analizi

Katılımcıların çocukluk çağındaki travma yaşantılarının ölçümü için CTQ-33 kullanılmıştır. Fiziksel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel istismar ve aşırı koruma- kontrol olmak üzere 6 alt boyutu içermektedir. Araştırmada duygusal ihmal alt boyutunun toplam puanı üzerinden analizler sağlanmıştır. Çekingen kişilik inançlarını değerlendirebilmek için KIÖ'nün çekingen kişilik inançlarını ölçen ifadeleri katılımcılara uygulanmıştır. Ölçeğin çekingen kişilik inançlarını ölçen ilk 14 maddesinin toplam puanı üzerinden analizler sağlanmıştır. Kaçınan ve kaygılı yetişkin bağlanma stillerinin ölçümü için YİYE-II katılımcılara uygulanmıştır. Ölçeğin çift sayılı maddeleri kaçınan bağlanmayı, tek sayılı maddeleri kaygılı bağlanmayı ölçmektedir. Alt boyutların toplam puanı üzerinden analizler sağlanmıştır. Tablo 4.1'de ölçeklere ilişkin psikometrik analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.1 Kullanılan Ölçeklerin Psikometrik Analiz Sonuçları

N = 393	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)	Min.	Max.
ÇKİÖ- Toplam	20.09	8.56	.32	-.27	3	43
CTQ-33- Toplam	51.04	15.03	.74	-.10	30	95
CTQ-33- Duygusal İstismar	8.84	4.28	1.17	.63	5	22
CTQ-33-Fiziksel İstismar (inverse)	.18	.04	-1.61	1.40	.06	.20
CTQ-33- Duygusal İhmal	11.46	4.88	.51	-.55	5	25
CTQ-33- Fiziksel İhmal	7.03	2.70	1.35	.99	5	16
CTQ-33- Cinsel İstismar (inverse)	.17	.05	-1.18	-.11	.04	.20
CTQ-33- Aşırı Koruma ve Kontrol	10.74	4.56	.73	-.18	5	24
YİYE-II- Kaçınan Bağlanma	49.97	21.41	.50	-.59	18	109
YİYE-II- Kaygılı Bağlanma	64.52	23.61	.29	-.90	21	126

Not.
ÇKİÖ:

Çekingen Kişilik İnançları Ölçeği, CTQ-33: Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Ölçeği, YİYE-II: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II

4.2 Çekingen Kişilik İnançları Toplam Puanlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Çekingen kişilik inançlarının sosyodemografik değişkenlerden cinsiyet, yaş, ilişki durumu, çalışma durumu, düzenli ilaç kullanımı, psikiyatrik/ psikolojik tedavi ve psikiyatrik/ psikolojik tanıya göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Gruplar T-Test Analizi uygulanmıştır.

Cinsiyet değişkeni 4 alt gruptan oluşmaktadır (kadın, erkek, belirtmek istemiyorum ve diğer) ancak soruya “belirtmek istemiyorum” ve “diğer” cevabını veren katılımcılar temsiliyet bağlamında yetersiz sayıdadır. Bu nedenle select cases seçeneği üzerinden analizler gerçekleştirilmiş, kadın ve erkek grupları analize dahil edilmiştir. İlişki durumu değişkeninin alt kategorileri dengeli grup dağılımı amacı doğrultusunda birleştirilmiştir. Tablo 4.2, Bağımsız Gruplar T-Test Analizi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.2 ÇKİÖ Toplam Puanlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi: Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

	N	Ortalama	Standart Sapma	t	df	p	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)	Min	Max.
Cinsiyet	384			1.34	382	.18				
Kadın	308	20.30	8.66				.34	-.23	3	43
Erkek	76	18.83	8.30				.31	-.45	3	39
Yaş	393			2.27	391	.02*				
18-40	297	20.65	8.62				.28	-.40	3	43
41-65	96	18.38	8.15				.40	.33	3	43
Çalışma Durumu	393			-4.05	391	< .001				
Evet	230	18.65	8.12				.42	.15	3	43
Hayır	163	22.13	8.77				.14	-.59	5	43
İlişki Durumu	393			-1.93	391	.06				
İlişki İçerisinde	212	19.33	8.14				.25	.30	3	43
İlişki İçerisinde Değil	181	20.99	8.96				.33	-.34	3	43
Düzenli İlaç Kullanımı	393			1.35	391	.18				
Evet	101	21.08	8.66				.19	-.25	3	43
Hayır	292	19.75	8.51				.36	-.24	3	43
Tanı	393			3.41	391	.001**				
Evet	74	23.11	8.31				.38	-.19	6	43
Hayır	319	19.39	8.47				.32	-.30	3	43
Tedavi	393			2.77	391	.01*				
Evet	144	21.65	8.95				.25	-.58	3	43
Hayır	249	19.19	8.21				.32	-.07	3	43

Not. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

T-test analizi sonuçları, çekingen kişilik inançlarının yaş, çalışma durumu, psikiyatrik/ psikolojik tanı alma ve tedavi görme değişkenlerine göre farklılaştığını göstermektedir. Yaş değişkeni ile yapılan analizlerde 18-40 yaş arası bireylerin ($O = 20.65$, $SS = 8.62$), 41-65 yaş arası bireylere kıyasla ($O = 18.38$, $SS = 8.15$) daha fazla çekingen kişilik inançlarına sahip olduğu görülmektedir, $t(391) = 2.27$, $p = .02$. Bununla birlikte, çekingen kişilik inançları toplam puanları, kişinin çalışıyor olma ve çalışmama durumlarına göre de farklılaşmaktadır, $t(391) = -4.05$, $p < .001$. Çalışan katılımcıların çekingen kişilik inançlarının ($O = 18.65$, $SS = 8.12$) çalışmayanlara kıyasla ($O = 22.13$, $SS = 8.77$) daha düşük olduğu gözlenmiştir.

Psikiyatrik/ psikolojik tanı sahibi olma ve olmama durumunun çekingen kişilik inançları üzerinde anlamlı farklılaştırıcı bir etkisi olduğunu gözlenmiştir, $t(391) = 3.41$, $p = .001$. Tanı almış olan katılımcıların çekingen kişilik inançlarının ($O = 23.11$, $SS = 8.31$), tanı almayanlara göre ($O = 19.39$, $SS = 8.47$) daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Benzer sonuçlar, psikiyatrik/ psikolojik tedavi görme durumu için de geçerlidir, $t(391) = 2.77$, $p = .01$. Tedavi gören katılımcıların çekingen kişilik inançları ($O = 21.65$, $SS = 8.95$), görmeyen bireylere kıyasla ($O = 19.19$, $SS = 8.21$) daha yüksektir. Son olarak, cinsiyet, düzenli ilaç kullanımı ve ilişki içinde olup olamama durumunun çekingen kişilik inançları üzerinde farklılaştırıcı bir etkisi olmadığı gözlenmiştir.

Eğitim durumu ve ekonomik durum değişkenlerinin analizinde ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bu değişkenlerin alt kategorileri de dengeli grup dağılımı amacıyla birleştirilmiştir. Tablo 4.3 Anova sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.3 ÇKIÖ Toplam Puanlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi: ANOVA Sonuçları

	N	Ortalama	Standart Sapma	F	df1	df2	p	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)	Min.	Max.
Eğitim Durumu	393	20.09	8.56	1.51	2	390	.22				
Lise ve Öncesi	47	21.91	8.09					-.10	-.68	7	38
Üniversite	265	20.04	8.56					.43	-.20	3	43
Üniversite Sonrası	81	19.21	8,75					.23	-.09	3	41
Ekonomik Durum	393	21.17	8.56	2.02	2	390	.13				
Alt	87	21.17	7.20					-.25	-.25	5	38
Orta	217	20.25	8.93					.46	-.35	3	43
Üst	89	18.64	8.75					.39	-.02	3	43

Not. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Eğitim seviyesinin ve ekonomik durumun çekingen kişilik inançları üzerindeki etkisini inceleyebilmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları, eğitim durumunun ($F(2,390) = 1.51, p = .22$) ve ekonomik durumun ($F(2,390) = 2.02, p = .13$) ekingen kişilik inançları üzerinde anlamlı bir farklılaştırıcı etkisi olmadığını göstermektedir.

4.3 Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan CTQ-33 toplam puanı ve alt boyutları ile YİYE-II kaygılı ve kaçıngan bağlanma alt boyutları ve çekingen kişilik inançları toplam puanı arasındaki ilişkilerin değerlendirilebilmesi için Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4 Değişkenler Arası Korelasyon İlişkileri

N = 393	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.Çekingen Kişilik İnançları	1	.37**	.39**	-.16**	.28**	.20**	-.07	.29**	-.17**	.41**	.60**
2. Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları		1	.81**	-.57**	.83**	.53**	-.43**	.72**	-.45**	.38**	.45**
3. Duygusal İstismar			1	-.49**	.65**	.32**	-.18**	.50**	-.37**	.34**	.43**
4. Fiziksel İstismar (inverse)				1	-.34**	-.35**	.21**	-.25**	.19**	-.16**	-.18**
5. Duygusal İhmal					1	.41**	-.16**	.55**	-.52**	.32**	.35**
6. Fiziksel İhmal						1	-.11*	.19**	-.23**	.23**	.23**
7. Cinsel İstismar (inverse)							1	-.16**	.10*	-.07	-.17**
8. Aşırı Koruma Kontrol								1	-.30**	.32**	.36**
9. İnkâr									1	-.27**	-.31**
10. Kaçınan Bağlanma										1	.55**
11. Kaygılı Bağlanma											1

Not. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan çekingen kişilik inançları ile çocukluk çağı ruhsal travmaları toplam puanları ($r = .37, p < .001$), duygusal istismar ($r = .39, p < .001$), kaçınan bağlanma ($r = .41, p < .001$) ve kaygılı bağlanma ($r = .60, p < .001$) arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve orta dereceli ilişki gözlenmiştir. Bunun yanında zayıf ancak anlamlı ve pozitif yönde ilişkiler, çekingen kişilik inançları ile duygusal ($r = .28, p < .001$) ve fiziksel ihmal ($r = .20, p < .001$) ve aşırı koruma kontrol ($r = .29, p < .001$) arasında gözlenmiştir. Fiziksel istismar ($r = -.16, p = .001$) ve toplam inkar puanları ($r = -.17, p < .001$) ile bağımlı değişken arasında anlamlı, zayıf ve negatif yönde korelasyon ilişkileri saptanmıştır. Fiziksel istismar ile negatif ilişki gözlenme sebebi dönüştürme işlemleri (ters çevirme) olarak açıklanmaktadır. Cinsel istismar alt boyutu ile çekingen kişilik inançları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. ($r = -.07, p = .09$).

CTQ-33 toplam puanları ve alt boyutları ile YİYE-II alt boyutları arasında anlamlı korelasyon ilişkileri gözlenmektedir. Analiz sonuçları, bağlanmanın kaçınan türü ile çocukluk çağı ruhsal travmaları toplam puanları ($r = .38, p < .001$), duygusal istismar ($r = .34, p < .001$), duygusal ihmal ($r = .32, p < .001$), aşırı koruma kontrol ($r = .32, p < .001$) arasında pozitif yönde, anlamlı ve orta derecede ilişkiler göstermektedir. Benzer şekilde fiziksel ihmal ve kaçınan bağlanma arasında da anlamlı ve pozitif bir ilişki gözlenmiştir ancak bu ilişki zayıf olarak nitelendirilmektedir ($r = .23, p < .001$). İnkâr puanları ($r = -.27, p < .001$) ve fiziksel istismar ($r = -.16, p = .001$) ile kaçınan bağlanma arasında zayıf ancak anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon ilişkisi gözlenmiştir. Cinsel istismar ile anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($r = .07, p = .08$).

Kaygılı bağlanma alt boyutu ile yapılan analiz sonuçları anlamlı, orta dereceli ve pozitif yönlü ilişkilerin, çocukluk çağı ruhsal travmaları toplam puanları ($r = .45, p < .001$), duygusal istismar ($r = .43, p < .001$) ve ihmal ($r = .35, p < .001$) ve aşırı koruma kontrol ($r = .36, p < .001$) arasında bulunduğunu göstermektedir. Fiziksel ihmal ile kaygılı bağlanma arasında zayıf dereceli ve anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ($r = .23, p < .001$). Fiziksel ($r = -.18, p < .001$) ve cinsel istismar ($r = -.17, p < .001$) ile kaygılı bağlanma, anlamlı, zayıf ve negatif yönlü bir korelasyon ilişkisi içerisindedir. Bu alt boyutlar ile saptanan negatif yönlü ilişkilerin sebebinin ters çevirme işlemi olduğu düşünülmektedir.

Kaygılı bağlanma ile inkar puanları arasında orta dereceli ve negatif yönde bir ilişki saptanmıştır ($r = -.31, p < .001$).

Sonuç itibariyle, fiziksel ve cinsel istismar alt boyutları ve inkâr puanları dışında, yetişkin bağlanmanın kaygılı ve kaçınan türleri, çocukluk çağındaki duygusal ihmal, duygusal istismar ve fiziksel ihmal yaşantısı ve ailenin aşırı koruma-kontrol davranışlarına maruz kalma durumu, çekingen kişilik inançları arasında anlamlı derecede ve pozitif yönde ilişki gözlenmiştir. En güçlü ilişkinin kaygılı bağlanma ve çekingen kişilik inançları arasında olduğu gözlenmektedir.

4.4 Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

CTQ-33 ve YİYE-II alt boyutlarının çekingen kişilik inançları üzerindeki yordayıcı etkisini inceleyebilmek adına çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çocukluk çağı ruhsal travmaları ve kaçınan/ kaygılı bağlanma alt boyutları için farklı modellerdeki çoklu regresyon analizleri sağlanmıştır. Tablo 4.4'te de görülebileceği üzere cinsel istismar ve çekingen kişilik inançları arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir. Bu bağlamda CTQ-33'ün alt boyutlarının yer aldığı çoklu regresyon modelinde cinsel istismar analize dahil edilmemiştir.

Analizlerin öncesinde regresyon varsayımları kontrol edilmiştir. Değişkenler sürekli ve normal dağılım varsayımını sağlamaktadır. Kontrollerde VIF değerlerinin 10'un; condition index değerlerinin 30'un ve korelasyon katsayılarının .80'in altında olduğu görülmektedir, bu bulgular çoklu bağlantılılık problemi olmadığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2011). Değişkenler arasındaki doğrusallık ve eş varyanslılık ön şartları da sağlanmaktadır.

Çok değişkenli normal dağılım kontrol edilmiştir. Mahalonobis uzaklığı göz önünde bulundurulduğunda, iki katılımcının puanlarında sapma gözlenmiştir. Bu iki katılımcı için select cases seçeneği uygulandıktan sonra çoklu regresyon analizleri sağlanmıştır. Hataların birbirinden bağımsız olma ön şartı da sağlanmaktadır. Durbin Watson katsayısı, CTQ-33 alt boyutlarının yer aldığı çoklu regresyon analizinde 1,984, YİYE-II alt boyutlarının yer aldığı analizde ise 1.925 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.5 Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları: Enter Metodu

N = 391	O	SS	β	t	p	F	adj.R ²
CTQ-33 Alt Boyutlar Modeli					< .001	15.08	.153
Duygusal İstismar	8.81	4.25	.67	4.89	< .001		
Fiziksel İstismar (Inverse)	.18	.04	13.54	1.03	.31		
Duygusal İhmal	11.40	4.83	-.09	-.79	.43		
Fiziksel İhmal	6.99	2.65	.30	1.79	.08		
Aşırı Koruma- Kontrol	10.74	4.57	.28	2.58	.01**		
YİYE-II Alt Boyutlar Modeli					< .001	108.67	.356
Kaçınan Bağlanma	49.83	21.31	.04	2.27	.02*		
Kaygılı Bağlanma	64.45	23.55	.19	10.96	< .001		

Not. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Tablo 4.5'te sunulduğu üzere, çocukluk çağı ruhsal travmaları alt boyutları ile çekingen kişilik arasındaki model anlamlı olarak açıklanmıştır, $F(5,385) = 15.08, p < .001$. Çoklu regresyona dahil edilen alt boyutların tümü çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansın %15.3'ünü açıklamaktadır ($R^2 = .153$). Duygusal istismarın ($\beta = .67, SH = .14, t = 4.89, p < .001, CI [.40, .94]$) ve aşırı koruma-kontrol alt boyutlarının ($\beta = .28, SH = .11, t = 2.58, p = .01, CI [.07, .49]$) bağımlı değişken üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde yordayıcılık etkisi olduğu gözlenmiştir.

Güvensiz bağlanma stilleri ile çekingen kişilik inançları arasında kurulan modelin de anlamlı olduğu saptanmıştır, $F(2,388) = 108.67, p < .001$. Çekingen kişilik inançları üzerindeki değişimin %35.6'sı kaçınan ve kaygılı bağlanmaya bağlıdır ($R^2 = .356$). Hem kaçınan bağlanmanın ($\beta = .04, SH = .02, t = 2.27, p = .02, CI [.01, .08]$) hem de kaygılı bağlanmanın ($\beta = .19, SH = .02, t = 10.96, p < .001, CI [.16, .23]$) çekingen kişilik inançlarının yordayıcıları olduğu görülmektedir.

Kurulan modellerde Enter metodu kullanılmış, çoklu regresyonda yer alan bağımsız değişkenler analize birlikte dahil edilmiştir. Ancak alt boyutların çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansın ne kadarını açıklayabildiğini ayrı ayrı görebilmek amacıyla Stepwise metodu ile çoklu regresyon analizi tekrar uygulanmıştır. Tablo 4.6 Stepwise metodu ile yapılan çoklu analiz sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.6 Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları: Stewise Metodu

N = 391	β	t	p	F	adj. R ²	R ² chg.
Duygusal İstismar	.75	8.01	< .001	64.23	.142	
Aşırı Koruma Kontrol ile birlikte			< .001	35.77	.151	.014
Kaygılı Bağlanma	.21	10.96	< .001	209.97	.349	
Kaçıngan Bağlanma ile birlikte			< .001	108.67	.356	.008
Kaygılı Bağlanma Duygusal İstismar ile	.19	11.83	< .001	113.60	.366	.001

Not. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Duygusal istismar ve çekingen kişilik inançları arasında kurulan model anlamlı olarak açıklanmıştır, $F(1,389) = 64,23$, $p < .001$. Duygusal istismar, çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansın %14,2'sini açıklamaktadır ($R^2 = .142$) ve sadece duygusal istismar tek başına, çekingen kişilik inançlarının pozitif yönde ve anlamlı bir yordayıcısıdır ($\beta = .75$, $SH = .09$, $t = 8.01$, $p < .001$, $CI [.57, .94]$).

Aşırı koruma-kontrolün dahil olduğu model de anlamlı olarak açıklanmaktadır, $F(2,388) = 35.77$, $p < .001$. Duygusal istismar, bağımlı değişkenin %14,2'sini açıklarken, aşırı koruma-kontrol alt boyutunun eklenmesiyle çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansın %15.1'i açıklanabilir olmuştur ($R^2 = .151$). Açıklanan varyansın artışının anlamlı olduğu gözlenmiştir ($p = .01$). İki alt boyutun birlikte dahil olduğu modelde, çocukluk çağındaki duygusal istismar yaşantısının ($\beta = .61$, $SH = .11$, $t = 5,67$, $p < .001$, $CI [.40, .83]$) ve ebeveynin aşırı korumacı ve kontrolcü davranışlarının ($\beta = .26$, $SH = .10$,

$t = 2.53, p = .01, CI [.06, .45]$) çekingen kişilik inançları üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcılık etkisine sahip olduğu görülmektedir.

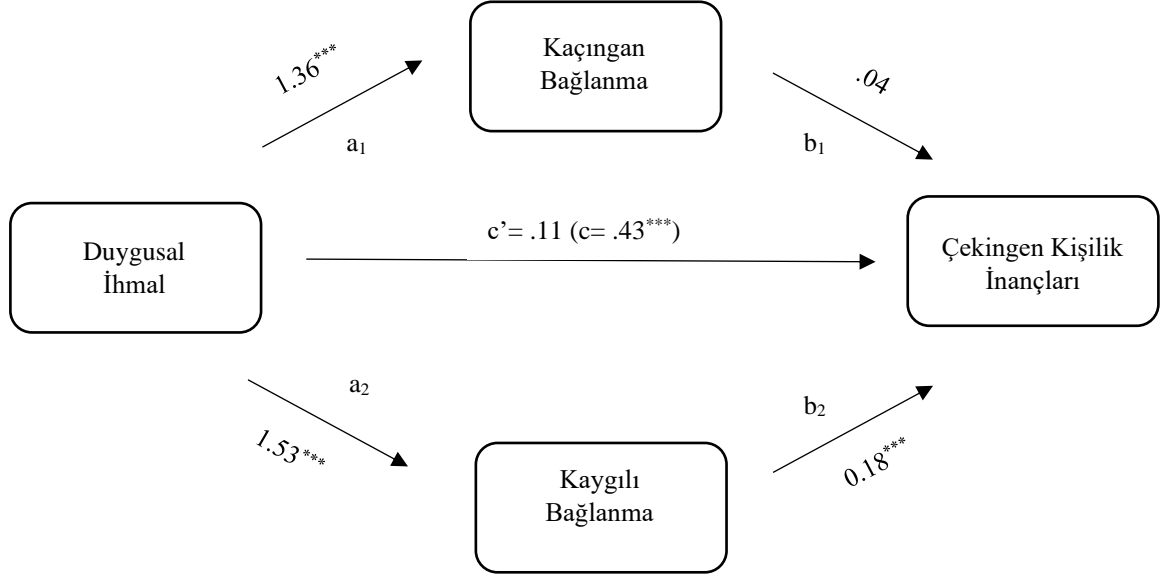
YİYE-II alt boyutlarından kaygılı bağlanmanın tek başına yer aldığı modelin anlamlı olduğu saptanmıştır, $F(1,389) = 209.97, p < .001$. Çekingen kişilik inançları üzerindeki değişimin % 34.9'unun kaygılı bağlanmaya bağlı olduğu gözlenmiştir ($R^2 = .349$) ve modele kaçınan bağlanmanın etkisi dahil edildiğinde çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansın %35.6'sı açıklanabilir hale gelmiştir ($R^2 = .356$). Açıklanan varyans üzerindeki artışın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p = .02$). İlk modele göre kaygılı bağlanma tek başına çekingen kişilik inançlarının anlamlı olarak ve pozitif yönde yordayıcısıdır ($\beta = .21, SH = .02, t = 14.49, p < .001, CI [.19, .24]$). Her iki alt boyutun etkisinin incelendiği modelde hem kaygılı ($\beta = .19, SH = .02, t = 10.96, p < .001, CI [.16, .23]$) hem de kaçınan bağlanmanın ($\beta = .04, SH = .02, t = .27, p = .02, CI [.00, .08]$) çekingen kişilik inançlarının üzerinde pozitif yönde anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir.

Duygusal istismar ve kaygılı bağlanma ile çekingen kişilik inançları arasında da stepwise metodu ile çoklu regresyon modeli kurulmuş ve modelin anlamlı olduğu saptanmıştır, $F(2,388) = 113.60, p < .001$. Kaygılı bağlanma tek başına çekingen kişilik inançları üzerindeki değişimin %34,9'unu açıklarken ($R^2 = .349$), bu oran duygusal istismarın katılımıyla %36,6 olarak belirlenmiş ($R^2 = .366$) ve artış anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Her iki değişkenin de dahil olduğu incelemede, duygusal istismarın çekingen kişilik inançlarındaki değişimi açıklamaya yardımcı bir etkisi olduğu ($\beta = .30, SH = .09, t = 3.40, p < .001, CI [.13, .48]$) ancak asıl etkinin kaygılı bağlanmaya bağlı olduğu saptanmıştır ($\beta = .19, SH = .02, t = 11.83, p < .001, CI [.16, .22]$). Ayrıntılar Tablo 4.6 üzerinden incelenebilir.

4.5 Process Paralel Aracılık Modeli Sonuçları

Çocukluk çağında deneyimlenen duygusal ihmalin, çekingen kişilik inançlarıyla ilişkisinde kaygılı ve kaçınan yetişkin bağlanma stillerinin aracı rolünü inceleyebilmek için Process eklentisindeki Paralel Aracılık Modeli (Model 4) uygulanmıştır (Hayes, 2013). Bootsrap yöntemi ile 5000 yeni örnekleme dayalı güven aralığı bağlamında araştırma çıktıları değerlendirilmiştir. Aracılık modelinde Bağımsız Gruplar T-Test sonucunda anlamlı farklılaştırıcı etkisi bulunan çalışma durumu, yaş, psikolojik

psikiyatrik tanı alma ve tedavi görme değişkenleri kontrol değişkenleri (covariances) olarak alınmıştır.

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 4.1 Duygusal İhmal ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stilllerinin Process Paralel Aracılık Modeli

Şekil 4.1 incelendiğinde, analiz sonuçlarına göre duygusal ihmalin kaçınan bağlanma üzerinde anlamlı ve pozitif yönde yordayıcı bir etkisi olduğu görülmektedir (a_1 yolu; $\beta = 1.36$, $SH = .21$, $t = 6.50$, $p < .001$, $CI [1.95, 1.77]$). Kaçınan bağlanma üzerindeki değişimin, %14.4'ünün duygusal ihmale bağlı olduğu saptanmıştır ($R^2 = .144$, $F(5,387) = 13.04$, $p < .001$). Benzer şekilde duygusal ihmali, kaygılı bağlanmanın da anlamlı şekilde ve pozitif yönde yordayıcısıdır (a_2 yolu; $\beta = 1.53$, $SH = .22$, $t = 6.90$, $p < .001$, $CI [1.10, 1.97]$). Kaçınan bağlanma ile karşılaştırıldığında, duygusal ihmalin kaygılı bağlanma üzerinde açıkladığı varyansın daha yüksek olduğu saptanmıştır ($R^2 = .201$, $F(5,387) = 19.43$, $p < .001$).

Bağımsız değişkenin ve aracı değişkenlerin tümü ile çekingen kişilik inançları arasındaki modelin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($F(7,385) = 34.10$, $p < .001$). Çekingen kişilik inançlarında, duygusal ihmali ve güvensiz bağlanma stilleri tarafından açıklanan

varyans %38.3 olarak açıklanmıştır ($R^2 = .383$). Aracı değişkenlerden kaçınan bağlanmanın çekingen kişilik inançları üzerinde anlamlı yordayıcı bir etkisi olmadığı saptanmıştır (b_1 yolu; $\beta = .04$, $SH = .02$, $t = 1.95$, $p = .05$, $CI [.00, .08]$). Bunun yanında kaygılı bağlanmanın çekingen kişilik inançları üzerinden anlamlı ve pozitif yönde yordayıcı etkisi bulunmaktadır (b_2 yolu; $\beta = .18$, $SH = .02$, $t = 9.57$, $p < .001$, $CI [.14, .21]$).

Aracı değişkenlerin etkisi modele dahil edilmediğinde ve sadece sosyodemografik değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, duygusal ihmalin çekingen kişilik inançları üzerindeki doğrudan etkisi, anlamlı ve pozitif yönde bir yordayıcı değişken olduğunu göstermektedir (c yolu; $\beta = .43$, $SH = .08$, $t = 5.17$, $p < .001$, $CI [.27, .59]$). Ancak güvensiz bağlanma aracı değişkenlerinin etkisi eklendiğinde duygusal ihmalin yordayıcı etkisi kaybolmaktadır (c' yolu; $\beta = .11$, $SH = .08$, $t = 1.40$, $p = .16$, $CI [-.04, .26]$). Tablo 4.7'da modelin ayrıntıları incelenebilir.

Tablo 4.7 Duygusal İhmal ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stillerinin Process Paralel Aracılık Model Analizi

	Kaçınan Bağlanma			Kaygılı Bağlanma			Çekingen Kişilik İnançları		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
Duygusal İhmal	1.36	.21	< .001	1.53	.22	< .001	.11	.08	.16
Kaçınan Bağlanma	-	-	-	-	-	-	.04	.02	.05
Kaygılı Bağlanma	-	-	-	-	-	-	.18	.02	< .001
	$R^2 = .144$			$R^2 = .201$			$R^2 = .383$		
	$F(5,387) = 13.04$			$F(5,387) = 19.43$			$F(7,385) = 34.10$		
	$p < .001$			$p < .001$			$p < .001$		

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Dolaylı etkiler incelendiğinde duygusal ihmalin, kaçınan bağlanma aracı değişkeni üzerinden çekingen kişilik inançlarına anlamlı ve yordayıcı bir etkisi olmadığı

saptanmıştır ($\beta = .05$, SH = .03, CI [-.01, .12]). Farklı olarak, duygusal ihmalin kaygılı bağlanma üzerinden çekingen kişilik inançlarını istatistiksel olarak anlamlı derecede ve pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .27$, SH = .05, CI [.18, .37]). Doğrudan ve dolaylı etkilere ilişkin ayrıntılar Tablo 4.8 üzerinden incelenebilir.

Tablo 4.8 Process Paralel Aracılık Modeli, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Total Etki	Doğrudan Etki	İlişki	Dolaylı Etki	Güven Aralıkları	
Dİ- ÇKİ	Dİ- ÇKİ			Alt Sınır	Üst Sınır
.43***	.11	Dİ- KB1- ÇKİ	.05	-.01	.12
		Dİ- KB2-ÇKİ	.27***	.18	.37

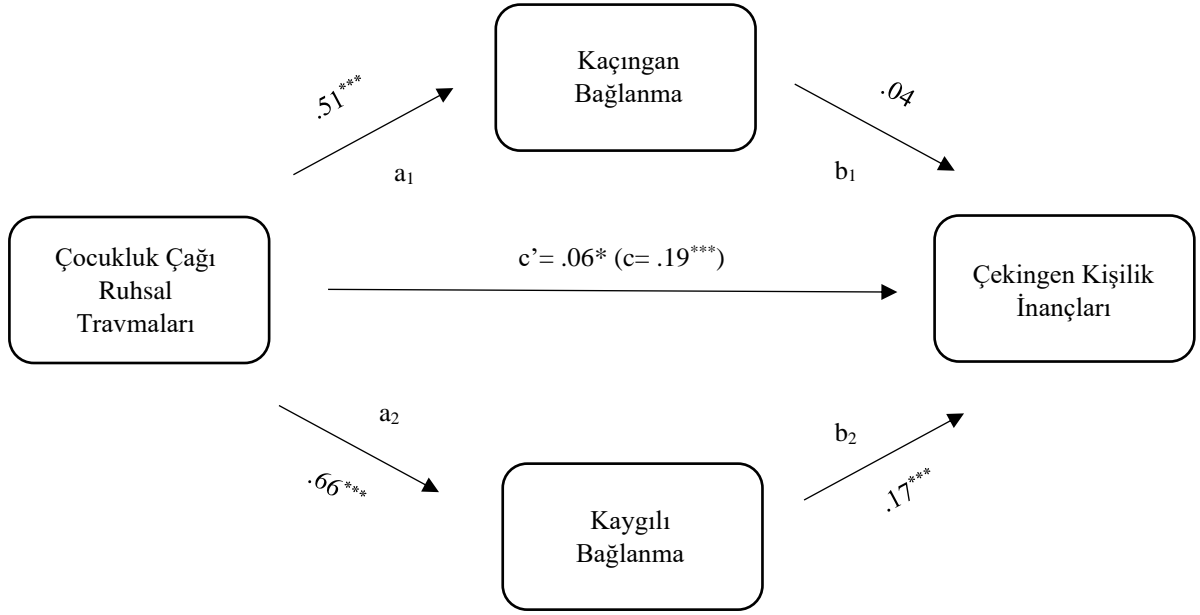
Not 1. CTQ-33: Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği, KB1: Kaçınan Bağlanma, KB2: Kaygılı Bağlanma, ÇKİ: Çekingen Kişilik İnançları

Not 2. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Bu bilgiler ışığında araştırmanın aracılık modelinde, duygusal ihmalin doğrudan etkisinin, güvensiz bağlanma stilerinin etkisi dahil edildiğinde kaybolduğunu ve dolaylı etkinin kaygılı bağlanma üzerinden sağlandığı görülmektedir.

4.5.1 Process Paralel Aracılık Modeli Sonuçları: CTQ-33

Duygusal ihmalin aracılık modelindeki rolünün yetersiz kalmasıyla, çocukluk çağı ruhsal travmalarının alt boyutların tümünü içeren CTQ-33 toplam puanlarının bağımsız değişken olarak alındığı başka bir aracılık modeli kurulmuş, Process eklentisindeki Paralel Aracılık Modeli (Model 4) uygulanmıştır. Raporlanan sonuçlar, çalışma durumu, yaş, psikolojik psikiyatrik tanı alma ve tedavi görme değişkenleri kontrol edilmesi sonucunda elde edilen katsayılardır.

Not. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Şekil 4.2 Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stillerinin Process Paralel Aracılık Modeli

Şekil 4.2’de belirtildiği üzere, çocukluk çağı ruhsal travmalarının aracı değişken kaçınan bağlanma üzerinde istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde yordayıcı bir etkisi bulunmaktadır (a₁ yolu; $\beta = .51$, SH = .07, $t = 7.67$, $p < .001$, CI [.38, .64]). Çocukluk çağı ruhsal travmaları aynı zamanda kaygılı bağlanma değişkeni ile de benzer bir ilişki içerisindedir (a₂ yolu; $\beta = .66$, SH = .07, $t = 9.60$, $p < .001$, CI [.53, .80]). Kaçınan bağlanma üzerindeki değişimin %17,6’sı ($R^2 = .176$, $F(5,387) = 16.51$, $p < .001$) ve kaygılı bağlanma üzerindeki değişimin %27,5 çocukluk çağı ruhsal travmaları tarafından açıklanmaktadır ($R^2 = .275$, $F(5,387) = 29.38$, $p < .001$).

CTQ-33 ve güvensiz bağlanma ile çekingen kişilik inançları arasında oluşan model anlamlı olarak açıklanmıştır, $F(7,385) = 34.80$, $p < .001$. Bağımsız değişken ve aracı değişkenlerin tümü tarafından bağımlı değişken üzerinde açıklanan varyans %38.8 olarak saptanmıştır ($R^2 = .388$). Bağlanmanın kaygılı türünün çekingen kişilik inançları üzerinde anlamlı ve pozitif yordayıcılık etkisi gözlenirken (b₂ yolu; $\beta = .17$, SH = .02, $t = 8.91$, $p <$

.001, CI [.13, .21]) kaçınan bağlanmanın yordayıcı etkisi bulunmadığı görülmüştür (b₁ yolu; $\beta = .04$, SH = .02, t = 1.82, p = .07, CI [-.00, .07]).

Aracı değişkenlerin etkisinin dahil edilmediği ve belirtilen sosyodemografik değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, çocukluk çağı ruhsal travmalarının çekingen kişilik inançları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde yordayıcı etkisi olduğu görülmektedir (c yolu; $\beta = .19$, SH = .03, t = 7.15, p < .001, CI [.14, .24]) ancak aracı değişkenlerin etkisiyle, yordayıcılık etkisinin etkinliğinin azaldığı görülmektedir (c' yolu; $\beta = .06$, SH = .03, t = 2.24, p = .03, CI [.01, .11]). Analiz sonuçları Tablo 4.9 üzerinden de incelenebilir.

Tablo 4.9 Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Kaygılı ve Kaçınan Yetişkin Bağlanma Stillerinin Process Paralel Aracılık Model Analizi

	Kaçınan Bağlanma			Kaygılı Bağlanma			Çekingen Kişilik İnançları		
	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
CTQ-33	.51	.07	<.001	.66	.07	<.001	.06	.03	.03*
Kaçınan Bağlanma	-	-	-	-	-	-	.04	.02	.07
Kaygılı Bağlanma	-	-	-	-	-	-	.17	.02	<.001
	$R^2 = .176$			$R^2 = .275$			$R^2 = .388$		
	F(5,387) = 16.51			F(5,387) = 29.38			F(7,385) = 34.80		
	p < .001			p < .001			p < .001		

Not 1. CTQ-33: Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği

Not 2. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Dolaylı etkilerin sonuçları, kaçınan bağlanma üzerinden çocukluk çağında yaşanan olumsuz deneyimlerin, çekingen kişilik inançları üzerinde yordayıcı bir etkisi bulunmadığını göstermektedir ($\beta = .02$, SH = .01, CI [-.00, .04]). Bunun yanında çocukluk

çağı ruhsal travmalarının kaygılı bağlanma üzerinden çekingen kişilik inançlarının anlamlı ve pozitif yönde yordayıcısı olduğu gözlenmektedir ($\beta = .11$, SH = .02, CI [.08, .15]). Doğrudan ve dolaylı etkiler, Tablo 4.10 üzerinden de incelenebilir.

Tablo 4.10 Alternatif Process Paralel Aracılık Modeli, Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Total Etki	Doğrudan Etki	İlişki	Dolaylı Etki	Güven Aralıkları	
CTQ-33- ÇKİ	CTQ-33- ÇKİ			Alt Sınır	Üst Sınır
.19***	.06	CTQ-33- KB1- ÇKİ	.02	-.00	.04
		CTQ-33- KB2-ÇKİ	.11***	.08	.15

Not 1. CTQ-33: Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği, KB1: Kaçınan Bağlanma, KB2: Kaygılı Bağlanma, ÇKİ: Çekingen Kişilik İnançları

Not 2. *p < .05, **p < .01, ***p < .001

Aracılık modeli sonuçları, aracı değişkenlerin etkisiyle çocukluk çağı travmalarının çekingen kişilik inançları üzerindeki yordayıcılık etkisinin kaybolmadığını ancak azaldığını ve kaygılı bağlanma üzerinden sağlandığını göstermektedir.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada kaygılı ve kaçınan bağlanmanın çocukluk çağında deneyimlenen duygusal ihmal yaşantısı ve çekingen kişilik inançları arasındaki aracı rolü incelenmiştir. Bu bölümde literatür ışığında araştırma bulguları tartışılacaktır. Son olarak araştırmanın güçlü yanları ve sınırlılıkları üzerinde durulacaktır.

Çekingen kişilik inançlarına dair literatürde bulunan araştırmaların az olmasıyla birlikte çekingen kişilik bozuklukları, sosyal fobi ve sosyal anksiyeteye ilişkin araştırma sonuçlarına da değinilmiştir.

5.1 Sosyodemografik Değişkenler ile Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Yaşları 18-65 yaş arasında değişen 393 katılımcı üzerinden sosyodemografik değişkenler ve bağımlı değişken arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonuçları çekingen kişilik inançlarının yaş gruplarına, çalışma durumuna, psikiyatrik/ psikolojik tanı almaya ve psikiyatrik/ psikolojik tedavi görmeye göre farklılaştığını göstermiştir. Bunun yanında cinsiyet, eğitim durumu, ekonomik durum, ilişki içerisinde bulunma/ bulunmama ve düzenli ilaç kullanımı değişkenlerinin farklılaştırıcı etkisi olmadığı gözlenmiştir.

5.1.1 Cinsiyet ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi

Cinsiyet değişkeni üzerinden sağlanan analiz, 308 kadın ve 76 erkek olmak üzere 384 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Cinsiyetini belirtmek istemeyen ve diğer seçeneğini

işaretleyen katılımcılar, temsil etme gücü bakımından katılımcı sayısının yetersiz olması sebebiyle analize tabi tutulmamıştır. Sonuçlara göre, çekingen kişilik inançlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Literatürdeki araştırma bulguları çelişkili bulunmuştur. Mevcut araştırmanın sonucunu destekler nitelikte, DSM-4-TR çekingen kişilik bozukluklarının kadın ve erkeklerde eşit şekilde yaygın olduğunu belirtmiştir (APA, 2005). Öztürk (2015), çekingen kişilik bozukluğunun cinsiyete göre farklılaşmadığını bildirmiştir (aktaran Yoldaş, 2018). Bunun yanında kişilik bozukluklarının tarihçesi göz önünde bulundurulduğunda, bazı kişilik bozukluklarının kadınlarla; bazılarının ise erkeklerle bağdaştırıldığı görülmektedir (Corbitt ve Widiger, 1995) ve literatürdeki birçok araştırma, çekingen kişilik bozukluklarının erkeklere kıyasla daha çok kadınlarda gözlemlendiğini vurgulamaktadır (Bkz. Furnham ve Trickey, 2011; Grant, Hasin, Stinson, Dawson, Chou, Ruan ve Pickering, 2004; Lynam ve Widiger, 2007).

Sosyal anksiyetenin kadınlarda daha yüksek oranda gözlenmesi (Habke, Hewitt, Norton ve Asmundson, 1997; Stein, Walker ve Forde, 1994), kadınların çalışma hayatı (Çakır, 2008) ve eğitim alma bağlamında erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumda bulunması (Özaydınlık, 2014), çekingen kişilik bozukluğunun kadınlarda daha fazla gözlenmesini açıklayabilir. Bunun yanında, bazı kültürlerde kız çocuklarının nasıl davranmaları gerektiğine dair kuralların bulunması, kız çocuklarının hareketlerine ve tavırlarına eleştiri getirilmesi, aşırı baskı ve kontrole maruz kalmaları da çekingen kişilik bozukluğunun ve inançlarının gelişmesinde risk faktörü olabilir. Köroğlu ve Bayraktar (2010) ebeveynlerden görülen aşırı kollayıcı ve kontrolcü davranışların ve eleştiren, küçümseyici tavrın, çekingen kişilik bozukluğu oluşumunda bir etmen olabileceğini belirtmektedir. Ancak mevcut araştırma, kadın ve erkek örneklem sayılarının eşit olmaması nedeniyle benzer bir çıktıyı sağlamamış olabilir.

5.1.2 Yaş Grupları ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi

Araştırmada katılımcıların yaşları 18-40 ve 41-65 olmak üzere iki grupta incelenmiştir. 18-40 yaş arası 297 katılımcı ve 41-65 yaş arası 96 katılımcı bulunmaktadır. Mevcut araştırma bulguları, çekingen kişilik inançlarının yaş gruplarına göre farklılaştığı

sonucuna ulaşmıştır. İki grubun ortalamaları karşılaştırıldığında birinci grubun çekingen kişilik inançlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Literatürde yaş ve kişilik özellikleri/ bozuklukları arasındaki ilişkiye yer veren araştırmalar, çoğunlukla kişilik bozukluğunun belirli bir yaştan sonraki değişimine odaklanmaktadır. Abrams ve Horowitz (1999) tarafından kişilik bozukluklarının yaygınlığının ele alındığı araştırmada, A ve C kümesi bozukluklarına dair semptom ve özelliklerin yaşla birlikte daha stabil bir duruma gelebileceği, hatta yoğunluğunun ve yaygınlığının artabileceği ortaya konmuştur. Ek olarak, Gutiérrez, Vall, Peri, Baillés, Ferraz, Gárriz ve Caseras (2012) yaşla birlikte sosyal ortamlara girmeye duyulan korkuda hafif bir artış olabileceğini belirtmektedir. Yaşın artmasıyla, fiziksel sağlık sorunlarının ortaya çıkması ya da artması (F. Soyuer ve A. Soyuer, 2008) ve yaş alan bireyin kendini soyutlama davranışında artış gözlenmesi ile (Gutiérrez ve diğerleri, 2012) mevcut literatür bulgularının bağlantılı olabileceği düşünülmüştür. Bu araştırmaların yanı sıra, Ekselius, Tillfors, Furmark ve Frederikson (2001), kişilik bozukluklarının genç kesimde görülme sıklığının, yaşça büyük olan gruba kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu raporlamıştır. Mevcut tez araştırması da benzer bir sonuca ulaşmıştır.

Çekingen kişilik inançlarının 18-40 yaş arası katılımcılarda daha yüksek ortanda çıkmasının sebebinin bu yaş aralığında katılımcıların araştırmadaki oranının daha fazla olması olabileceği düşünülmüştür. Ek olarak araştırmanın örnekleme 2021 Haziran ile 2022 Ağustos tarihleri arasında toplanmıştır. Bu dönem pandeminin sonuna doğru olan süreci kapsamaktadır. Pandemi döneminin sosyal hayatı devam ettirebilme ve günlük hayat gerekliliklerini yerine getirebilme bağlamında daha çok 18-40 yaş arasını etkilediği düşünülmektedir. Pandemi öncesinde daha hareketli olan, birçok sorumluluğu bulunan insanlar, evde kalmak durumunda kalmıştır. Bu durumun çekingen kişilik inançları gelişimde tetikleyici bir faktör olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

5.1.3 Çalışma Durumu ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi

Araştırma analizlerinin sağlandığı örnekleme 230 kişi çalışmakta ve 163 kişi çalışmamaktadır. Bulgular, çalışan katılımcıların çalışmayanlara kıyasla çok daha az derecede çekingen kişilik inancına sahip olduğunu göstermektedir. Mevcut literatür, araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Norveç’te yürütülen ve çekingen kişilik problemlerini inceleyen araştırma, çekingen kişilik özelliklerine sahip bireylerin maaşlı bir işte çalışma oranlarının düşük olduğunu ve daha çok işsizlik/engelli maaşı almaya meyilli olduğunu bulgulamıştır (Olsson ve Dalh, 2012). Benzer şekilde, İsviçre’de 557 katılımcı ile yürütülen çalışmada, çalışmayan ya da ev işinde görev alan katılımcıların DSM-4 ve ICD-10 ile uyumlu kişilik bozuklukları ölçeğine verdikleri puanların daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Ekselius ve diğerleri, 2001). Türkiye’de yapılan bir çalışma, sosyal anksiyete bozukluğu (SAB) tanısı olan ve SAB ile ÇKB eştanısı olan hastaları karşılaştırmış ve çalışma oranlarının ikinci grupta düştüğünü bulgulamıştır. Eş tanısı bulunmayan (sadece SAB tanısı olan) hastaların %84,6’sının bir işte çalıştığı gözlenmiştir. Ancak ÇKB eştanısına sahip hastaların %77,1’i çalışmaktadır (Yoldaş, 2018).

Tablo 1.1’de incelenebileceği üzere, çekingen kişilik inançlarına sahip kişi, “Toplumsal açıdan beceriksiz biriyim, iş yerinde ya da toplumsal durumlarda aranan biri değilim.” ve “Başarısızlıkla sonuçlanacak bir şey yapmaktansa hiçbir şey yapmamak daha iyidir.” düşüncelerine sahip olabilir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Ek olarak DSM-5, çekingen kişilik bozukluğu kriterlerinde kişinin onay almayacağını, yargılanacağını ve reddedileceğini düşündüğü sosyal ortamlardan ve kişilerarası etkileşimin gerekli olduğu işlerden kaçabileceğine değinmiştir (APA, 2013). Bu düşüncelere ve/veya semptomlara sahip bireyin, bir çalışma ortamına girmekten ya da girmeye dair aksiyon almaktan kaçınabileceği düşünülmektedir.

5.1.4 Ekonomik Durum ve Eğitim Durumu ile Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi

Tez araştırmasında ekonomik durumunu alt kategorisinde işaretleyen 87, orta kategorisinde işaretleyen 217 ve üst kategorisinde işaretleyen 89 katılımcı yer almaktadır. Katılımcılardan 45’i lise ve ortaokul, 265’i üniversite ve 81’i yüksek lisans ve doktora eğitiminden mezun olduğunu belirtmektedir. Araştırma bulguları eğitim ve gelir seviyesi değişkenleri ile çekingen kişilik inançları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir.

Çekingen kişilik bozukluğu ya da inançları, günlük hayattaki davranışların bozulmasına ve sosyal yaşamın getirilerinin aksatılmasına sebep olabilir, bireyin iş ve eğitim deneyiminde sıkıntılar meydana gelebilir (Weinbrecht ve diğerleri, 2016). Olsson

ve Dalh (2012), çekingen kişilik problemleri yaşayan bireylerin, kontrol grubuna göre daha düşük gelir ve eğitim düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde çekingen kişilik bozukluğu ile yakın ilişki içerisinde olan sosyal fobi (Dilbaz, 1997) ile ekonomik durum ve eğitim durumu arasındaki ilişkiye yer veren araştırmalar da bulunmaktadır. Farklı sonuca ulaşan araştırmalar dikkat çekmektedir. Örneğin L. Solyom, Ledwidge ve C. Solyom (1986) sosyal fobinin düşük gelir düzeyine sahip bireylerde daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Ters olarak Aimes, Gelder ve Shaw (1993), sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişilerde daha fazla sosyal fobi tanısı olabileceğini savunmaktadır. Ek olarak Topçu (2004), hem eğitim seviyesinin hem de ekonomik durumun sosyal fobi ile mücadele eden bireylerde daha fazla görüldüğünü ortaya koymuştur (aktaran, Noyan ve Sertel-Berk, 2007). Mevcut literatür, araştırma bulgularını yüksek ortanda desteklememektedir ancak ekonomik durum ve sosyal fobi arasında bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşan araştırmalar da literatürde yer almaktadır (Bkz. Noyan ve Sertel-Berk, 2007).

Örnekleme ilköğretim mezunu seviyesinde katılımcının bulunmaması, ortaokul mezunu olan sadece bir katılımcının yer alması ve orta gelir düzeyini işaretleyen katılımcı sayısının diğer gelir düzeyi gruplarından çok daha fazla olması, farklı sonuçların bulgulanmasına yol açmış olabilir.

5.1.5 İlişki Durumu ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi

Örneklem, ilişki içerisinde bulunduğunu belirten 212 kişiden ve şu an bir ilişki içerisinde olmadığını belirten 181 kişiden oluşmaktadır. Sonuçlar ilişki içerisinde bulunan ve bulunmayan katılımcıların çekingen kişilik inançları toplam puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

DSM-5 çekingen kişilik bozuklukları kriterleri arasında, bozukluğa sahip olan bireyin sevileceğini kesin olarak bilmedikçe ilişki kurma konusunda çekingen davranabileceğini belirtmektedir (APA, 2013). Köroğlu ve Bayraktar (2010) çekingen kişilik özellikleri gösteren bireylerin sevilebilir olmadıklarına dair inançları bulunduğunu aktarmaktadır. Kişi yakın ilişkide olmak istemektedir ancak küçük düşmekten, utanmaktan ve dışlanmaktan korkmaktadır, bu nedenle başkalarından uzak durmayı tercih edebilir. DSM-5 ve Köroğlu'nu destekler nitelikte, araştırmaların çoğunluğu, çekingen

kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin, özelliklere sahip olmayan bireylere kıyasla evlenme, partneriyle aynı evde yaşama ve ilişkide bulunma oranlarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Bkz. Brown, Heimberg ve Juster, 1995; Tran ve Chambless, 1995; Olsson ve Dalh, 2012;). Bunun yanında bir ilişki bulunmadığını gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (van Velzen, Emmelkamp, ve Scholing, 1997).

Tez araştırmasında iki değişken arasında bir ilişki bulunmamasının sebebinin örneklemdaki dengesizlik olduğu düşünülmektedir. Örneğin evli olduğunu belirten 117 katılımcı bulunurken, eşinden ayrı yaşadığını belirten sadece 5 katılımcı bulunmaktadır. Buna ek olarak, çekingen kişilik biçimi/ inançları/ özellikleri ve bozukluğu arasında farklar bulunmaktadır. Çekingen kişilik bozukluğu tanısı alan kişi birinci derece akrabaları dışında başkalarıyla iletişim ve ilişki kurmaktan geri durmaktadır. Güvendiği bir arkadaş çevresi bulunmayabilir. İnsanlarla yakın ilişkilerin incinmesiyle son bulacağından emindir, kesin olarak sevileceğini bilmedikçe yakın ilişkiler kurmak istemez. Ancak çekingen kişilik biçimine sahip birey, ailesine yakın olduğu gibi birkaç bir arkadaş çevresi de edinmiş olabilir, güvenebileceği birkaç yakın arkadaşı bulunmaktadır. Yakın ilişkiye girmekte zorlansa bile deneyebilir (Koroğlu ve Bayraktar, 2010). Araştırmada çekingen kişilik inançları incelenmektedir, inançların bozukluk kadar yoğun olmamasıyla birlikte katılımcıların romantik ilişki süreçleri istatistiksel olarak anlamlı fark yaratacak şekilde etkilememiş olabilir.

5.1.6 Düzenli İlaç Kullanımı ve Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi

Araştırmaya düzenli ilaç kullandığını belirten 101 kişi ve düzenli bir ilaç kullanmadığını belirten 292 kişi katılmıştır. Araştırma sonuçları, düzenli ilaç kullanımının çekingen kişilik inançları üzerinde farklılaştırıcı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Literatürdeki düzenli ilaç kullanımı ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar, bir hastalık üzerinden ilaç kullanımı ve kişilik arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Örneğin Topal, Altunay ve Mercan (2005) kronik ürtikerli hastalarda kişilik bozukluklarını inceledikleri araştırmada, hastalıktan bağımsız herhangi bir ilacın hastalığı etkileyebileceğini düşünerek katılımcının ilaç kullanımı hakkında bilgi toplamıştır. Araştırma bulguları, düzenli ilaç kullanmayan hastaların bazılarında, belli kişilik bozukluklarının ön plana çıkabileceğini belirtmektedir. Ancak kronik ürtiker

psikosomatik bir hastalıktır (Topal, Altunay ve Mercan, 2005), ilaç kullanımı ve kişilik bozuklukları ilişkisi, bu ana değişkenden etkilenebilir. Ek olarak literatürde belirli kişilik bozukluklarının tedavisinde kullanılan ilaçlara ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Bu nedenle literatür ve tez araştırması arasında sağlıklı bir karşılaştırma yapılamamıştır.

5.1.7 Psikiyatrik/ Psikolojik Tanı Alma ve Tedavi Görme ile Çekingen Kişilik İnançları İlişkisi

Araştırmaya katılım gösterenlerin %18.8'i (n = 74) psikiyatrik tanısı bulunduğunu ve %81.2'si (n = 319) herhangi bir psikiyatrik tanısı olmadığını belirtmektedir. Bunun yanında katılımcıların %36.6'sı (n = 144) geçmişte ya da şu an psikolojik/ psikiyatrik tedavi deneyimi olduğunu belirtmiş, %63.4'ü (n = 249) bu tür bir tedavi almadıklarını belirtmiştir. Araştırma bulguları hem psikiyatrik tanı alma değişkeninin hem de psikolojik/ psikiyatrik tedavi alma deneyiminin çekingen kişilik inançları üzerinde farklılaştırıcı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Psikiyatrik tanı alan katılımcıların çekingen kişilik inançları ($O = 23.11$, $SS = 8.31$) puanları tanı almayan gruba kıyasla ($O = 19.39$, $SS = 8.47$) daha yüksek bulunmuştur. Tedavi gören katılımcıların çekingen kişilik inançları puanlarının da ($O = 21.65$, $SS = 8.95$) tedavi görmeyen katılımcılardan ($O = 19.19$, $SS = 8.21$) daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Alden (1989) on seanslık davranışçı kısa süreli terapinin ardından, çekingen kişilik bozukluğu tanısı alan bireylerin, kontrol grubuna göre sosyal aktivitenin içerisinde bulunmaktan daha çok zevk aldıklarını, içe çekilme ve sosyal kaygı alanlarında azalma gördüğünü belirtmektedir. Emmelkamp, Benner, Kuipers, Koster ve van Apeldoorn (2006), ÇKB tanısı alan bireyleri üç gruba ayırmıştır. Bir gruba Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT), diğer gruba, Kısa Süreli Dinamik Psikoterapi (KSDP) uygulanmıştır. Üçüncü grup kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Uygulanan terapilerin ardından yapılan takip çalışmalarında, BDT uygulaması alan bireylerin %9'unun ve KSDP uygulaması alan bireylerin de %36'sının ÇKB tanısını koruduğunu bulgulamıştır. Mevcut literatür, tez araştırmasının bulgularını desteklememektedir. Tez araştırmasında katılımcı geçmişte ya da şu an terapi alıyorsa evet seçeneğini işaretlemektedir. Bu nedenle terapi sürecine yeni başlamış olabilir, henüz ilk görüşmesini tamamlamış olabilir ya da sürecinin sonuna

gelmiş, terapi almayı bırakmış olabilir. Bu ayrımın yapılmamış olması sebebiyle araştırma çıktıları ve literatür uyumlu sonuçlar vermemiş olabilir.

Literatürdeki psikiyatrik tanı ve çekingen kişilik inançları arasındaki çalışmalar, eş tanı ve kişilik bozukluğu üzerinden ilerlemektedir. Zimmerman, Rothschild ve Chelminski (2005), ÇKB ile diğer psikolojik sorunların eş tanı oranını %14.7 olarak aktarmaktadır. SAB, ÇKB ile en yüksek eş tanı oranına sahip bozukluk olarak ele alınmaktadır (Cox, Pagura, Stein ve Sareen, 2009). Bunlara ek olarak, Robert ve Hirschfeld'a (1999) göre, kişilik bozuklukları ve depresyon arasında karşılıklı bir ilişki olabilir. KB, depresyonun gelişmesine yol açan bir etmen olabilir ya da depresyon, bireyi KB geliştirmeye açık bir duruma getirebilir. Literatür, psikiyatrik tanı alma bağlamında da mevcut tez araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir.

5.2 Değişkenler Arası İlişkilerin Tartışılması

Çalışmada çocukluk çağı ruhsal travmaları, çekingen kişilik inançları ve güvensiz bağlanma arasındaki ilişkiler, Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. Sonuçlar, değişkenler arası ilişkilerin varlığını göstermektedir.

Analiz sonuçlarında, çekingen kişilik inançları ve çocukluk çağı ruhsal travmaları toplam puanları arasında pozitif yönlü korelasyon ilişkisi saptanmıştır. Literatür incelendiğinde, erken yaşlardaki travma deneyimleri ile yetişkinlik çağındaki kişilik bozukluklarının ilişkili olduğunu bulgulayan birçok çalışma bulunmaktadır (Çakır ve Bilge, 2022; Lobbestael, Arntz ve Bernstein, 2010; Sansone ve Sansone, 2007; Zhang ve diğerleri, 2012). Özellikle çekingen kişilik inançlarına odaklanan araştırmalar, mevcut tez çalışmasını destekler niteliktedir. Hageman, Francis, Field ve Carr (2015) yaptıkları retrospektif çalışmada, çekingen kişilik bozukluğu semptomları ile çocukluk çağı olumsuz yaşantıları arasında pozitif bir ilişki saptamıştır. Kaynak-Demir, F. Dereboy ve Ç. Dereboy (2009) çocukluk çağındaki travmatik deneyimlerin yaşam boyunca pekiştirici deneyimlerle birlikte artması ve bu duruma yönelik savunmaların geliştirilmesiyle kişilik gelişimine ve çekingen kişilik bozukluğuna etki edebileceğini savunmuştur.

Benzer şekilde, çocukluk çağı travmatik yaşantılarından duygusal ihmal ve istismar, fiziksel ihmal ve ebeveynin aşırı korumacı ve kontrolcü davranışları ile çekingen kişilik inançları arasından pozitif bir ilişki saptanmıştır. Literatürdeki çalışmaların bulguları,

benzer sonuçlara işaret etmekte ve mevcut araştırma sonucunu desteklemektedir. Gibb, Wheeler, Alloy ve Abramson (2001) özellikle çocuklukta maruz kalınan istismar ve ihmalin duygusal türü ile çekingen kişilik bozukluğu arasında doğrudan pozitif yönlü bir ilişki olduğunu bulgulamıştır. (Bernstein, Stein ve Handelsman (1998), duygusal istismarın üç kişilik bozukluğu kümesiyle de ilişkili olduğunu belirtmektedir. Johnson ve diğerleri, (2000) ve Neumann, (2017) özellikle duygusal ihmal ve çekingen kişilik bozuklukları arasında pozitif korelasyon ilişkisi raporlamıştır. Joyce, Mckenzie, Luty, Mulder, Carter, Sullivan ve Robert-Cloninger (2003), ebeveynin çocuğa karşı ihmalkar davranışlarındaki artışın, ileri dönemlerde çocuğun çekingen kişilik bozukluğu geliştirmesi ihtimalini artırdığını belirtmektedir. Eikenaes, Egeland, Hummelen ve Wilberg (2015) çekingen kişilik bozukluğu gelişiminde önemli faktörlerden birinin çocukluk çağında deneyimlenen ihmal olduğunu belirtmiştir ve katılımcıların belirgin şekilde fiziksel ihmal yaşadıklarını vurgulamıştır. Taner ve Gökler (2004), fiziksel ihmal ve istismara maruz kalan çocuklarda kişilik bozukluğu riskinin artabileceğini belirtmiştir. Carr ve Francis (2009) ve Hageman ve diğerleri (2015) ebeveynin aşırı koruma davranışının çekingen kişilik bozukluğu geliştirmesinde risk faktörü olabileceğini bulgulamıştır. Bununla birlikte, Parker, Roy, Wilhelm, Mitchell, Austin ve Hadzi-Pavlovic (1999) ebeveynin aşırı düzeydeki kontrolcü davranışlarının çekingen kişilik bozuklukları ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Bebek, doğduğu andan itibaren bakım vereniyile yakın ilişki içerisinde. Kurduğu ilk ilişki, ilk etkileşim, yaşamının geri kalanında hayatı, kendini ve başkalarını algılayış biçiminde önemli rol oynamaktadır (Subaşı ve Kazan, 2020). Çocuk ilk iletişim becerilerini aile içerisinde kazanır (Güleç, 2020) ve hayatın ilerleyen dönemlerinde bu iletişim becerilerini, yeni sosyal ilişkiler kurmada kullanabilir. Ancak iletişim becerilerini kazandığı ortamda istismara ve ihmale maruz kalırsa, sağlıklı iletişim kurmaya dair problemler yaşayabilir. İstenmediğine, yetersiz ve değersiz olduğuna dair duygu ve düşünceler geliştirebilir. Bu olumsuz deneyimlerin, yaşamın ilerleyen dönemlerinde çekingen kişilik inançları ya da bozukluğu geliştirmesinin ihtimalini artırabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, çocukluk çağı ruhsal travmalarından fiziksel istismar ile çekingen kişilik inançları arasında negatif korelasyon ilişkisi bulunduğunu ve cinsel

istismar ile anlamlı bir korelasyon ilişkisi olmadığını göstermektedir. Literatürün, araştırma bulgularını çoğunlukla desteklemediği yorumu yapılabilir. Araştırmalar, cinsel istismarın kişilik bozuklukları ile pozitif ve anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymuştur (Alpaslan, 2011; Johnson, Cohen, Brown, Smailes ve Bernstein, 1999). Çocuklukta deneyimlenen cinsel istismar ve kişilik bozuklukları arasındaki araştırmalar, çoğunlukla sınırdaki kişilik bozukluğuna odaklanmaktadır. Bunun yanında, çekingen kişilik bozukluğunu içeren çalışmalarda, cinsel istismar ile pozitif bir ilişki bulgulanmaktadır (Johnson, Sheahan ve Chard, 2003; Lobbestael ve diğerleri, 2010). Fiziksel istismar ve kişilik bozuklukları arasında da pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır (Raczek, 1992). Ters şekilde, Neumann (2017) fiziksel istismar ve çekingen kişilik bozukluğunun negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmektedir. Araştırma sonuçlarının, Neumann'ın çalışmasıyla paralel çıktılara sahip olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında, araştırma bulguları ile literatürün, cinsel ve fiziksel istismar bağlamında birbiriyle çoğunlukla uyumlu sonuçlar vermeme nedeninin, mevcut araştırmada yapılan dönüştürme işlemi olduğu düşünülmektedir. Ters çevirme (inverse) işlemiyle birlikte iki alt grubun normal dağılımı sağlanmış ve korelasyon analizleri bu işlem sonrasında uygulanmıştır. İşlemler sebebiyle, çekingen kişilik inançları ile cinsel istismar arasında anlamlı bir sonuç bulunamadığı ve fiziksel istismar ile de ters yönlü bir ilişki saptandığı düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları, romantik ilişkilerdeki güvensiz bağlanma stilleri ve çekingen kişilik inançları arasında da pozitif korelasyon ilişkisi bulunduğunu göstermektedir. Literatürdeki çalışmalar da araştırmanın çıktılarını desteklemektedir. Başka bir deyişle, kaygılı ve kaçınan yetişkin bağlanma arttıkça çekingen kişilik inançları da artmaktadır. Crawford ve diğerlerine göre (2007), bu ilişki özellikle kaygılı bağlanma üzerinden sağlanmaktadır. Meyer ve diğerleri (2001), çekingen kişilik bozukluğu semptomları ve güvenli bağlanmanın negatif yönde ilişkili olduğunu saptamıştır. Carver (1997), kaçınan bağlanma ve beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük (extraversion) ile negatif yönde ilişki bulgulanmıştır. Wilberg, Urnes, Friis, Pedersen, Karterud (1999) ise yaptığı çalışmada ÇKB sahibi katılımcıların daha düşük dışadönüklük puanları olduğunu saptamıştır. Araştırmaların bulguları ışığında, yetişkin kaçınan bağlanma ile çekingen kişilik bozukluğu arasında bir bağlantı olduğu düşünülmektedir.

Bowlby'e (1973, 1979) göre bağlanma, bebeğin doğduğu günden yaşamının sonuna kadar uzanan ve özellikle olumsuz içerikteyse çok fazla değişime uğramadan devam eden bir fenomendir. Yaşamın ilk dönemlerinde, bakım veren ile kurulan güvensiz etkileşimin sonucunda, çocuk dünyanın güvenli bir yer olmadığını ve insanların dışlayıcı olduğunu öğrenebilir. Bu öğrenmeler, yetişkin bir birey olduğunda kuracağı romantik ilişkilerin temelinde yer alabilir. Bununla birlikte, bakım verenle kurulan ilişki gelecekteki sosyal iletişimi de etkileyebilir. Sonuç itibarıyla, yetişkin güvensiz bağlanma stilleri ve çekingen kişilik inançları arasında dolaylı bir ilişki bulunduğu düşünülmektedir.

Araştırmada, çocukluk çağı ruhsal travmaları ve alt boyutları ile yetişkin güvensiz bağlanma stilleri arasında da ilişkiler gözlenmiştir. Bağlanmanın kaçınan ve kaygılı boyutları ile CTQ-33 toplam puanları, duygusal istismar ve ihmal, fiziksel ihmal ve aşırı koruma-kontrol arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır.

Çocuğun en güvendiği kişi olan bakım vereninden zarar görmesiyle, kuracağı ilişkiler, henüz kurulmadan hasar alabilir. Başkalarına ve ilişkilere bakış açısı, olumsuz deneyimlerle şekillenebilir. Yetişkinlik döneminde, kendini korumak için yakın ilişkilerden kaçabilir, kurduğu romantik ilişkiye "saplantılı" hale gelebilir. Terk edileceğine, sevilmeyeceğine ve değersiz olduğuna dair düşünceler oluşabilir. Yakınlıktan, uyarılardan, sevgiden, ilişkiden, dokunmadan uzak büyüyen çocuklar, erişkinlik döneminde yakın ilişki geliştirmeye dair becerilerini kaybedebilir (Perry, 2013). Bu bağlantıların çocukluk çağında yaşanan olumsuz deneyimler ile yetişkin bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi açıkladığı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde, araştırma çıktılarının literatürdeki çalışmalar ile paralel olduğu gözlenmiştir. Bifulco ve diğerleri (2006), çocuklukta deneyimlenen ihmal ve istismar yaşantısını, romantik ilişkilere güvensiz bağlanma geliştirilmesinde risk faktörü olarak belirtmiştir. Muşdal-Çelebi ve Polat (2018), mevcut tez araştırmasında kullanılan YİYE-II ve CTQ-33'ün 28 maddelik versiyonunu kullanarak katılımcılardan veri topladıkları araştırmada, erken dönemde yaşanan fiziksel istismar ve ihmal ve duygusal istismar ve ihmal ile kaygılı bağlanma arasında pozitif korelasyon ilişkisi bulgulamıştır. Kaçınan bağlanma ve duygusal ihmal arasındaki pozitif yönlü ilişkiye de değinmiştir.

Araştırma sonuçları, fiziksel ve cinsel istismar ile kaygılı bağlanma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptamıştır. Benzer bir ilişki kaçınan bağlanma ve fiziksel

istismar arasında da gözlenmektedir ancak cinsel istismar ve kaçınan bağlanma arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Bu durumun daha önce de değinildiği üzere dönüştürme işlemlerinin bir çıktısı olduğu düşünülmektedir. İşeri (2008), cinsel istismar deneyimi olan çocukların yetişkin ilişkilerinde sorunlar yaşayabileceğini aktarmaktadır. Bununla birlikte, Muşdal-Çelebi ve Polat (2018), CTQ alt türlerinden cinsel istismar ile kaygılı ya da kaçınan bağlanma arasında bir korelasyon saptadığından bahsetmemiştir ancak fiziksel istismar ile kaygılı bağlanma arasındaki pozitif yönlü ilişkiye değinmiştir. Unger ve De Luca (2014), diğer istismar türleri kontrol edildiğinde fiziksel istismarın yetişkin bağlanmanın kaçınan türü ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Literatürdeki çalışmaların sonuçlarının farklılaştığı ve fiziksel/ cinsel istismar bağlamındaki çalışmaların çoğunluğunun, mevcut araştırma sonuçları ile uyumlu olmadığı gözlenmiştir.

5.3 Yordayıcı Etkilerin Tartışılması

Duygusal istismar ve ihmal, fiziksel istismar ve ihmal ile aşırı koruma-kontrol alt boyutlarının yordayıcılık etkilerini incelemek için çoklu regresyon analizi sağlanmıştır. Pearson korelasyon analizi sonuçlarında cinsel istismar ve çekingen kişilik inançları arasında anlamlı bir ilişkinin saptanmaması üzerine, çoklu regresyon analizine cinsel istismar alt boyutu dahil edilmemiştir.

Analiz sonuçları sadece duygusal istismar ve aşırı koruma-kontrol alt boyutlarının modeli anlamlı kıldığını göstermektedir. Duygusal ihmal ile fiziksel ihmal ve istismarın, çekingen kişilik inançları üzerinde yordayıcı etkisi bulunmamaktadır. Üç alt boyut, korelasyon analizinde ÇKİ ile anlamlı ilişkiler göstermiştir ancak regresyon analizinde bu yönde bir bulguya rastlanmamıştır. Bu durumun sebebinin tüm alt boyutların çoklu regresyon analizinde birbirini etkilemiş olmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Tablo 3.4'te de görüleceği üzere çekingen kişilik inançları ile CTQ-33 arasındaki en yüksek katsayı, duygusal istismara ve sonrasında ise aşırı koruma-kontrol alt boyutlarına aittir. Bu durum çoklu regresyon analizindeki sonuçları açıklar nitelikte olabilir.

Çoklu regresyon sonuçlarının, duygusal istismar ve aşırı koruma-kontrolle maruz kalma boyutları bağlamında literatür ile uyumlu çıktılara sahip olduğu görülmektedir. Ancak diğer alt boyutlarla yapılan araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda, mevcut araştırma bulguları ve literatür birbirini desteklememektedir. Literatürdeki araştırmaların

büyük bir çoğunluğu, çocukluk çağında maruz kalınan istismar ve ihmal yaşantılarının çekingen kişilik bozukluğunun yordayıcısı olduğunu ve riskini artırdığını raporlamıştır (Helvacı-Çelik ve Hocoğlu, 2018). Şener (2021) çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının kişilik inançlarını yordadığını bulgulamıştır. Gibb ve diğerleri (2001) çoklu regresyon analizi sonucunda duygusal istismar ve ihmalin çekingen kişilik bozukluklarını pozitif yönde yordadığını belirtmektedir. Joyce ve diğerleri (2003) ihmal, istismar ve ihmal ve/ve ya istismar olmak üzere üç kategorinin çekingen kişilik bozukluğu üzerindeki yordayıcı etkisini inceledikleri araştırmada her kategorinin çekingen kişilik bozukluğunu yordadığını bulgulamıştır. Grilo ve Masheb (2002) duygusal ve fiziksel ihmal ve istismar ve cinsel istismar deneyimlerinin kişilik bozukluklarının geliştirilmesine etkisi olduğunu belirtmektedir. Duygusal istismarın C kümesi kişilik bozukluklarını ve özellikle çekingen kişilik bozukluğunu yordadığını vurgulamaktadır. Parker ve diğerleri (1999), ebeveynin çocuğu kontrol etmeye yönelik davranışlarının ileride geliştirebileceği çekingen kişilik bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisi olabileceğini raporlamıştır. Grilo ve Masheb (2002) ve Parker ve diğerlerinin (1999) araştırma bulguları, tez araştırmasını destekler niteliktedir.

Bulgular, kaygılı ve kaçınan bağlanma ile ÇKİ arasında kurulan modelin anlamlı olduğu sonucuna varmıştır. Yetişkin güvensiz bağlanma stillerinden hem kaygılı hem de kaçınan bağlanmanın, çekingen kişilik inançlarının pozitif yönde yordayıcıları olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarının literatür ile uyumlu olduğu görülmektedir. Crawford, Shaver, Cohen, Pilkonis, Gillath ve Kasen (2006), erişkin dönemde kaygılı bağlanma stiline sahip olmanın C kümesi kişilik bozukluklarını yordayıcı etkisine değinmiştir. Meyer ve diğerleri (2001) erişkin dönemdeki güvenli bağlanmanın çekingen kişilik bozukluklarını negatif yönde yordadığını aktarmaktadır.

Regresyon analizinde anlamlı sonuçlar veren alt boyutların ÇKİ üzerindeki varyansın yüzde kaçını açıkladığına dair daha ayrıntılı bir sonuç görebilmek adına Stepwise metodu uygulanarak regresyon analizi tekrar sağlanmıştır. Sonuçlara göre duygusal istismar tek başına modele dahil edildiğinde, çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansın %14.2'sini açıklamaktadır. Ebeveynin aşırı koruma-kontrol davranışlarına maruz kalmanın etkisiyle, açıklanan varyans %0.9 oranında anlamlı bir artış göstermektedir. Aşırı koruma ve kontrol, bağımlı değişkeni daha fazla açıklamaya

yardımcı bir etmendir ancak duygusal istismarın ÇKİ üzerindeki değişimi açıklamada ana etmen olduğundan bahsedilebilir. Bununla birlikte, güvensiz bağlanma türlerine dair de benzer bir bulguya ulaşılmıştır. Kaygılı bağlanma ÇKİ üzerindeki varyansın %34.9'unu açıklarken, kaçınan bağlanmanın da dahil edilmesi ile bağımlı değişken %36.5 oranında açıklanabilir olmuştur. Sonuçlara göre, kaygılı bağlanma, değişimin açıklanmasında kaçınan bağlanmaya kıyasla daha fazla role sahiptir. Daha önce bahsedilen araştırmalar ışığında, bu bulguların literatür tarafından desteklendiği görülmektedir.

Fiziksel istismarın ÇKİ ile negatif yönlü korelasyonu ve cinsel istismar ile arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisi bulunmamasıyla, araştırmanın ilk hipotezi desteklenmemektedir. Benzer şekilde, çoklu regresyon analizi sonuçları duygusal istismar ve aşırı koruma-kontrol alt boyutlarının ÇKİ üzerindeki yordayıcılık etkisini göstermektedir ancak; (1) duygusal ve fiziksel ihmal ile fiziksel istismarın yordayıcılık etkisinin bulunmamasıyla ve (2) cinsel istismarın anlamsız korelasyon sonucu nedeniyle çoklu regresyon modeline dahil edilmemesiyle araştırmanın ikinci hipotezi de desteklenmemiştir. Bunun yanında, araştırmanın üçüncü ve dördüncü hipotezlerinin desteklendiği görülmektedir. Korelasyon sonuçları, kaygılı ve kaçınan bağlanma ve ÇKİ arasında pozitif bir ilişki saptamış ve çoklu regresyon sonuçları güvensiz bağlanmanın çekingen kişilik inançlarını pozitif yönde yordadığını göstermiştir.

5.4 Aracılık Modeli Sonuçlarının Tartışılması

Duygusal ihmal ve çekingen kişilik inançları ilişkisinde yetişkin kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerinin aracı etkisini inceleyebilmek için Process Macro eklentisi kullanarak paralel aracılık modeli kurulmuştur. Ancak duygusal ihmalin çoklu regresyonda ÇKİ üzerinde anlamlı bir yordayıcılık etkisinin bulunmayışı, alternatif bir model kurulabileceğini akla getirmiştir. Her iki modelde de Bağımsız Örneklem T-Testi sonuçlarında çekingen kişilik inançları üzerinde farklılaştırıcı etkisi bulunan yaş, çalışma durumu, psikiyatrik/ psikolojik tanı alma ve tedavi görme sosyodemografik değişkenleri ortak değişkenler olarak (covariant) alınmıştır ve etkileri kontrol edilmiştir. Bu başlık altında sırasıyla duygusal ihmal ile kurulan paralel aracılık modelinin ardından, çocukluk çağı ruhsal travmaları ile kurulan alternatif model değerlendirilecektir.

5.4.1 Duygusal İhmal ve Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Yetişkin Güvensiz Bağlanma Stillerinin Aracılık Rolünün Değerlendirilmesi

Paralel aracılık modeli sonuçlarına göre, duygusal ihmalin aracı değişkenler üzerinde pozitif yönde yordayıcı etkisi olduğu gözlenmiştir. Kaçınan bağlanma üzerindeki varyansın %14.4'ü ve kaygılı bağlanma üzerindeki varyansın %20.1'i duygusal ihmal tarafından açıklanmaktadır. Duygusal ihmalin kaçınan bağlanmaya kıyasla kaygılı bağlanma üzerindeki varyansı daha yüksek değerde açıklıyor olması literatür bulgularıyla uyumlu görünmektedir. Raby ve diğerleri (2017) çocukluk çağı ihmal ve/ veya istismar yaşantısı bulunan bireylerin saplantılı bağlanma stili geliştirmeye yatkın olduğunu raporlamaktadır. Saplantılı bağlanma Şekil 1.1'de de görülebileceği üzere, düşük kaçınma ve yüksek kaygı uçlarının oluşturduğu düzlemde yer almaktadır.

Güvensiz bağlanma ve ÇKİ ilişkisine bakıldığında, güvensiz bağlanma stillerinin çekingen kişilik inançları üzerindeki varyansın %38.8'ini açıkladığı görülmektedir. Bunun yanında, aracılık modeli, kaçınan bağlanmanın çekingen kişilik inançlarını yordamadığını göstermektedir. Ancak kaygılı bağlanmanın çekingen kişilik inançları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde yordayıcılık etkisi olduğu gözlenmiştir. Literatür incelendiğinde, destekleyici bulgular ile karşılaşılmaktadır. Crawford ve diğerleri (2007) kaygılı ve kaçınan bağlanmanın çekingen kişilik bozuklukları üzerinde yordayıcılık etkisi olduğuna değinmekle birlikte bu etkinin daha çok yetişkin kaygılı bağlanma üzerinden sağlandığını vurgulamaktadır. Literatürdeki çalışmalar, kaçınan bağlanma ve çekingen kişilik bozuklukları arasında ancak dolaylı bir ilişki bulunabileceğini göstermektedir.

Kaçınan bağlanmaya sahip birey, yakın ilişkilere dair olumsuz bir beklenti içerisinde, romantik bir yakınlık kurmaktan kaçınmaktadır ve başkalarına güvenmemektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Bunun yanında çekingen kişilik bozukluğuna ya da inançlarına sahip olan birey bir ilişki arayışı içerisinde, yakınlık kurmak istemektedir ancak bu yakınlığı kurmak kişi için zorlayıcıdır. Alay edileceği ve mahcup düşeceği endişesiyle başkalarıyla dostluk kurmaya ya da romantik içerisinde bulunmaya dair adımı atmada zorlanabilir (Koroğlu ve Bayraktar, 2010). Bu nedenlerle yakın ilişkilerde kaçınan bağlanma ve çekingen kişilik bozukluğu/ inançları arasında yordayıcılık ilişkisi gözlenmemiş olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları, aracı değişkenlerin etkisinin modele dahil edilmediği durumda, duygusal ihmalin çekingen kişilik inançları üzerinde pozitif yönde yordayıcı etkisi olduğunu göstermektedir. Ancak güvensiz bağlanma stillerinin etkisi dahil edildiğinde, duygusal ihmalin bağımlı değişken üzerindeki yordayıcılık etkisi kaybolmaktadır. Sonuçlar, bu etkiyi kaygılı bağlanmanın üstlendiğini göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde, duygusal ihmalin ÇKİ üzerindeki yordayıcılık etkisinin yetişkin kaygılı bağlanma üzerinden sağlandığı görülmektedir.

Çocukluk çağı olumsuz deneyimlerinin ve erişkin dönemi güvensiz bağlanma stillerinin kişilik bozuklukları üzerindeki yordayıcı rolünü inceleyen araştırmada hem kaygılı hem de kaçınan bağlanmanın kişilik bozukluklarını yordadığı sonucuna varılmıştır (Neumann, 2017). Literatürde özellikle duygusal ihmal, yetişkin güvensiz bağlanma stilleri ve çekingen kişilik inançlarını içeren bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak çocukluk çağındaki olumsuz yaşantıların güvensiz bağlanmayı yordadığı ve güvensiz bağlanmanın da kişilik bozukluklarını yordadığı araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalara “Yordayıcı Etkilerin Tartışılması” başlığında değinilmiştir.

Mevcut araştırma ve literatürdeki çalışmalar, çekingen kişilik bozuklukları ve çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ile kaygılı bağlanmanın daha fazla bağlantısı bulunduğunu gösterir niteliktedir. Çekingen kişilik inançlarına sahip bireyde bir kaygının hakim olduğu görülmektedir. Sevilmeyeceğine ve kabul görmeyeceğine dair inançları vardır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Kendinin yetersiz olduğunu düşünürken ve insanların da yargılayıcı olduğunu düşünmektedir. Başkaları bireyin “gerçek” halini gördüklerinde onu dışlayabilirler. Bu düşünceler, beraberinde bir kaygı getirmektedir. Ek olarak kaygılı bağlanmada, kişi reddedileceğine ve terk edileceğine dair bir korku ve kaygı içerisindedir (Neumann, Rohman ve Bierhoff, 2007; Sümer ve diğerleri, 2009). Çekingen kişilik inançlarına sahip olmanın ve kaygılı bağlanmanın bu yönlerden ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın son hipotezi, her iki güvensiz bağlanma stilinin de çekingen kişilik inançları ve duygusal ihmal arasında aracılık rolü alması üzerinedir. Mevcut araştırma bulgularıyla, kaçınan bağlanmanın duygusal ihmal ve çekingen kişilik inançları arasında aracılık rolünün olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmanın beşinci hipotezi, çıktılar tarafından desteklenmemiştir.

5.4.2 Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ve Çekingen Kişilik İnançları Arasındaki İlişkide Yetişkin Güvensiz Bağlanma Stillerinin Aracılık Rolünün Değerlendirilmesi

Çocukluk çağı ruhsal travma toplam puanlarının bağımsız değişken olarak yer aldığı aracılık modeli, duygusal ihmal ile kurulan model ile bazı noktalarda benzerlik göstermektedir. Çocukluk çağında olumsuz deneyimlerle karşılaşma durumu hem kaygılı hem de kaçınan bağlanmayı pozitif yönde yordamaktadır. Benzer şekilde bağımsız değişken, kaçınan bağlanmaya kıyasla bu modelde de kaygılı bağlanma üzerinde daha fazla değişimi açıklamaktadır. Güvensiz bağlanma stillerinin ÇKİ üzerindeki yordayıcılığı incelendiğinde, bir önceki modelde olduğu gibi, kaçınan bağlanmanın çekingen kişilik inançlarını anlamlı şekilde yordamadığı ancak kaygılı bağlanmanın ÇKİ üzerinde pozitif yönde yordayıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlk modelden farklı olarak, CTQ-33'ün ÇKİ üzerindeki yordayıcılık etkisi, kaygılı ve kaçınan bağlanmanın etkileri modele dahil edildiğinde tamamen kaybolmamıştır ancak etkisinin azaldığı yorumu yapılabilir. Dolaylı etkiler incelendiğinde, çocukluk çağı ruhsal travmalarının ÇKİ üzerindeki yordayıcılık etkisinin azalmasının sebebinin kaygılı bağlanma olduğu görülmektedir. Bir önceki modele benzer şekilde, kaçınan bağlanma ile oluşturulan yolun, istatistiksel olarak anlamsız olduğu gözlenmiştir.

Aracılık modellerinin öncesindeki analizler, kaygılı bağlanmanın daha baskın bir yordayıcılık etkisi olacağına ve aracılık modelinin onun üzerinden sağlanacağına dair ipuçları vermektedir. Hem duygusal ihmal hem de çekingen kişilik inançları ile korelasyon ilişkileri incelendiğinde, kaçınan bağlanmayla karşılaştırıldığında, kaygılı bağlanma ile daha yüksek korelasyon katsayıları saptanmıştır. Stepwise metodu ile yapılan regresyon analizinde de kaçınan bağlanmanın kaygılı bağlanmaya yardımcı bir etken olduğu ve kaygılı bağlanmanın ÇKİ üzerinde daha yüksek varyansı açıkladığı gözlenmiştir. Bu analizler, aracılık modelinde etkinin büyük bir çoğunluğunun kaygılı bağlanma üzerinden sağlanacağına işaret eden bulgulardır.

5.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma bulguları, sınırlılıkları göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Veri toplama aşamasında katılımcıların yanıtladığı Sosyodemografik Bilgi Formu, Kişilik

İnançları Ölçeği (Çekingen Kişilik İnançları alt boyutu), Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği (CTQ-33) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'nden (YİYE-II) alınan verilerin doğruluğu, katılımcıların öz bildirimleriyle sınırlıdır. Özellikle duygusal ihmalin, diğer ihmal ve istismar türlerine göre belirlenebilmesi daha zordur (Yağmur, 2008) bu açıdan duygusal ihmalin ölçümü öz bildirimlerin güvenilirliği ile sınırlıdır. Ölçeklerde geriye dönük yaşantıya ait sorular yer almaktadır ve anılar yaşandıklarından farklı şekillerde hatırlanabilirler (Paris, 1998). Bu nedenle de bir sınırlılık söz konusu olabilir. Araştırma bulgularının geçerliği, kullanılan istatistik analizleri ile sınırlıdır.

Veriler incelendiğinde, düzenli ilaç kullandığını belirten 101 katılımcı ve psikiyatrik tanı aldığını belirten 74 katılımcı bulunmaktadır. Bu durum katılımcıların iletmediği bilgilerin doğruluğu bağlamında bir sınırlılık olabileceğini düşündürmektedir. Ancak araştırmada özellikle psikiyatrik ilaç kullanımına dair bilgi alınmamıştır, bu nedenle düzenli ilaç kullandığını belirten katılımcı psikiyatrik ilaç kullanmadığı ancak başka bir ilaç kullanımı sağladığı için düzenli ilaç kullanımına ilişkin soruyu onaylamış ve psikiyatrik tanı sorusuna hayır şeklinde cevap vermiş olabilir. İki soru arasındaki uyumsuzluk bir sınırlılık olarak ele alınabilir.

Araştırmada kesitsel desen kullanılmıştır. Kullanılan desenin bir sonucu olarak, bulgulardan nedenselliğe ilişkin çıkarım yapmak söz konusu değildir. Bu durumun bir sınırlılık olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın örnekleminde, bazı grupların dengeli dağılmadığı gözlenmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu üniversite mezunlarından oluşmaktadır, bunun yanında ortaokul mezunu olduğunu belirten sadece bir katılımcı bulunmaktadır. Birçok katılımcı, gelir seviyesini orta olarak işaretlemiştir ve katılımcıların önemli bir kısmı kadınlardan oluşmaktadır. Cinsiyetini belirtmek istemeyen ya da diğer şikkını işaretleyen katılımcılar, toplam dokuz kişidir ve bu rakam temsiliyet bağlamında yetersiz görülmektedir. Yaş bilgisi sürekli değişken olacak şekilde toplanmış ve analizlerin sağlanabilmesi için 18-40 ve 41-65 olarak iki kategoride incelenmiştir ancak yaş ortalaması olan 33 yaşın kesme yaşı olarak belirlenmemesi nedeniyle 18-40 yaş arasındaki katılımcıların çok daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Örneklemin gruplara benzer oranlarda dağılım göstermemesi genellenebilirlik konusunda sınırlılıklar meydana getirmektedir.

Sosyodemografik bilgi formu aracılığı ile katılımcıların psikiyatrik/ psikolojik tedavi görme durumlarına ilişkin bilgi toplanmıştır. Ancak alınan tedavinin süresi, tedavinin başlangıç tarihi ya da araştırmaya katılım gösterildiği tarihte katılımcının bir tedavi sürecinde olup olmadığı gibi bilgiler, formda yer almamaktadır. Tedavi almanın etkisi, aracılık modelinde kontrol edilmiştir ancak tedavi sürecine dair bu ayrıntıların, çekingen kişilik inançları üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bu bilgilerin toplanmamış olması bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Paralel aracılık modelinin bağımsız değişkeni duygusal ihmal, korelasyon sonuçlarında çekingen kişilik inançları ile anlamlı pozitif sonuçlar vermektedir ancak çoklu regresyon modelinde çekingen kişilik inançlarını pozitif yönde yordamadığı gözlenmiştir. Yine de, araştırma hipotezleri bağlamında paralel aracılık modelinde yer almıştır. Bu durum bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir.

Mevcut literatür incelendiğinde fiziksel istismar ve cinsel istismar, çekingen kişilik bozuklukları ile pozitif yönde sonuçlar vermektedir. Bunun yanında mevcut araştırmada bu iki değişken için dönüştürme işlemleri yapılması sonucu, ilişkiler negatif yönlü ve anlamsız sonuçlanmış ve literatür ile paralel sonuçlar bulgulamamıştır. Dönüştürme işlemi sonuçların farklılaşmasına neden olduğu için bir sınırlılık söz konusudur.

Literatürde çekingen kişilik inançlarına ya da kişilik inançlarına odaklanan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle araştırma birçok noktada çekingen kişilik bozukluklarının araştırdığı makaleleri referans almak durumunda kalmıştır. Çekingen kişilik inançları ve kişilik bozuklukları arasındaki ayırım nedeniyle, bu durum bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Son olarak, araştırma verileri, 2021-2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu tarihlerin pandeminin son dönemini kapsadığı bilinmektedir. Pandemi süreci katılımcıları farklı etkilemiş olabilir ve bu durum çekingen kişilik inançlarının tetiklenmesine ya da olumlu/ olumsuz farklı seviyelerde etkilenmesine sebep olmuş olabilir. Katılımcılardan pandemi dönemine dair bir veri toplanmamıştır, bu nedenle etkisinin kontrol edilmemesi, araştırmanın sınırlılıkları arasında yer alabilir.

5.6 Araştırmanın Güçlü Yanları

Çocukluk çağı ruhsal travma yaşantıları, bireyin ileri dönemlerde kendini ve çevresini algılayış biçimini olumsuz yönde etkileyebilir ve psikolojik problemler yaşamasına alan yaratabilir. Ek olarak araştırmanın odaklandığı duygusal ihmal ve istismar yaşantısı, ölçülmesi ve fark edilmesi zor travmalar arasında yer almaktadır. Ölçüme ve fark edilmeye dair zorluk, raporlanmasına dair problemi de beraberinde getirmektedir. Bu durum, literatürde bu konudaki araştırmaların az sayıda olmasını açıklamaktadır. Mevcut araştırmanın duygusal ihmalin etkilerini incelemesi güçlü bir yan olarak değerlendirilmektedir.

Duygusal ihmal ve istismar gibi, literatür incelendiğinde kişilik inançlarına ve çekingen kişilik bozukluğuna dair de sınırlı sayıda araştırma bulunduğu saptanmıştır ancak çekingen kişilik bozukluğu, klinik ve klinik olmayan popülasyonda yaygınlık oranı en yüksek kişilik patolojilerinden biridir. Literatürde sınırlı olarak incelenen değişkenlerin, araştırmanın odak noktası olmasının mevcut literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak, veri toplama aşamasında kullanılan ölçüm araçlarının yüksek güvenilirlik ve geçerlik oranlarına sahip olması ve araştırmanın veri setiyle hesaplanan güvenilirlik oranlarının yüksek sonuç vermesiyle, araştırma sonuçlarının da güvenilir olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM 6

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Araştırmanın Sonuçları

Araştırma sonuçları, duygusal ihmal ve çekingen kişilik inançları arasındaki ilişkide kaygılı bağlanmanın aracı rolü olduğunu göstermektedir. Duygusal ihmal ile kurulan aracılık modelinde kaygılı bağlanma yordayıcılık etkisini üstlenirken, alternatif modelde çocukluk çağı ruhsal travmalarının doğrudan etkisini azaltmıştır. Her iki model için de kaygılı bağlanmanın önemli bir aracılık rolü üstlendiği saptanmıştır. Duygusal ihmal ve çocukluk çağı ruhsal travmaları kaygılı bağlanmayı ve kaygılı bağlanma da çekingen kişilik inançlarını yordamaktadır. Regresyon analizi sonuçları, duygusal istismarın, aşırı koruma-kontrolün; kaçınan ve kaygılı bağlanmanın çekingen kişilik inançlarını ayrı modellerde pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Duygusal istismar ve kaygılı bağlanma, yapılan iki ayrı çoklu regresyon modelinde varyansı açıklama özelliği bakımından öne çıkmaktadır. Sosyodemografik değişkenler ile ilişkiler incelendiğinde, çekingen kişilik inançlarının, psikiyatrik tanı alan, psikiyatrik/ psikolojik tedavi gören ve çalışmayan katılımcılarda daha fazla gözlendiği sonucuna varılmıştır. Ek olarak, 41-65 yaş aralığına göre, 18-40 yaş arası katılımcılar, çekingen kişilik inançları ölçeğinden daha yüksek puanlar almıştır.

6.2 Klinisyenlere Öneriler

Literatürde çekingen kişilik bozukluğuna sahip olan bireylerin aldıkları psikoterapi seansları sonrasında sosyal aktivitelerden daha fazla zevk aldıklarını bulgulayan araştırmalar bulunmaktadır. Çekingen kişilik inançlarının, bozukluklara göre daha işlevsel bir basamakta yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, çekingen kişilik inançlarına sahip bireylerle yapılacak olan terapi seansları ve sosyal beceri eğitimleri, daha kısa sürede ve daha verimli sonuçlar verebilir.

Araştırmalar, çocukluk çağı ruhsal travmalarının nesilden nesle geçebileceğini göstermektedir. Erken dönemde ihmale uğrayan çocuk, ebeveyn olduğunda çocuğuna ihmalkar davranabilir. Bu davranışlara maruz kalan çocuk, yaşamının ilerleyen dönemlerinde çekingen kişilik inançları geliştirebilir. İhmal ve istismar döngüsünü kırmak ve kişilik inançlarının gelişimini önleyebilmek adına terapilerde ebeveynlerin yaşadığı çocukluk travmaları üzerinde durulabilir. Ebeveynlerin aşırı korumacı ve kontrolcü davranışlarının da çocuklarının sağlıklı gelişimine olumsuz yansımaları olduğu gözlenmektedir. Ebeveynin aşırı endişesi, çocuğun davranışlarına daha fazla karışmasına ve onu yaşının gerektirdiği sorumlulukları almaktan geride bırakmasına neden olabilir. Çocuk tek başına ve gerektirdiği becerileri öğrenmeden yetişebilir. Bunun önüne geçebilmek için ebeveynlere sahip oldukları bu kaygıyla nasıl başa çıkabileceklerine dair psikoeğitimler verilebilir, ebeveynlerle yapılan terapi seanslarında kaygı üzerinde durulabilir.

Son olarak mevcut araştırma, aracılık modelinin özellikle kaygılı bağlanma üzerinden sağlandığını göstermektedir. Çekingen kişilik inançlarıyla/ bozukluğuyla çalışan uzmanların hem bakım veren ile bağlanma hem de romantik ilişkilerde bağlanma stillerine dair danışandan/ hastadan bilgi alması ve ek olarak özellikle çocukluk çağında yaşanan duygusal istismar ve ebeveynin aşırı korumacı kontrolcü davranışlarının üzerinde durması, seansların daha verimli ilerlemesi ve gerekli bağlantıların sağlanması açısından önemli olabilir.

6.3 Gelecek Araştırmalara Öneriler

Mevcut araştırmada saptandığı üzere duygusal istismar çekingen kişilik inançlarının önemli yordayıcılarındanır. Bu durum, çocukluk ağı travmalarının duygusal türleri üzerinde durulması gerektiğini göstermektedir. Bir sonraki araştırmalar, duygusal istismar üzerinden modeller kurarak ilerleyebilirler.

Bunun yanında araştırma örneklemi, sınırlılıklarda da bahsedildiği üzere eşit bir dağılım göstermemektedir, bu dağılımın bir sonraki araştırmalarda sağlanması, genellenebilirlik bağlamında daha sağlam çıktılara ulaşılabilmesini kolaylaştırabilir. Mevcut araştırmada katılımcıların geçmişe dair anıları sorgulanmıştır. Araştırma katılımcıların hatırlayabildikleri ile sınırlıdır. Bu nedenle gelecekteki araştırmalar, boylamsal araştırma deseni kullanarak bu sınırlılığın önüne geçebilirler.

Son olarak, çekingen kişilik inançlarına odaklanacak çalışmaların, psikiyatrik ilaç kullanımı ve pandeminin etkileri gibi araştırma sonuçlarını etkileyebilecek maddeleri dışlama kriteri olarak belirlemesi ya da kontrol değişkeni olarak alması önerilmektedir.

6.4 Ailelere Öneriler

Araştırmaların vurguladığı üzere, çocukluk ağı travmaları nesiller arası aktarımla ilerleyebilmektedir. Bu bağlamda ebeveynin kendi ebeveyniyle ilişkisine göz gezdirmesi ve bu konuda destek arayışı önemlidir. Ebeveynler zaman zaman bir istismar ya da ihmal yaşadıklarını düşünmedikleri gibi, uyguladıklarını da düşünmeyebilir. Bu konuda farkındalık kazanmak için adımlar atılabilir, döngünün önüne geçilebilir.

Birçok kültürde ebeveynin çocuğu fiziksel olarak ihmal etmemesi ve temel bakımını sağlaması yeterli görölmektedir. Bu nedenle duygusal istismar ve ihmal durumu, görmezden gelinebilir ya da fark edilmemiş olabilir. Ailelere, ocukla kurulan iletişim, geçirilen zaman ve bu zamanın kalitesini değerlendirmeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrams, R. C. ve Horowitz, S. V. (1999). Personality disorders after age 50: A meta-analytic review of the literature. [50 yaşın ardından kişilik bozuklukları: Meta-analitik literatür taraması] E. Rosowsky, R.C. Abrams ve R. A. Zweig (Ed.). *Personality Disorders In Older Adults* [Geç Yetişkinlikte Kişilik Bozuklukları] (s. 55–65) içinde. Mahwah, NJ: LEA Publishers.
- Ainsworth, M. D. S. (1963). The development of infant-mother interaction among the Ganda [Ganda’da bebek-anne etkileşiminin gelişimi]. *Determinants of Infant Behavior*, 2, 67–112.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation* [Bağlanma örüntüleri: Yabancı duruma ilişkin psikolojik bir çalışma]. Sussex: Lawrence Erlbaum.
- Akın, A., Demirtaş, E. ve Özkan, S. (2020). *Ailede duygusal ihmal ölçeği (ADIÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. International Marmara Social Sciences Congress sunulan bildiri. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1, 95-119.
- Aktu, Y. (2016). Levinson’un kuramında ilk yetişkinlik döneminin yaşam yapısı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), 162-177.
- Alden L. E. (1989). Short-term structured treatment for avoidant personality disorder [Çekingen kişilik bozukluğu için kısa süreli yapılandırılmış terapiler]. *J Consult Clin Psychol*, 57, 756-764.
- Alden, L. E., Lapsa, J. M. ve Taylor, C. T. (2006). Avoidant Personality Disorder [Çekingen Kişilik Bozukluğu]. J. E. Fisher ve W. T. O’Donohue (Ed.), *Practitioners Guide to Evidence- Based Psychotherapy* [Kanıtı Dayalı Psikoterapi için Uygulayıcı Rehberi]. (s. 115-121) içinde. Boston: Springer.

- Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personality* [Kişilikte örüntü ve gelişim]. USA: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Alpaslan, A.H. (2011). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 15(2), 194-201.
- American Psychiatric Association. (1952). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* [Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı], (1. Baskı). Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association. (1966). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* [Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı], (2. Baskı). Washington, DC: Author
- American Psychiatric Association. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* [Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı], (3. Baskı.). Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association. (1987). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, revised* [Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-Revize Edilmiş] (3. Baskı.). Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* [Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı] (4. Baskı.). Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* [Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı], (5. Baskı.). Washington, DC: Author.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2005). *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması Elkitabı, Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı (DSM-IV-TR)*. Ertuğrul Köroğlu (Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Amies, P., Gelder, M. ve Shaw, P. (1983). Social phobia: A comparative clinical study [Sosyal fobi: Karşılaştırmalı klinik çalışması]. *British Journal of Psychiatry*, 142(2), 174-179.
- Arntz, A., Dreesen, L., Schouten, E. ve Weertman, A. (2004). Beliefs in personality disorders: A test with the Personality Disorder Belief Questionnaire [Kişilik bozukluklarında inançları: Kişilik Bozuklukları İnançları Ölçeği ile bir test]. *Behavior Research and Therapy*, 42(10), 1215–1225.
- Arslan, E. ve Teze, S. (2016). Bağlanma kuramı. N. Sargın, S. Avşaroğlu ve A. Ünal (Ed.), *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar* (s.71-90) içinde. Konya: Çizgi.

- Aslan, S. (2008). Kişilik, huy ve psikopatoloji. *Reviews, Cases and Hypotheses in Psychiatry, RCHP*, 2(1-2), 7–18.
- Baer, J. C. ve Martinez, C. D. (2006). Child maltreatment and insecure attachment: a meta-analysis [Çocuk istismarı ve güvensiz bağlanma: Bir meta-analiz]. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 24(3), 187-197.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective [Yakınıktan kaçınma: Bağlanma bakış açısı]. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147–178.
- Bartholomew, K. (1993). From childhood to adult relationships: Attachment theory and research [Çocukluk ilişkilerinden yetişkin ilişkilerine: Bağlanma teorisi ve araştırma]. S. Duck (Ed.), *Understanding relationship processes: Learning about relationships* (s. 30-62) içinde. London: Sage.
- Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model [Genç yetişkinlerde bağlama stilleri: Dörtlü modelin test edilmesi]. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Beck, A. T., Freeman, A., Davis, D. D. (2004). *Cognitive therapy of personality disorders* [Kişilik bozuklukları için bilişsel terapi] (2. Baskı.). New York, NY: The Guildford Press
- Beck, A.T., Butler, A., Brown, G. K., Dahlsgaard, K. K., Newman, C. F. ve Beck, J. S. (2001). Dysfunctional beliefs discriminate personality disorders [İşlevsiz inançlar kişilik bozukluklarını farklılaştırıyor]. *Behavior Research and Therapy*, 39(10), 1213-1225.
- Beck, J. S. (1998). Complex cognitive therapy treatment for personality disorder patients [Kişilik bozuklukları hastaları için kompleks bilişsel terapi]. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 62 (2), 170–194.
- Bernstein, D. P., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., Sapareto, E., & Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect [Çocuk ihmal ve istismarında yeni geriye dönük ölçümün güvenilirlik ve geçerliği]. *The American Journal of Psychiatry*, 151(8), 1132–1136.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A. ve Handelsman, L. (1998). Predicting personality pathology among adult patients with substance use disorders [Madde kullanım bozukluğu tanısı alan yetişkin hastalarda kişilik patolojisini yordamak]. *Addictive Behaviors*, 23(6), 855–868.
- Beyazova, U. ve Şahin, F. (2011). Çocuk İstismarı ve İhmali Terimleri. *Sözlük Dergisi*, 1-21.

- Bifulco, A., Kwon, J., Jacobs, C., Moran, P. M., Bunn, A., ve Beer, N. (2006). Adult attachment style as mediator between childhood neglect/abuse and adult depression and anxiety [Çocuk ihmal ve istismarı ile yetişkin depresyonu ve anksiyesi arasında yetişkin bağlanma stiline aracılığı]. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(10), 796–805.
- Bilge, Y. ve Sertel-Berk, H. Ö. (2017). Coodlige Eksen II Envanteri Plus'ta (CATI+) ye alan DSM-III-R, DSM-IV-TR ve DSM-5 kişilik bozuklukları alt ölçeklerinin Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53).
- Bilgen, F. M. ve Karasu, F. (2017). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ ihmal davranışları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 22-34.
- Blakely, T.J. ve Dziadosz, G.M. (2007). Social functioning: A sociological common base for social work practice [Sosyal işlevsellik: Sosyal çalışma uygulaması için sosyolojik bir temel]. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 34 (4), 151-168.
- Bogdan, R., Williamson, D. E. ve Hariri, A. R. (2012). Mineralocorticoid receptor Iso/Val (rs5522) genotype moderates the association between previous childhood emotional neglect and amygdala reactivity [Mineralocortikoid reseptör Iso/Val (rs5522) genotipinin çocukluk duygusal ihmali ve amygdala reaktivitesi ilişkisindeki düzenleyici rolü]. *American Journal of Psychiatry*, 169(5), 515-522.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation, anxiety and anger* [Bağlanma ve kayıp: Ayrılma, kaygı ve öfke]. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds* [Duygusal bağları kurmak ve yıkmak]. London: Tavistock.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., ve Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview [Yetişkin bağlanmanın öz bildirim dayalı ölçümü: Bütüncül bir gözden geçirme]. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Ed.), *Attachment theory and close relationships* [Bağlanma Teorisi ve İlişkiler] (s. 46–76) içinde. New York: The Guilford Press.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth [Bağlanma teorisinin temelleri: John Bowlby ve Mary Ainsworth]. *Developmental Psychology*, 28(5), 759–775.
- Bretherton, I. (2003). Mary Ainsworth: Insightful observer and courageous theoretician [Mary Ainsworth: Bilinçli bir gözlemci ve cesur bir teorisyen]. *Portraits of Pioneers in Psychology*, 5, 317–331.

- Briggs-Gowan, M. J., Carter, A. S., Clark, R., Augustyn, M., McCarthy, K. J., & Ford, J. D. (2010). Exposure to potentially traumatic events in early childhood: Differential links to emergent psychopathology [Çocuklukta potansiyel travmalara maruz kalma: Beliren psikopatolojide farklılaştırıcı bağlantılar]. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(10), 1132- 1140.
- Brown, E., Heimberg, R. ve Juster, H. (1995). Social phobia subtype and avoidant personality disorder: Effect on severity of social phobia, impairment, and outcome of cognitive behavioral treatment [Sosyal fobi alt boyutu ve çekingen kişilik bozukluğu: Sosyal fobinin etkisi, bozulmalar ve bilişsel davranışçı terapinin çıktıları]. *Behavior Therapy*, 26, 467- 486.
- Burger, M. J. (2015). *Personality* [Kişilik] (9. Baskı). Stamford: Cengage Learning.
- Burton, R. (2017). *Melankolinin Anatomisi: İkinci Fasikül*. İstanbul: Aylak Adam.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı- İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum* (15. Basım). Ankara: Pegem Akademi
- Caliso, J.A. ve Milner, J.S. (1992). Childhood history of abuse and child abuse screening [Çocuk istismarının tarihi ve incelemesi]. *Child Abuse & Neglect*, 16(5), 647-659.
- Cankardaş, S. (2008). Çocukluktan yetişkinliğe duygusal ihmal ve etkileri. *ONTO*, 15, 47-51.
- Carr, S.N. ve Francis, A.N.P. (2009). Do early maladaptive schemas mediate the relationship between childhood experiences and avoidant personality disorder features? A preliminary investigation in a non-clinical sample [Erken dönem uyumsuz şemaları çocukluk çağı deneyimleri ve çekingen kişilik bozukluğu özellikleri arasında aracılık etkisi gösterir mi? Klinik olmayan örneklem ile yapılan ön araştırma]. *Cognitive Therapy and Research*, 34(4), 343-358.
- Carver, C. S. (1997). Adult attachment and personality: Converging evidence and a new measure [Yetişkin bağlanma ve kişilik: Yakınsak kanıt ve yeni ölçüm]. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(8), 865–883.
- Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior [Bağlanmanın işleyen modelleri: Açıkama, duygu ve davranış için uygulamalar]. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(4), 810-832.
- Coodlidge, F. L. ve Segal, D. L. (1998). Evolution of personality disorder diagnosis in the diagnostic and statistical manual of mental disorders [Kişilik bozukluklarının mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabındaki evrimi]. *Clinical Psychology Review*, 18(5), 585-599.

- Corbitt, E.M. ve Widiger, T.A. (1995). Sex differences among the personality disorders: An exploration of the data [Kişilik bozukluklarında cinsiyet farklılıkları: Datanın açıklanması] . *Clinical Psychology: Science and Practice*, 2(3), 225-238.
- Crawford, T. N., Livesley, W. J., Jang, K. L., Shaver, P. R., Cohen, P., ve Ganiban, J. (2007). Insecure attachment and personality disorder: A twin study of adults [Güvensiz bağlanma ve kişilik bozuklukları: Yetişkinlerde ikiz çalışmaları]. *European Journal of Personality*, 21(2), 191–208.
- Crawford, T. N., Shaver, P. R., Cohen, P., Pilkonis, P. A., Gillath, O. ve Kasen, S. (2006). Self-reported attachment, interpersonal aggression, and personality disorder in a prospective community sample of adolescents and adults [Adölesanlardan ve yetişkinlerden oluşan potansiyel örnekleme öz bildirime dayalı bağlanma, kişiler arası agresyon ve kişilik bozuklukları]. *Journal of Personality Disorders*, 20(4), 331–351.
- Crittenden, P. M. (1999). Child neglect: Causes and contributions [Çocuk ihmali: Nedenleri ve sonuçları]. H. Dubowitz (Ed.), *Neglected Children: Research, Practice, and Policy* [İhmal Edilmiş Çocuklar: Araştırma, Uygulama ve Plan] (s. 47-68) içinde. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Crocq, M. A. (2013). Milestones in the history of personality disorders [Kişilik bozuklukları tarihinin yapı taşları]. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 15(2), 147-153. doi: 10.31887/DCNS.2013.15.2/macroq
- Cüceloğlu, D. (2016). *İnsan ve Davranışı*. Psikolojinin Temel Kavramları (28. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cox, B. J., Pagura, J., Stein, M. B. ve Sareen, J. (2009). The relationship between generalized social phobia and avoidant personality disorder in a national mental health survey [Uluslararası mental sağlık araştırmasında yaygın sosyal fobi ve çekingen kişilik bozukluğu ilişkisi]. *Depress Anxiety*. 26(4), 354–62.
- Çakır, İ. ve Bilge, Y. (2022). Çocukluk çağı travmaları ve kişilik bozuklukları: Davranışsal inhibisyon ve aktivasyon sistemlerinin aracı rolü. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8(62), 1518-1527.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de kadının çalışma yaşamından dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31, 25-47.
- Çolak, B., Kokurcan, A. ve Özsan-Hüseyin, H. (2010). DSM’ler boyunca travma karamının seyri. *Kric Dergisi*, 18(3), 19-26.
- Dalgar, G., Civil, F., Savaş, F. N. ve Şahin, A. (2022). Erken çocuklukta bağlanma: John Bowlby ve Mary Ainsworth açısından incelenmesi. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 5(1), 85-92.

- Danese, A. ve Baldwin, J. R. (2017). Hidden wounds? Inflammatory links between childhood trauma and psychopathology [Gizli Yaralar? Çocukluk çağı travması ve psikopatoloji arasındaki hastalıklı bağlantılar]. *Annual Reviews of Psychology*, 68, 517–44.
- de Carvalho, H.W., Pereira, R., Frozi, J., Bisol, L.W., Ottoni, G.L. ve Lara, D.R. (2015). Childhood trauma is associated with maladaptive personality traits [Çocukluk travmaları uyumsuz kişilik özellikleriyle bağlantılıdır]. *Child Abuse and Neglect*, 44, 18-25.
- De Paul, J. ve Guibert, M. (2008). Empathy and child neglect: A theoretical model [Empati ve çocuk ihmali: Kuramsal bir model]. *Child Abuse and Neglect*, 32(11), 1063-1071
- Dilbaz, N. (1997). Sosyal Fobi. *Psikiyatri Dünyası*, 1, 18-24.
- Dinleyici, M. ve Şahin-Dağlı, F. (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü. *Osmaniye Tıp Dergisi*, 38(2), 18-27.
- Egeland, B., ve Sroufe, L. A. (1981). Attachment and early maltreatment [Bağlanma ve erken dönem istismarı]. *Child Development*, 52(1), 44–52.
- Eikenaes, I., Egeland, J., Hummelen, B. ve Wilberg, T. (2015). Avoidant personality disorder versus social phobia: The significance of childhood neglect [Çekingen kişilik bozukluğu ve sosyal fobi karşılaştırması: Çocuk ihmalinin önemi]. *PLOS ONE*, 10(3). doi: 10.1371/journal.pone.0122846
- Ekselius, L., Tillfors, M., Furmark, T. ve Fredrikson, M. (2001). Personality disorders in the general population: DSM-IV and ICD-10 defined prevalence as related to sociodemographic profile [Genel popülasyonda kişilik bozuklukları: DSM-4 ve ICD-10 tanımına göre yaygınlık ve sosyodemografik profil]. *Personality and Individual Differences*, 30(2), 311–320.
- Emmelkamp, P. M., Benner, A., Kuipers, A., Feiertag, G. A., Koster, H. C. ve van Apeldoorn, F. J. (2006). Comparison of brief dynamic and cognitive-behavioural therapies in avoidant personality disorder [Kısa süreli- dinamik ve bilişsel davranışçı terapilerin çekingen kişilik bozukluğu bağlamında karşılaştırılması]. *Br J Psychiatry*, 189, 60-64.
- Erkuş, A. (1994). *Psikolojik Terimler Sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Ewen, R. B. (2009). *An Introduction to Theories of Personality* [Kişilik Teorilerine Giriş] (7. Baskı). Londra: Lawrence Erlbaum Associates
- Fraley, R. C. (2019). Attachment in adulthood: Recent developments, emerging debates, and future directions [Yetişkinlikte bağlanma: Güncel gelişmeler, ortaya çıkan tartışmaları ve gelecekteki yönü]. *Annual Review of Psychology*, 70(1), 401–422.

- Fraley, R. C. ve Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions [Yetişkin romantik bağlanma: Kuramsal gelişmeler, ortaya çıkan tartışmalar ve yanıtlanmayan sorular]. *Review of General Psychology*, 4(2), 132-154
- Fraley, R. C. ve Waller, N. G. (1998). Adult attachment patterns: A test of the typological model [Yetişkin bağlanma örüntüleri: Tipolojik modelin test edilmesi]. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Ed.), *Attachment theory and close relationships* (s. 77–114) içinde. The Guilford Press.
- Fraley, R. C., Waller, N. G. ve Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment [Öz bildirimle ilgili yetişkin bağlanma ölçümünde madde-yanıt teorisi analizi]. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350-365.
- Frances, A. (1980). The DSM-III personality disorders section: A commentary [DSM-3'te kişilik bozuklukları bölümü: Bir yorumlama]. *The American Journal of Psychiatry*, 137(9), 1050–1054.
- Friedman, H. S. ve Schustack, M. W. (2014). *Personality: Classic theories and modern research* [Kişilik: Klasik teoriler ve modern araştırmalar] (5. Baskı). Essex: Pearson.
- Furnham, A. ve Trickey, G. (2011). Sex differences in the dark side traits [Özelliklerin karanlık yanında cinsiyet farklılıkları]. *Personality and Individual Differences*, 50(4), 517-522.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference* [Windows İçin Adım Adım SPSS: Basit bir rehber ve kaynak] (10. Baskı.). Boston: Pearson.
- Gerring, R. J., & Zimbardo, P. G. (2013). *Psikoloji ve yaşam*. G. Sart Çev). Ankara: Nobel.
- Gibb, B. E., Wheeler, R., Alloy, L. B. ve Abramson, L. Y. (2001). Emotional, physical, and sexual maltreatment in childhood versus adolescence and personality dysfunction in young adulthood [Duygusal, fiziksel ve cinsel istismarın çocuklarda ve ergenlerde karşılaştırılması ve genç yetişkinlerde kişilik bozukluğu]. *Journal of Personality Disorders*, 15(6), 505-511.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework [Duygusal istismar ve ihmal (psikolojik kötüye kullanım): Kavramsal bir çerçeve]. *Child Abuse & Neglect*, 26(6), 697-714

- Grant, B.F., Hasin, D.S., Stinson, F.S., Dawson, D.A., Chou, S.P., Ruan, W.J. ve Pickering, R.P. (2004). Prevalence, correlates, and disability of personality disorders in the United States: Results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions [Birleşik Devletlerde kişilik bozukluklarının yaygınlığı, ilişkileri ve engelleri: Alkol ve bağlantılı durumlara dair yapılan uluslararası epidemiyolojik araştırmanın sonuçları]. *J Clin Psychiatry*, 65(7), 948-958.
- Grilo, C. M. ve Masheb, R. M. (2002). Childhood maltreatment and personality disorders in adult patients with binge eating disorder [Yeme bozukluğu olan yetişkin hastalarda çocuk istismarı ve kişilik bozuklukları]. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106(3), 183-188.
- Gutiérrez, F., Vall, G., Peri, J.P., Baillés, E., Ferraz, L., Gárriz, M. ve Caseras, X. (2012). Personality disorder features through the life course [Yaşam boyu kişilik bozuklukları özellikleri]. *Journal of Personality Disorders*, 26, 763-774.
- Güleç, V. Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 2(1), 105-120.
- Habke, A. M., Hewitt, P. L., Norton, G. R. ve Asmundson, G. (1997). The social phobia and social interaction anxiety scales: An exploration of the dimensions of social anxiety and sex differences in structure and relations with pathology [Sosyal fobi ve sosyal etkileşim anksiyetesi ölçekleri: Sosyal anksiyete boyutunun açıklanması, yapıdaki cinsiyet farklılıkları ve patolojiyle ilişkisi]. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 19(1), 21-39.
- Hageman, T. K., Francis, A. J. P., Field, A. M. ve Carr, S. N. (2015). Links between childhood experiences and avoidant personality disorder symptomatology [Çocukluk yaşantıları ve çekingen kişilik bozukluğu semptomları arasındaki bağlantılar]. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 15(1), 101-116.
- Hancı, İ. H. (2002). *Adli Tıp ve Adli Bilimler*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin yayıncılık; 263-284
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* [Aracılık, düzenleme ve koşullu process analizine giriş: Regresyon temelli bir yaklaşım]. New York, NY: The Guilford Press.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1987). Conceptualizing romantic love as an attachment process [Romantik aşkı bağlanma süreci olarak kavramsallaştırma]. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Hazan, C. ve Shaver, P.R. (1994). Bağlanma: Yakın ilişkilerle ilgili araştırmalar için çerçeve. A. Dönmez (Çev.). *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.

- Helvacı-Çelik, F. G. ve Hocaoğlu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: Bir gözden geçirme. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(4), 695-711.
- Herman, J. H. (2016). *Travma ve İyileşme* (4. Baskı.). T. Tosun (Çev.). İstanbul: Literatür Kitapevi
- Horney, K. (1937). *Neurotic Personality of Our Time* [Çağımızın Nevrotik Kişiliği]. New York: W. W. Norton & Co., Inc.
- Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect: Attachment, Development and Intervention* [Çocuk İstismarı ve İhmali: Gelişim ve Önleme]. London: Red Globe Press.
- İşeri, E. (2008). *Cinsel istismar*. F. Ç. Çetin, B. Pehlivanürk, F. Ünal, R. Uslu, E. İşeri, T. Türkbay, A. Coşkun, S. Miral ve N. Motavallı (Ed.). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*. (1.Baskı) (s. 470-477) içinde, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Johnson, C. F. (2000). Abuse and Neglect of Children [Çocuk İstismarı ve İhmali]. R.E. Behrman, R.M. Kliegman ve A.M. Arvin (Ed.). *Nelson Textbook of Pediatrics* (16. Baskı.) içinde. Philadelphia: WB Saunders.
- Johnson, D. M., Sheahan, T. C. ve Chard, K. M. (2003). Personality disorders, coping strategies, and posttraumatic stress disorder in women with histories of childhood sexual abuse [Çocukluk çağı istismar yaşantısı olan kadınlarda kişilik bozuklukları, baş etme stratejileri ve travma sonrası stres bozukluğu]. *Journal of Child Sexual Abuse*, 12(2), 19–39.
- Johnson, J. G., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E. M. ve Bernstein, D. P. (1999). Childhood maltreatment increases risk for personality disorders during early adulthood [Çocukluk çağı istismarı genç yetişkinlikte kişilik bozukluğu riskini arttırıyor]. *Arch Gen Psychiatry*, 56(7), 600-606.
- Johnson, J. G., Smailes, E. M., Cohen, P., Brown, J. ve Bernstein, D. P. (2000). Associations between four types of childhood neglect and personality disorder symptoms during adolescence and early adulthood: Findings of a community-based longitudinal study [Ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde dört çocukluk çağı ihmalinin ve çekingen kişilik bozukluğu semptomlarının ilişkisi: Toplum temelli boylamsal çalışmanın sonuçları]. *Journal of Personality Disorders*, 14(2), 171-187.
- Joyce, P. R., Mckenzie, J. M., Luty, S. E., Mulder, R. T., Carter, J. D., Sullivan, P. F. ve Robert Cloninger, C. (2003). Temperament, childhood environment and psychopathology as risk factors for avoidant and borderline personality disorders [Çekingen kişilik bozukluğunun risk faktörleri olarak mizaç, çevre ve psikopatoloji]. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 37(6), 756–764

- Joyce, P. R., Rogers, G. R., Miller, A. L., Mulder, R. T., Luty, S. E. ve Kennedy, M. A. (2003). Polymorphisms of DRD4 and DRD3 and risk of avoidant and obsessive personality traits and disorders [Çekingen ve obsesif kişilik özellikleri ve bozukluklarının risk faktörleri olarak DRD4 ve DRD3 polimorfizmleri]. *Psychiatry Research*, 119(1-2), 1-10.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Kaynak-Demir, H., Dereboy, F. ve Dereboy, Ç. (2009). Gençlerde kimlik bocalaması ve psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20, 227-235.
- Kesebir, S., Özdoğan-Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Köroğlu, E. ve Bayraktar, S. (2010). *Kişilik Bozuklukları* (2. Baskı). Ankara: HYB Basım Yayın.
- Kulaksızoğlu, A. (2020) *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kütük, M. Ö. ve Bilaç, Ö. (2017). Çocuklarda ve adölesanlarda duygusal istismar ve ihmal. *Türkiye Klinikleri Çocuk Psikiyatrisi-Özel Konular*, 3(3), 181-187.
- Lassri, D., Luyten, P., Cohen, G., ve Shahar, G. (2016). The effect of childhood emotional maltreatment on romantic relationships in young adulthood: A double mediation model involving self-criticism and attachment [Çocukluk çağı duygusal istismarının genç yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkiler üzerine etkisi: Özeleştirici ve bağlanmayı içeren çift aracılık modeli]. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 8(4), 504–511.
- Levendosky, A. A., Bogat, G. A., & Huth-Bocks, A. C. (2011). The influence of domestic violence on the development of the attachment relationship between mother and young child [Anne ve çocuğun bağlanma ilişkisinin gelişiminde aile içi şiddetin etkisi]. *Psychoanalytic Psychology*, 28(4), 512–527.
- Levinson, D. J. (1986). *A Conception of Adult Development* [Yetişkinlikte Gelişim Kavramı]. *American Psychologist*, 41(1), 3-13.
- Levy, K. (2005). The implications of attachment theory and research for understanding borderline personality disorder [Bağlanma teorisinin uygulamaları ve sınırda kişilik bozukluğunu anlamak için yapılan araştırmalar]. *Development and Psychopathology*, 17(4), 959-986.
- Levy, K. N., Johnson, B. N., Clouthier, T. L., Scala, J. W., & Temes, C. M. (2015). An attachment theoretical framework for personality disorders [Bağlanmanın teorik çerçevesinden kişilik bozuklukları]. *Canadian Psychology / Psychologie Canadienne*, 56(2), 197–207.

- Linzdey, G. Thampson, R.F. ve Spring, B. (1989). *Gelişim Psikolojisi: Kuramlar, Yöntemler ve Yaşamın İlk Yılları*. F. Çok (Çev.). *Development Psychology: Theory, Methods and Early Life* (s. 641-670) içinde. New York: Worth Publishers.
- Lobbestael, J., Arntz, A., & Bernstein, D. P. (2010). Disentangling the relationship between different types of childhood maltreatment and personality disorders [Farklı türdeki çocukluk çağı istismarı ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi çözümlemek]. *Journal of Personality Disorders*, 24(3), 285-295.
- Loranger, A. W., Janca, A. ve Sartorius N. (Ed.). (1997). *Assessment and Diagnosis of Personality Disorders* [Kişilik Bozukluklarının Ölçümü ve Tanısı]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lorenzini, N. ve Fonagy, P. (2013). Attachment and personality disorders: A short review [Bağlanma ve kişilik bozuklukları: Kısa bir gözden geçirme]. *FOCUS: The Journal of Lifelong Learning in Psychiatry*, 11(2), 155-166.
- Lynam, D.R. ve Widiger, T. A. (2007). Using a general model of personality to understand sex differences in the personality disorders [Kişilik bozukluklarında cinsiyet farklılıklarını anlayabilmek için genel kişilik modelini kullanmak]. *Journal of Personality Disorders*, 21(6), 583-602.
- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies [Bağlanma organizasyonuna ilişkin kültürler arası çalışmaları: Güncel araştırmalar, değişen metodolojiler ve koşullu stratejiler konsepti]. *Human Development*, 33(1), 48-61.
- Mayer, J. D. (2005). A tale of two visions: Can a new view of personality help integrate psychology? [İki bakış açısının hikayesi: Kişiliğe yeni bir bakış açısı psikolojide bütünleşmeye yardımcı olabilir mi?]. *American Psychologist*, 60(4), 294-307.
- Mayer, J. D. (2007). Asserting the definition of personality [Kişiliğin tanımını öne sürmek]. *The Online Newsletter for Personality Science*, 1-4.
- McAdams, D. P., ve Pals, J. L. (2006). A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality [Yeni Beş Büyük: Kişiliğin temel prensipleri]. *American Psychologist*, 61(3), 204-217.
- Meyer, B., Pilkonis, P. A., Proietti, J. M., Heape, C. L. ve Egan, M. (2001). Attachment styles and personality disorders as predictors of symptom course [Semptom kümesinin yordayıcıları olarak bağlanma ve kişilik bozuklukları]. *Journal of Personality Disorders*, 15(5), 371-389.
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S., ve Ramnath, N. (2004). *Personality Disorders in Modern Life* [Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları] (2. Baskı). New Jersey: John Wiley & Sons.

- Muşdal- Çelebi, B. ve Polat, A. (2018). Çocukluk çağı travmatik yaşantıların, yetişkin bağlanma stillerinin ve psikolojik iyi oluşun evlilik doyumu üzerindeki etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 29-34.
- Müller, L.E., Bertsch, K., Bülow, K., Herpertz, S.C. ve Buchheim, A. (2018). Emotional neglect in childhood shapes social dysfunctioning in adults by influencing the oxytocin and the attachment system: Results from a population-based study [Çocukluk çağında yaşanan duygusal ihmal oksitosini ve bağlanma sistemini etkileyerek yetişkinlik dönemindeki sosyal işlevsizliği şekillendiriyor]. *Internal Journal of Psychophysiology*, 146, 73-80.
- National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect (2003). *Recognizing Child Abuse and Neglect: Signs and Symptoms* [Çocuk istismar ve ihmalini farketmek: İşaretler ve semptomlar]. Washington, DC: US Department of Health and Human Services.
- Neumann, E., Rohmann, E. ve Bierhoff, H. W. (2007). Development and validation of scales for measuring avoidance and anxiety in romantic relationships [Romantik ilişkilerdeki kaçınma ve kaygıyı ölçen araçların gelişimi ve geçerliliği]. *Diagnostica*, 53, 33-47.
- Neumann, E. (2017). Emotional abuse in childhood and attachment anxiety in adult romantic relationships as predictors of personality disorders [Kişilik bozukluklarının yordayıcıları olarak çocukluk çağındaki duygusal istismar ve yetişkinlik dönemi romantik ilişkilerindeki bağlanma]. *Journal of Aggression*, 26(4), 430-443.
- Noyan, H. ve Sertel-Berk, H.Ö. (2007). *Ergenlerde sosyal fobi, içe ve dışa dönük kişilik özellikleri ve okul başarı durumu*. 12. Ulusal Psikoloji Öğrencileri Kongresinde sunulan bildiri. Yakın Doğu Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.
- O'Connell, A.N. (1980). Karen Horney: Theorist in psychoanalysis and feminine psychology [Karen Horney: Psikoanaliz ve feminen psikoloji teorisyeni]. *Psychology of Women Quarterly*, 5(1), 81-93.
- Olsson, I. ve Dahl, A.A. (2012). Avoidant personality problems—their association with somatic and mental health, lifestyle, and social network . A community-based study [Çekingen kişilik problemleri- somatizasyon, mental sağlık, yaşam tarzı ve sosyal ağlarla ilişkileri. Toplum temelli araştırma]. *Comprehensive Psychiatry*, 53(6), 813-821.
- Özgentürk, İ. (2014). Child abuse and neglect [Çocuk istismarı ve ihmal]. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 265-278.
- Öztürk E, Türel, F.İ. ve Oğur, E. (2020). *Psikotarih ve bağlanma kuramı*. E. Öztürk (Ed.), *Psikotarih* (s. 63-71) içinde. Ankara: Türkiye Klinikleri.

- Paris, J. (1998). Does childhood trauma cause personality disorders in adults? [Çocukluk çağı travması, yetişkinlik döneminde kişilik bozukluklarına sebep oluyor mu?]. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 43(2), 148-153.
- Parker, G., Roy, K., Wilhelm, K., Mitchell, P., Austin, M. P. ve Hadzi-Pavlovic, D. (1999). An exploration of links between early parenting experiences and personality disorder type and disordered personality functioning [Erken ebeveynlik, kişilik bozukluğu türü ve hastalıklı kişilik işleyişi arasındaki linkleri açıklamak]. *Journal of Personality Disorders*, 13(4), 361-374.
- Pederson, C.L. ve Wilson, J.F. (2009). Childhood emotional neglect related to posttraumatic stress disorder symptoms and body mass index in adult women [Çocuk ihmali yetişkin kadınlarda travma sonrası stres bozukluğu ve beden kitle indeksi ile ilişkilidir]. *Psychological Reports*, 105(1), 111-126.
- Perrota, G. (2021). Avoidant personality disorder: Definition, clinical and neurobiological profiles, differential diagnosis and therapeutic framework [Çekingen kişilik bozukluğu: Tanım, klinik ve nörobiyolojik profil, ayırıcı tanı ve terapötik çerçeve]. *Journal of Neurology, Neurological Science and Disorders*, 7(1), 1- 5.
- Perry, B. D. (2013). Bonding and attachment in maltreated children: Consequences of emotional neglect in childhood [İstismara uğramış çocuklarda bağ kurma ve bağlanma: Çocukluk çağı duygusal ihmalinin sonuçları]. Houston, TX: The Child Trauma Academy.
- Pervin, L. A., Cervone, D. ve John, O. P. (2005). *Personality: Theory and Research* [Kişilik: Teori ve Araştırma] (9. Baskı.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Raby, K., Labella, M., Martin, J., Carlson, E. ve Roisman, G. (2017). Childhood abuse and neglect and insecure attachment states of mind in adulthood: Prospective, longitudinal evidence from a high-risk sample [Çocuk istismarı, ihmali ve yetişkinlik döneminde güvensiz bağlanma: Yüksek risk grubuyla yürütülen geleceğe yönelik boylamsal araştırma]. *Development and Psychopathology*, 29(2), 347-363.
- Raczek, S. W. (1992). Childhood abuse and personality disorders [Çocukluk çağı istismarı ve kişilik bozuklukları]. *Journal of Personality Disorders*, 6(2), 109- 116.
- Reddy, M.K., Pickett, S. M. ve Orcutt, H. K. (2002). Experiential avoidance as a mediator in the relationship between childhood psychological abuse and current mental health symptoms in college students [Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı psikolojik istismarı ve şu anki mental sağlık arasındaki ilişkide tecrübeye dayanan kaçınmanın aracı etkisi]. *Journal of Emotional Abuse*, 6, 67-85.
- Rees, C. (2008). The influence of emotional neglect on development [Duygusal ihmalin gelişim üzerine etkisi] . *Paediatrics and Child Health*, 18(12), 527-534.

- Reeves, M., & Taylor, J. (2007). Specific relationships between core beliefs and personality disorder symptoms in a non-clinical sample [Klinik olmayan örnekleme temel inançlar ve kişilik bozuklukları arasındaki spesifik ilişkiler]. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 14(2), 96-104.
- Robert, M. A. ve Hirschfeld, M. D. (1999). Personality disorders and depression: Comorbidity [Kişilik bozuklukları ve depresyon: Eş tanı]. *Depression & Anxiety*, 10(4), 142-146.
- Sadock B.J. ve Sadock V.A. (2004). *Problems related to abuse and neglect* [İstismar ve ihmalle ilişkili problemler]. R. Cancro (Ed.). Kaplan & Sadock's Concise Textbook of Clinical Psychiatry (9. Baskı). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.
- Sansone, R. A., & Sansone L.A. (2007). Childhood trauma, borderline personality and eating disorders: A developmental cascade [Çocukluk çağı travması, sınırda kişilik bozukluğu ve yeme bozuklukları: Gelişimsel bir basamak]. *The Journal of Treatment & Prevention*, 15(4), 333-346.
- Sarkar, J. ve Adshead, G. (2012). The nature of personality disorders [Kişilik bozukluklarının doğası]. *Clinical in Personality Disorders* (s. 3-20) içinde. London: RCPsych Publications.
- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.
- Sevinçok, L., Dereboy, F. ve Dereboy, Ç. (1998). Çekingen kişilik bozukluğunun klinik özellikleri ve tedavisi. *Klinik Psikiyatri*, 1, 22-26.
- Sevi-Tok, E.S. ve Arkar, H. (2012). Psikobiyolojik Kişilik Modeli ile Beş Faktör Kişilik Kuramının Türk örnekleminde karşılaştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 262-269.
- Sezer-Katar, K., Gökçen-Gündoğmuş, A. ve Örsel, S. (2022). Kişilik İnançları ve DSM-5'e göre boyutsal kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin araştırılması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler ve Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 136-146.
- Sheldon, A. E. R ve West, M. (1990) Attachment pathology and low social skills in avoidant personality disorder: An exploratory study [Çekingen kişilik bozukluğunda bağlanma patolojisi ve düşük sosyal beceriler: Açımlayıcı bir araştırma]. *The Canadian Journal of Psychiatry*. 35(7), 596-599.
- Simanowitz, V. ve Pearce, P. (2003). *Personality Development* [Kişilik Gelişimi]. Berkshire: Open University Press.
- Solyom L., Ledwidge, B. ve Solyom, C. (1986). Delineating social phobia [Sosyal fobiyi betimlemek]. *Br J Psychiatry*, 149, 464-470.

- Soyuer, F. ve Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve fiziksel aktivite. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(3), 219-224.
- Stein, M. B., Walker, J. R., & Forde, D. R. (1994). Setting diagnostic thresholds for social phobia: Considerations from a community survey of social phobia [Sosyal fobi için tanısal sınırlandırma: Toplum temelli sosyal fobi araştırmasında değerlendirmeler]. *American Journal of Psychiatry*, 151, 408-412.
- Subaşı, N. G. ve Kazan, H. (2020). Çocukluk dönemi bağlanma stillerinin yetişkin iletişimindeki etkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication- TOJDAC*, 10(2), 147- 162.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Sümer, N., Ünal, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R. ve Çekem, B. (2009). Bağlanma ve psikopatoloji: Bağlanma boyutlarının depresyon, panik bozukluk ve obsesif kompulsif bozuklukla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 38..pdf
- Şar, V. (1998). Kötüye Kullanım ve İhmalle ilişkili Sorunlar. E. Köroğlu ve C.Güleç (Ed.). *Psikiyatri Temel Kitabı* (Cilt. 2) (s. 823-833) içinde. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Şar, V., Necef, I., Mutluer, T., Fatih, P. ve Türk-Kurtça, T. (2021). A revised and expanded version of the Turkish childhood trauma questionnaire (CTQ-33): Overprotection-overcontrol as additional factor [Çocukluk travmaları ölçeğinin (Türkçe) revize edilmiş ve genişletilmiş versiyonu (CTQ-33): Ek faktörler olarak aşırı koruma ve aşırı kontrol]. *Journal of Trauma & Dissociation*, 22(1), 35-51.
- Şar, V., Öztürk, E. ve İkikardeş, E. (2012). Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri J Med Sci.*, 32(4), 1054-1063.
- Şener, N. (2021). *Yeme bozuklukları ile kişilik inançları arasındaki ilişki: çocukluk çağı travmalarının aracı rolü* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Şenol, Y. ve Akdeniz, M. (2010). Yaşlılık ve koruyucu tıp. *GeroFam*, 1(1), 49-68.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA* [ANOVA kullanan deneysel araştırmalar]. Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82-86.
- Taymur, İ. ve Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154-177.

- Thomasgard, M. ve Metz, W.P. (1993). Parental overprotection revisited [Ebeveynin aşırı korumacılığını gözden geçirme]. *Child Psychiatry and Human Development*, 24, 67–80.
- Topal, İ. O., Altunay, İ. K. ve Mercan, S. (2004). Kronik ürtikerli hastalarda kişilik bozuklukları, anksiyete ve depresyon. *Klinik Psikiyatri*, 7, 199-209.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3, 76-80.
- Tran, G. Q. ve Chambless, D. L. (1995). Psychopathology of social phobia: Effects of subtype and of avoidant personality disorder [Sosyal fobinin psikopatolojisi: Altboyutun ve çekingen kişilik bozukluğunun etkileri]. *Journal of Anxiety Disorders*, 9(6), 489-501.
- Trull, T. J. ve Durrett, C. A. (2005). Categorical and dimensional models of personality disorder [Kişilik bozukluklarına kategorik ve boyutsal yaklaşım]. *Annual Review Clinical Psychology*, 1, 355– 380.
- Türkçapar, M. H., Örsel, S., Uğurlu, M., Sargın, E., Turhan, M., Akkoyunlu, S., ... Karakaş, G. (2007). Kişilik inanç ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri*, 10, 177-191.
- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*, 19(1), 24-39.
- Unger, J.A.M. ve De Luca, R.V. The relationship between childhood physical abuse and adult attachment styles [Çocukluk çağı fiziksel istismarı ve yetişkin bağlanma stilleri arasındaki ilişki]. *J Fam Viol*, 29, 223–234.
- Üstündağ, A. (2020). Duygusal ihmal ve istismara uzmanların bakış açısı. *Journal of Economy Culture and Society*, 61, 125-140.
- van der Kolk, B. (2018). The John Bowlby Memorial Lecture 2006. Developmental trauma disorder: A new, rational diagnosis for children with complex trauma histories 1 [John Bowlby Anısına Bir Ders, 2006. Gelişimsel travma bozukluğu: Kompleks travmaya yaşantısına sahip çocuklara yeni rasyonel tanı]. *Trauma and Attachment* (s. 45-60) içinde. London: Routhledge.
- van Velzen, C. J. M., Emmelkamp, P. M. G. ve Scholing A. (1997). The impact of personality disorders on behavioral treatment outcome for social phobia [Kişilik bozukluklarının sosyal fobiye davranışsal tedavi sonuçlarına etkisi]. *Behaviour Research and Therapy*, 35, 889-900.
- Weinbrecht, A., Schulze, L., Boettcher, J. ve Renneberg, B. (2016). Avoidant personality disorder: A current review [Çekingen kişilik bozukluğu: Güncel bir gözden geçirme]. *Current Psychiatry Reports*, 18(3).

- West, M., Rose, M. S. ve Sheldon-Keller, A. (1994). Assessment of patterns of insecure attachment in adults and application to dependent and schizoid personality disorders [Güvensiz yetişkin bağlanma örüntülerinin ölçümü ve bağımlı ve şizoid kişilik bozuklukları üzerindeki uygulamaları]. *Journal of Personality Disorders*, 8(3), 249–256.
- Wilberg, T., Urnes, Ø., Friis, S., Pedersen, G. ve Karterud, S. (1999). Borderline and avoidant personality disorders and the five-factor model of personality: A comparison between DSM-IV diagnoses and NEO-PI-R [Sınırdaki ve çekingen kişilik bozuklukları ile kişiliğin beş faktör modeli: DSM-4 teşhisi ve NEO-PI-R karşılaştırması]. *Journal of Personality Disorders*, 13(3), 226–240.
- Wilson, J. P. ve Lindy, J. D. (2013). *Trauma, Culture, and Metaphor: Pathways of Transformation and Integration* [Travma, Kültür ve Metafor: Dönüşüm ve İntegrasyon Yolu]. UK: Routledge.
- Wong, P. T. P. (2006). Existential and humanistic theories [Varoluşsal ve hümanistik teoriler]. J. C. Thomas, D. L. Segal ve M. Hersen (Ed.), *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology* [Kişiliğin ve Psikopatolojinin Kapsamlı El Kitabı] (s.192–211) içinde. John Wiley & Sons Inc.
- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W.-C. ve Chu, B. C. (2002). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions [Ebeveynlik ve çocukluk anksiyetesi: Teori, ampirik sonuçlar ve geleceğe yönelik öneriler]. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(1), 134-151.
- Wright, M.O.D., Crawford, E. ve Del Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas [Üniversite öğrencileri arasında çocukluk çağında yaşanan duygusal istismar ve ileri dönemdeki psikolojik sıkıntılar: Uyumsuz şemaların aracı rolü]. *Child Abuse and Neglect*, 33(1), 59-68
- Yağmur, F. (2008). Çocuk istismar ve ihmali. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 12, 71-78.
- Yaltkaya, K., Balkan, S., Oğuz, Y. (2000). *Nöroloji Ders Kitabı*. Palme Yayıncılık. Ankara; 321-325.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2012). *Kişilik kuramları* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldızhan, E. (2017). Bağlanma teorisi ve bağlanma bozukluklarına genel bir bakış. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 22(1), 66-73.
- Yoldaş, C. (2018). *Sosyal anksiyete bozukluğu tanılı hastalarda çekingen kişilik bozukluğu eştanısı olan ve olmayan grupta erişkin dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu sıklığı ve alt tipleri arasındaki ilişki* (Uzmanlık Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Aydın.

- Yurdakök, K. ve İnce, O. (2010). Duygusal istismar ve ihmal. *Katkı Pediatri Dergisi*, 32(4), 423-433.
- Zayas, V., Mischel, W., Shoda, Y., ve Aber, J. L. (2011). Roots of adult attachment: Maternal caregiving at 18 months predicts adult peer and partner attachment [Yetişkin bağlanmanın temelleri: 18 aylık dönemde anneden alınan bakım, yetişkinlikteki akran ve partner ile bağlanmayı yorduyor]. *Social Psychological and Personality Science*, 2(3), 289–297.
- Zhang, T., Chow, A., Wang, L., Dai, Y. ve Xiao, Z. (2012). Role of childhood traumatic experience in personality disorders in China [Çin örneklemeyle yapılan araştırmada çocukluk çağı travma deneyiminin kişilik bozuklukları üzerindeki rolü]. *Comprehensive Psychiatry*, 53(6), 829–836.
- Zimmerman, M., Rothschild, L. ve Chelminski I. (2005). The prevalence of DSM-IV personality disorders in psychiatric outpatients [DSM-4 kişilik bozukluklarının psikiyatrik hastalarda yaygınlığı]. *Am J Psychiatry*, 162(10), 1911–1918.

EKLER

EK A BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Sizi, Çocukluk çağı yaşantılarının bağlanma ve kişilik inançları ile ilişkisini incelediğimiz araştırmaya davet etmekteyiz. İncelediğiniz form size araştırmanın neden ve nasıl yapılacağına dair bilgi vermek amacıyla tasarlanmıştır. Dikkatle okumamızı rica ederiz. Bu tez araştırması, Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü/ Yetişkin Alt Dalı Dr. Öğr. Üyesi Miray Akyunus danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Yağmur Aksoy tarafından yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, yetişkin bağlanma stillerinin çocukluk çağı yaşantıları ve kişilik inançları ilişkisindeki rolünü incelemektir. Araştırmada kimliğinize dair bilgiler alınmayacaktır. Verdiğiniz bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecektir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır, katılım sırasında sizi rahatsız eden bir soruyla karşılaşırsanız, araştırmayı yarıda bırakabilirsiniz. Araştırmaya gönüllü olarak katılım sağladığınız için teşekkür ederiz.

() Şartları okudum ve kabul ediyorum.

() Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman sorulara yanıt vermeyi bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

EK B SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz:

Kadın ()

Erkek ()

Diğer ()

Belirtmek İstemiyorum ()

2. Doğum tarihiniz:/...../.....

3. Eğitim durumunuz (mezunu olduğunuz eğitim düzeyini belirtiniz):

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Üniversite ()

Yüksek Lisans ()

Doktora ()

4. İlişki durumunuz:

Evli ()

Partneriyle birlikte yaşıyor ()

İlişkisi var ()

Bekar ()

Boşanmış ()

Eşinden ayrı yaşıyor ()

Diğer ()

5. Ailenizin ekonomik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Alt ()

Alt-Orta ()

Orta ()

Üst-Orta ()

Üst ()

6. Çalışma durumunuz

Evet () Hayır ()

7. Düzenli olarak kullandığımız bir ilaç var mı? Varsa belirtiniz.

Evet () Hayır ()

İlacın ismi:

8. Psikolojik/ psikiyatrik bir tanınız var mı? Varsa belirtiniz.

Evet () Hayır ()

Tanı:

9. Psikiyatrik/ psikolojik tedavi gördünüz mü?

Evet () Hayır ()

**EK C KİŞİLİK İNANÇLARI ÖLÇEĞİ, ÇEKİNGEN KİŞİLİK
İNANÇLARI ALT BOYUTU**

	NE KADAR İNANIYORSUNUZ?				
	Tümüyle	Çok Fazla	Orta Derecede	Biraz	Hiç
1. İnsanlarla ilişkilerde beceriksiz, işte veya sosyal hayatta istenilmeyen birisiyim.	4	3	2	1	0
2. Diğer insanlar eleştirel, soğuk, aşağılayıcı ya da dışlayıcı olabilirler.	4	3	2	1	0
3. Rahatsızlık verici duygulara katlanamam.	4	3	2	1	0
4. İnsanlar bana yakınlaşırlarsa, benim “gerçekten” ne olduğum ortaya çıkar ve benden uzaklaşırlar.	4	3	2	1	0
5. Aşağılanma veya yetersizlikle karşılaşmak katlanılmaz bir şeydir.	4	3	2	1	0
6. Ne pahasına olursa olsun rahatsızlık verici durumlardan kaçınmalıyım.	4	3	2	1	0

7. Rahatsızlık verici bir şey hisseder ya da düşünürsem bunu zihnimden atmaya çalışmalı veya dikkatimi başka yere vermeliyim (örneğin, başka şeyler düşünmek, içki içmek, ilaç almak, ya da televizyon seyretmek gibi).	4	3	2	1	0
8. Başkalarının dikkatini çektiğim durumlardan kaçınmalı ve mümkün olduğunca göze çarpmamalıyım.	4	3	2	1	0
9. Rahatsız edici duygular giderek artar ve kontrolden çıkar.	4	3	2	1	0
10. Başkaları beni eleştiriyorsa bunda haklıdırlar.	4	3	2	1	0
11. Başarısız olunacak bir işle uğraşmaktansa hiçbir şey yapmamak daha iyidir.	4	3	2	1	0
12. Bir sorun üzerinde düşünmezsem onunla ilgili bir şey yapmam da gerekmez.	4	3	2	1	0
13. İnsanlarla ilişkilerimde herhangi bir gerginlik işareti, bu ilişkinin kötüye gideceğini gösterir, bu nedenle o ilişkiyi bitirmeliyim.	4	3	2	1	0
14. Eğer bir sorunu görmezden gelirim o sorun ortadan kalkar.	4	3	2	1	0

EK D ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMA ÖLÇEĞİ

Her bir madde için aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz:

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

Çocukluğumda ya da ergenliğimde...

1)Yeterli yemeğim olurdu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

2) Gündelik bakım ve güvenliğim sağlanıyordu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

3) Anne ya da babam kendilerine layık olmadığımı ifade ederlerdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

4) Fiziksel ihtiyaçlarım tam olarak karşılanırdı.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

5) Ailemde sorunlarımı paylaşabileceğim biri vardı

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

6) Üst baş açısından bakımsızdım.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

7) Sevildiğimi hissediyordum.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

8) Anne ya da babam kendimden utanmama neden olurdu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

EK E YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ- II

1. Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.
2. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.
3. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.
4. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda kendimi rahat hissederim.
5. Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği duygusuna kapılırım.
6. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak bana zor gelir.
7. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemsemişim kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.
8. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda çok rahatımdır.
9. Sıklıkla birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.
10. Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissederim.
11. İlişkilerimi çok kafama takarım.
12. Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.
13. Benden uzakta olduğunda, birlikte olduğum kişinin başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.
14. Romantik ilişkide olduğum kişi benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.

15. Romantik ilişkide olduğum kişilere duygularımı gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyler, hissetmeyeceğinden korkarım.
16. Birlikte olduğum kişiyle kolayca yakınlaşabilirim.
17. Birlikte olduğum kişinin beni terk edeceğinden pek endişe duymam.
18. Birlikte olduğum kişiyle yakınlaşmak bana zor gelmez.
19. Romantik ilişkide olduğum kişi kendime olan güvenimi sarsar.
20. Genellikle, birlikte olduğum kişiyle sorunlarımı ve kaygılarımı tartışırım.
21. Terk edilmekten pek korkmam.
22. Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden yardım istemek bana iyi gelir.
23. Birlikte olduğum kişinin, bana istediğim kadar yakın olmadığını düşünürüm.
24. Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyimi anlatırım.
25. Romantik ilişkide olduğum kişiler bazen bana olan duygularını sebepsiz yere değiştirirler.
26. Başımdan geçenleri birlikte olduğum kişiyle konuşurum.
27. Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır.
28. Birlikte olduğum kişiler benimle çok yakınlaştığında gergin hissederim.
29. Romantik ilişkide olduğum bir kişi beni yakından tanıdıka, benden hoşlanmayacağından korkarım.
30. Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanma konusunda rahatımdır.
31. Birlikte olduğum kişiden ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkelenendirir.
32. Romantik ilişkide olduğum kişiye güvenip inanmak benim için kolaydır.
33. Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım.
34. Birlikte olduğum kişiye şefkat göstermek benim için kolaydır.

35. Birlikte olduğum kişi beni sadece kızgın olduğumda fark eder.
36. Birlikte olduğum kişi beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.

ÖZGEÇMİŞ